

TURUN KAUPPAKORKEAKOULU
Turku School of Economics
PORIN YKSIKKÖ

**SATAKUNNAN ALUEELLISET
KILPAILUKYKYRESURSSIT JA
YRITYSTEN KILPAILUKYKY**

Vähäsantanen Saku
Karppinen Ari
Laamanen Jani-Petri

Julkaisusarja A – Turun kauppa-korkeakoulu, Porin yksikkö
Nro A18/2007

ISSN 1459-1332
ISBN 978-951-564-446-6

Copyright © Vähäsantanen Saku, Karppinen Ari,
Laamanen Jani-Petri
Turun kauppakorkeakoulu,
Porin yksikkö

ISSN 1459-1332
ISBN 978-951-564-446-6

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena on tunnistaa Satakunnan keskeiset taloudellisen kilpailukyvyn vahvuudet ja -heikkoudet, analysoida satakuntalaisten yritysten selviytymistä kovenevassa kilpailussa sekä tarkastella alueellisten kilpailukykytekijöiden ja yritysten kilpailukykyedellytysten keskinäisiä vaikutuksia Satakunnassa. Tutkimuskysymyksiä on kolme. (1) Mitkä ovat Satakunnan nykyiset keskeisimmät alueelliset kilpailukykyresurssit, kun niitä verrataan koko maan keskimääräiseen kehitykseen? (2) Millaiset kilpailukykyedellytykset satakuntalaisilla yrityksillä on suhteessa saman toimialan yrityksiin maassamme tai suhteessa joihinkin yleisiin vertailuarvoihin? (3) Millaisia yhtymäkohtia voidaan löytää alueellisen – erityisesti Satakunnan – kilpailukykyresurssien ja yritystason aineistosta esiin tulevien menestys- ja uhkatekijöiden välille?

Aluetaloustiedeperusteiset alueellisen kilpailukyvyn muuttujat jaetaan tässä inhimillisen pääoman, innovatiivisuuden, alueellisen keskittymisen ja saavutettavuuden luokkiin, joissa kussakin kilpailukykytekijöitä mitataan usealla eri indikaattorilla. Indikaattoristo täydentää uusimpien suomalaisten empiiristen kilpailukykytutkimusten (Huovari, Kangasharju ja Alanen 2001 ja Piekkola 2006) mittareita Satakuntaa koskevilla muuttujilla ja tuoreimmilla tilastohavainnoilla. Yritystason aineistoon perustuva toimialoittainen kilpailukykytarkastelu tehdään perinteisen tilinpäätösanalyysin avulla ja yrityshaastattelujen perusteella. Satakunnan toimialakilpailukykyä arvioidaan lisäksi liikevaihdon ja työllisyyden (henkilöstön määrällä mitattuna) kehityksen 1995–2005/2006 avulla vertaillen niitä koko maan vastaavaan kehitykseen. Tarkasteltavat toimialat on valittu aluespefisesti Satakuntaa painottaen. Tutkimusotetta voidaan luonnehtia poikkitieteelliseksi, koska siinä yhdistyvät kansantaloustieteen ja laskentatoimen menetelmät.

Keskeiset tulokset ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta liittyvät Satakunnan suhteellisiin vahvuuksiin ja heikkouksiin. Suhteellisia vahvuuksia Satakunnassa ovat saavutettavuus (erityisesti vientimenestys ja osin maantie- ja lentoliikennesaavutettavuus), väestötiheydellä mitatut agglomeraatioedut (keskittymisetu) ja osin myös inhimillisen pääoman luokkaan kuuluva keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus väestöstä. Keskeisiä alueellisia heikkouksia Satakunnassa ovat innovaatioindikaattoreiden luokassa t&k-menot/arvonlisäys/(asukas) taso ja kehitys 1995–2005 ja inhimillisen pääoman luokassa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä. Viimemainitut tekijät (s.o. suhteelliset heikkoudet) ovat keskeisiä ns. endogeenisen talouskasvun lähteitä maa- ja aluetasolla ja ensimmäiset (s.o. suhteelliset vahvuudet) liittyvät lähellä toimimisen alueellisiin ulkoishyötyihin ja transaktiokustannussäästöihin laajasti tulkiten.

Toisen tutkimuskysymyksen osalta havaittiin, että liikevaihdon ja työllisyyden kehityksellä tarkasteltuna kilpailukyky on vuosina 1995–2005 ollut Satakunnassa koko maata parempaa molempien muuttujien osalta vain yksityisissä terveydenhuolto- ja sosiaalialan palveluissa. Erityisesti työllisyyskehityksellä mitattuna kilpailukykyisiä ovat olleet koneiden ja laitteiden valmistus, muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut ja elintarviketeollisuus (tosin sen työllisyys on kokonaisuudessaan laskenut). Pelkästään liikevaihdon kasvattamisessa ovat suhteellisesti pärjänneet Satakunnassa kemianteollisuus, metsäteollisuus ja elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus. Tilinpäätösanalyysien perusteella havaittiin, että kannattavuus ja vakavaraisuus ovat vuosina 2000–2003/4 valtaosalla tarkastelluista satakuntalaisista toimialoista varsin hyvät verrattuna koko maan vastaaviin toimialoihin tai Yritystutkimusneuvottelukunnan

ohjearvoihin. Toimialoista suuri osa on selkeästi tyydyttävässä tai hyvässä luokassa ja valtaosalla toimialojen mediaaniluokkaan kuuluvista yrityksistä kilpailukykykehitys on tarkasteluperiodilla joko molempien muuttujien tai vähintään toisen osalta ollut parempaan suuntaan. Poikkeuksen muodostavat sahaus, höyläys ja kyllästys -toimiala sekä elämispalvelut vakavaraisuuden osalta. Tehtyjen yritysshaastatteluiden perusteella havaittiin, että kriittisten menestystekijöiden ja mahdollisten epävarmuustekijöiden joukko vaihtelee merkittävästi toimialoittain. Kotimarkkinoille ja Satakuntaan suuntaavat toimialat valtaosaltaan korostivat kriittisinä menestystekijöinä toimintaympäristössään olevia kysyntätekijöitä (riittävä ostovoima, johdettu kysyntä muiden alueellisten toimijoiden taholta ja suhdannetekijät) ja paikallisissa verkostoissa toimimisen tärkeyttä. Tosin poikkeuksen tekivät muut lääkäripalvelut ja elämispalvelut, joissa koettiin tärkeiksi valtaosaltaan yrityksen resurssitekijät (henkilökunnan riittävä osaaminen ja ammattitaito) ja puhtaasti liiketoimintaosaamiseen liittyvät asiat. Suurella osalle paikallista yritystoimintaa suurimpana epävarmuustekijänä nähtiin ulkomaisen ja kotimaisen kilpailun kiristyminen. Kasvaville ja globaalisti kilpaileville (teollisuus)toimialoille luonteenomaista on se, että kriittiset menestystekijät liittyvät niiden omiin resurssitekijöihin: osaaminen, innovatiivisuus – erityisesti t&k-toiminta – ja inhimillinen pääoma yleensä ja puhtaisiin liiketoimintaosaamiseen liittyviin tekijöihin. Globaalin kilpailun puristuksessa toimivat alat puolestaan korostivat suurelta osin kustannustehokkuutta ja jalostusasteen nostamista erikoistumisen tai vaikkapa massaräätelöinnin avulla. Teollisuustoimialojen epävarmuustekijät liittyivät valtaosaltaan ei-alueellisiin globaaleihin tai kansallisiin tekijöihin: koveneva globaali kilpailu, kiinailmiö, valmistus ulkomailla ja tuonti, valuuttakurssikehitys, päästökauppa sekä raaka-aineiden ja sähkön hintakehitys.

Kolmannen tutkimuskysymyksen osalta havaittiin, että kasvavien globaalien alojen kriittisten menestystekijöiden kannalta Satakunnan innovaatioaktiivisuus ei tukenut toimialoja, mutta ihmillisen pääoman suhteelliset vahvuudet (keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus sekä kokemus, ammatillinen ja muu inhimillinen pääoma) tukivat alojen kehitystä ja erityisesti Satakunnan hyvä vientisaavutettavuus antaa hyvän alueellisen sopeutumissuojan globaalia kilpailua vastaan suhteessa maahan kokonaisuudessaan. Satakunnan mitatuksi suhteelliseksi vahvuudeksi paljastunut väestötiheys ei ilmennyt yritysshaastatteluiden kriittisissä menestystekijöissä ja toisaalta maantie- ja lentoliikennesaavutettavuutta pidettiin alueellisen kilpailukykyyn mittaustulosten vastaisesti useammalla toimialalla epävarmuustekijänä toimimiselle Satakunnassa.

Tutkimuksessa huomattiin, että useiden alueellisten kilpailukykyindikaattoreiden kohdalla niin tässä tutkimuksessa kuin aiemmissakin tutkimuksissa mittareiden muodostamisessa on vielä paljon kehitettävää. Ongelmat liittyvät itse alueellisen kilpailukykyyn käsitteeseen, mutta myös tilastojen saatavuuteen. Yritysten ja alueiden suhteellisen kilpailuaseman seuraamisen ohella, ja ehkäpä vielä tärkeämpänä tutkimuskohteena tulevaisuudessa, pitäisi olla nimenomaan Satakunnan taloudellisen menestyksen ekonometrinen tarkastelu. Näin voitaisiin selvittää Satakuntaspesifisiä talouskasvun edellytyksiä tarkemmin ja alueellisia kehittämistoimia voitaisiin suunnata ja perustella myös tähän tutkimukselliseen tietoon perustuen. Mahdollista kilpailukykyindeksiä muodostettaessa eräs mahdollinen kestävä kehityksen mukainen alueellisen kilpailukykyyn indeksi voisi sisältää taloudellisen kehityksen lisäksi sosiaalisia ja ympäristöllisiä muuttujia.

Avainsanat: taloudellinen kilpailukyky, alue, toimiala, Satakunta, poikkitieteellisyys

ESIPUHE

Kilpailukyky on asia, jota yhteiskunnissa on ratkottu satoja vuosia. Sen parempaa ymmärrystä on pidetty keskeisenä parannettaessa niin koko yhteiskunnan kuin myös sen erillisten toimijoiden – ennen muuta yritysten – taloudellisen menestyksen edellytyksiä kestäväällä tavalla. Tästä huolimatta kilpailukyvyllä ei ole olemassa mitään yksiselitteistä ja yleisesti hyväksyttyä sisältöä, varsinkaan alueellisella tasolla. Tutkimuksellisesti kilpailukyky on siis jatkuvan mielenkiinnon kohteena, vaikkakin kilpailukyvyyn alueellisista ulottuvuuksista alan tutkimuskentässä on ryhdytty puhumaan vasta varsin hiljattain. Usein näyttää siltä, että kilpailukykytutkimus synnyttää enemmän kysymyksiä kuin antaa täsmällisiä vastauksia. Käytännön talous- ja aluepolitiikan kannalta tilanne on vähintäänkin haastava. Seuraava mukaeltu lainaus amerikkalaisen ekonomistin Paul Krugmannin tekstistä kuvastaa hyvin kilpailukyvyyn käsitteen ongelmallisuutta pidettäessä yritysten ja alueiden tai maiden kilpailukykyä analogisina.

Trying to define the competitiveness of a nation or a region is much more problematic than defining that of a corporation. The bottom line for a corporation is literally its bottom line: if a corporation cannot afford to pay its workers, suppliers, and bondholders, it will go out of business. Countries, however, do not go out of business. They may be happy or unhappy with their economic performance, but they have no well-defined bottom line.

Yleisesti näytetään hyväksyvän lähtökohdaksi se, että alueellinen kilpailukykyisyys tulee testattua viimekädessä tehokkaan ja nykyään yhä useammin globaalin kilpailun olosuhteissa – kyvyssä myydä hyödykkeitä ulkomaille siten, että tulot kasvavat kestäväällä tavalla ja syntyy uusia pitkäaikaisia työpaikkoja. Globalisaation kiristäessä kilpailua ja tehdessä yritykset yhä herkkäliikkeisemmiksi kiinnostava ja elintärkeä kysymys ei niinkään nouse siitä, mikä on jonkin yksikön kilpailuasema nyt, vaan siitä, millaisin edellytyksin tässä ”maailman kilpailutestissä” selvittää. Enenevissä määrin hyväksytään lähtökohdaksi se, että ei ole mitään yksiselitteistä mallia tai kilpailukykyisten alueiden tai yritysten tyypillistä muuttujajoukkoa, joiden omaksuminen ”automaattisesti” takaisi hyvän selviämisen kovenevassa kilpailussa, vaan tarvitaan yritys-, alue- ja maakohtaista monialaista tutkimusta kilpailukykyedellytysten kartoittamiseksi ja täsmällisemmän kilpailukyky-ymmärryksen saavuttamiseksi. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan poikkitieteellisesti Satakunnan alueellista kilpailukykyä ja satakuntalaisten yritysten kilpailukykyä sekä kiinnitetään huomiota niiden yhtämäkohtiin ja eroavaisuuksiin.

Tehdessämme edellistä tutkimustamme Porin yliopistokeskuksen aluetaloudellista vaikutuksista ja opettaessamme aluetaloustieteen opintojaksoja TuKKK:n Porin yksikössä huomasimme, että aluetaloustieteellinen tutkimus Satakunnan taloudellisista menestystekijöistä puuttui. Satakuntalaisten kehittäjäorganisaatioiden ja erityisesti

Satakuntaliiton ennakkoluulottomuuden turvin käsillä oleva tutkimus oli mahdollista käynnistää vuonna 2006. Käsillä oleva työ on tutkimuksellinen loppuraportti ESR-rahoitteiselle projektille Satakunnan alueelliset strategiat ja yritysten kilpailukyky, jota ovat rahoittaneet Satakuntaliitto, Porin Seudun Kehittämiskeskus Oy, Rauman Seudun Kehitys Oy ja Pohjois-Satakunnan Kehittämiskeskus Oy. Projektitutkija Saku Vähäsantanen Turun kauppakorkeakoulun Porin yksikön TSE coresta (Centre of Region and Entrepreneurship) toimi hankkeen puolesta sen vastullisena tutkijana. Tutkimuksen toteuttamiseen osallistuivat aktiivisesti myös yliassistentti (kansantaloustiede) Ari Karppinen Turun kauppakorkeakoulun Porin yksiköstä, hän toimi myös hankkeen ohjausryhmän puheenjohtajan/jäsenen tehtävissä, sekä tutkija Jani-Petri Laamanen Tampereen yliopiston taloustieteiden laitokselta. Tutkimushankkeen ohjausryhmän ansiokkaat ja kannustavat kommentit työn edetessä ovat olleet ensiarvoisen tärkeitä tämän moniulotteisen tutkimusteeman hallinnassa Satakuntaa palvelevalla tavalla. TSE core -yksikön johtajan professori Pia Areniuksen kannustava asennoituminen ja monitieteisen tutkijayksikkömme kollegapalaute ovat edistäneet työn etenemistä merkittävästi. Viimeisenä, muttei suinkaan vähäisimpänä, on syytä kiittää yksikössämme toimineita Porin kauppiassäätiön tukemia tutkimusryhmien maisteriopiskelijoita Jessi Illmania, Heli Koski-Tuuria, Kati Luhtasta, Hanna Luotoa, Tuomas Mettomäkeä, Iris Paanasta, Jenita Pernelliä ja Juha Tuomista sekä heidän ohjaajaansa professori Heli Hookanaa ensiarvoisen tärkeästä lähdemateriaalista satakuntalaisten yritysten kilpailukykyä käsittelevään osioon.

Kiitämme lämpimästi kaikkia tutkimuksemme valmistumista edesauttaneita henkilöitä ja tahoja.

Porissa, 6. päivänä kesäkuuta 2007.

Saku Vähäsantanen

Ari Karppinen

Jani-Petri Laamanen

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä vuonna 2005	21
Kuvio 2. 20 vuotta täyttäneiden koulutustason kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1998–2005	22
Kuvio 3. Työllisyyden kehitys Satakunnassa, sen seutukunnissa ja koko maassa 1995–2005, v. 2005 tieto on ennakkotieto	25
Kuvio 4. Työllisyysasteen kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006. Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen tekemään työvoimatutkimukseen.....	26
Kuvio 5. Työttömyysasteen kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006.....	27
Kuvio 6. Osallistumisasteen kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2005, vuosi 2005 on ennakkotieto	28
Kuvio 7. Osallistumisasteen kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2005, vuosi 2005 on ennakkotieto	29
Kuvio 7 . T&k-menot Satakunnassa lajeittain 1995–2005	32
Kuvio 8. Tutkimustyövuosien määrä Satakunnassa 1995–2005	32
Kuvio 9. T&k-menot/arvonlisäys 1995–2005 Satakunnassa ja koko maassa.....	33
Kuvio 10. T&k-menot asukasta kohti ja niiden muutos maakunnissa 1995–2005...	34
Kuvio 11 . T&k-menot asukasta kohti seutukunnittain v. 2005, 15 suurinta seutukuntaa t&k-menojen suuruudella	35
Kuvio 12 . Tietojenkäsittelypalveluissa tehtyjen henkilötyövuosien osuuden kehitys Porin seutukunnassa ja koko maassa 1993–2004.....	38
Kuvio 13 . Viennin osuus arvonlisäyksestä 1995–2005, v. 2005 on ennakkotieto....	42
Kuvio 14. Vienti EU-maihin, prosenttia viennin arvosta 1995–2005.....	43
Kuvio 15. Elintarviketeollisuuden liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100).....	50
Kuvio 16. Metsäteollisuuden liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100).....	52
Kuvio 17. Kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistuksen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)55	
Kuvio 18. Metallien jalostuksen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100).....	57

Kuvio 19 . Metallituotteiden valmistuksen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100).....	58
Kuvio 20. Koneiden ja laitteiden valmistuksen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)	61
Kuvio 21. Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistuksen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)	62
Kuvio 22. Rakentamisen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)	69
Kuvio 23. Tukku- ja vähittäiskaupan liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)	71
Kuvio 24. Majoitus- ja ravitsemuspalvelujen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)	76
Kuvio 25. Liike-elämän palvelujen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)	79
Kuvio 26.1. Elintarviketeollisuus Satakunnassa.....	110
Kuvio 26.2. Puutuoteteollisuus Satakunnassa.....	111
Kuvio 26.3. Kemikaalien ja kumi- ja muovituotteiden valmistus Satakunnassa.....	112
Kuvio 26.4. Metallien jalostus Satakunnassa.....	113
Kuvio 26.5. Metallituotteiden valmistus (pl. koneet ja laitteet) Satakunnassa	114
Kuvio 26.6. Koneiden ja laitteiden valmistus Satakunnassa	115
Kuvio 26.7. Automaatioala Satakunnassa.....	116
Kuvio 26.8. Meritekninen teollisuus Satakunnassa	117
Kuvio 26.9. Rakentaminen Satakunnassa.....	118
Kuvio 26.10. Vähittäiskauppa Satakunnassa.....	119

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1	Eriasteisen tutkinnon suorittaneiden osuus Satakunnassa ja koko maassa v. 2005.....	22
Taulukko 2	Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä (Tilastokeskus 2006).....	23
Taulukko 3	Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä (Tilastokeskus 2006).....	24
Taulukko 4	Yritysten Suomessa hakemat patentit maakunnittain vuosina 1999–2004 keksijän osoitteen mukaan. Lähde: Tilastokeskus 2007.....	36
Taulukko 5	Lokalisaatioedut toimialan sisällä	39
Taulukko 6	Tutkimuksen toimiala- ja aineistojaotus.....	48
Taulukko 7	Satakunnan alueelliset kilpailukykyresurssit: suhteelliset heikkoudet ja vahvuudet 1995–2005 (vahvennettu teksti mittaristossa merkitsee sitä, että ero on merkittävä.).....	93
Taulukko 8	Satakunnan yritysten kilpailuasema toimialoittain liikevaihdon ja työllisyyden (henkilöstömäärän) kehityksen (1995–2005) perusteella	95
Taulukko 9	Satakuntalaisten yritysten kyky selviytyä kilpailutilanteessa toimialoittain 2000–2003 tilinpäätösanalyysin perusteella eräillä toimialoilla.....	97

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	3
ESIPUHE.....	5
KUVIOLUETTELO.....	7
TAULUKKOLUETTELO.....	9
1 JOHDANTO.....	11
2 SATAKUNNAN ALUEELLISET KILPAILUKYKYRESURSSIT .	15
2.1 ALUEELLINEN KILPAILUKYKY.....	15
2.2 INHIMILLINEN PÄÄOMA.....	21
2.2.1 Koulutustaso.....	21
2.2.2 Työvoima.....	25
2.2.3 Kokemus-, ammatillinen ja muu inhimillinen pääoma.....	30
2.3 INNOVATIIVISUUS.....	31
2.3.1 Tutkimus- ja kehittämistoiminta ja innovaatiot.....	31
2.3.2 Korkean teknologian toimialat.....	37
2.4 KESKITTYMINEN.....	38
2.5 SAAVUTETTAVUUS.....	41
2.6 YHTEENVETO SATAKUNNAN KILPAILUKYKYRESURSSISTA.....	43
3 SATAKUNNAN YRITYSTEN KILPAILUKYKY	46
3.1 TOIMIALOITTAINEN KATSAUS.....	46
3.1.1 Elintarviketeollisuus.....	49
3.1.2 Metsäteollisuus.....	51
3.1.3 Kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistus.....	54
3.1.4 Metallien jalostus.....	56
3.1.5 Metallituotteiden valmistus pl. koneet ja laitteet.....	58
3.1.6 Koneiden ja laitteiden valmistus.....	60
3.1.7 Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus.....	62
3.1.8 Meritekninen teollisuus ja meriklusteri.....	65
3.1.9 Rakentaminen.....	69
3.1.10 Tukku- ja vähittäiskauppa.....	71
3.1.11 Majoitus- ja ravitsemistoiminta.....	75
3.1.12 Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne.....	77
3.1.13 Liike-elämän palvelut.....	79
3.1.14 Terveystenhoito- ja sosiaalipalvelut.....	83
3.1.15 Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut.....	86
3.2 YHTEENVETO YRITYSTEN KILPAILUKYVYSTÄ.....	86
3.2.1 Yhteenvetoa tilinpäätösanalyseistä ja yrityshaastatteluista.....	86
3.2.2 Yhteenvetoa päätoimialojen liikevaihdon kehityksestä ja yrityshaastatteluista.....	88
4 JOHTOPÄÄTÖKSET	91
LÄHTEET.....	103
LIITE 1. YRITYSTEN TOIMIPAIKAT 2005: LUKUMÄÄRÄ, HENKILÖSTÖ JA LIIKEVAIHTO ..107	
LIITE 2. YRITYSTEN KRIITTISET MENESTYSTEKIJÄT JA TALOUSTEORIAN JA TILASTOLLISEN ANALYYSIN PERUSTEELLA ARGUMENTOITUIJEN ALUEELLISTEN KILPAILUKYKYRESURSSIEN KESKINÄISET YHTYMÄKOHDAT: TOIMIALATARKASTELU	108

1 JOHDANTO

Satakunnan – kuten muidenkin alueiden – taloudellinen menestys pidemmällä tähtäimellä perustuu alueen yritysten kykyyn menestyä kovenevassa globaalissa kilpailussa. Kilpailun kiristyminen ja sen luonteen muuttuminen enenevissä määrin myös sijaintikilpailuksi koskee sekä vientiyrityksiä että valtaosaa perinteisiä kotimarkkinasektorin yrityksiä. Yritysten taloudelliseen menestykseen markkinoilla vaikuttavat ennen muuta yritysten omat valinnat, mutta myös globaalit ja kansantalouden tason tekijät, paikalliset olosuhteet ja sijaintialueen suhde muihin alueisiin sekä muiden alueella olevien taloustoimijoiden (yritykset, kotitaloudet ja julkinen sektori) toiminta. On varsin hyvin ymmärrettyä, että yritykset kilpailevat markkinoilla hinnoilla ja muilla kuin hintatekijöillä – kuten sijoittautumisella uusille alueille – ja että hyvän kilpailukyvyn omaavat yritykset ovat taloudellisesti kannattavia ja menestyvät tai ainakin säilyvät markkinoilla. Mutta ei ole lainkaan yhtä selvää, mistä alueet kilpailevat, mistä tekijöistä alueellinen kilpailukyky muodostuu ja kuinka alueiden ja yritysten kilpailukyky liittyvät toisiinsa (ks. esim. Bristow 2005; Krugman 1994, 1996)¹. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan erikseen satakuntalaisten yritysten kilpailukykyä ja Satakunnan alueen pidemmän aikavälin taloudellisen menestyksen tekijöitä sekä yritetään löytää yhtymäkohtia satakuntalaisten yritysten keskeisten menestys- ja uhkatekijöiden ja alueen kilpailukykytekijöiden eli -resurssien välille.

Keskusteltaessa taloudesta – lähes millä tasolla tahansa – asiantuntijoiden ja päättäjien argumenteissa kilpailukyky ja sen jatkuva parantaminen ovat usein esillä. Erilaiset kansainväliset maaperusteiset kilpailukykyvertailut näyttävät tulleen lisääntyvän mielenkiinnon kohteeksi. EU:n uuden aluepolitiikan (2007–2013) yksi kolmesta painopistealueesta on nimenomaan alueellinen kilpailukyky ja työllisyys. Kilpailukyky mainitaan lähes kaikissa nykyisissä talous- ja aluepolitiikkaan ja aluekehittämiseen liittyvissä dokumenteissa. Euroopan unionin Lissabonin strategian kasvutavoitteen taustalla on halu kuroa umpeen kilpailukykykuilu Yhdysvaltain ja EU:n väliltä, jotta unionista tulisi maailman dynaamisin ja kilpailukykyisin tietoon perustava talous vuoteen 2010 mennessä. Kasvava mielenkiinto tässä suhteessa on ollut yksittäisten alueiden kilpailukykyä määräävien aluespesifisten tekijöiden löytämisessä. Tämän perusteella edelleen odotetaan ohjattavan alueellisen kehittämisen toimenpiteitä kestävästi ja keskitetysti hankkeisiin, jotka edistävät ja voimistavat nimenomaan

¹ Kysymys kilpailukykykäsitteestä ei ole pelkästään akateeminen (käsiteongelma), vaan väärin ymmärrettyä alueelliseen kilpailukykyyn suunnatut toimet voivat muodostua jopa alueen taloudellisen menestyksen jarruksi (ks. esim. Aiginger 2006 ja Krugman 1994). Kilpailukykykäsitteen käytön ongelmista muutoin kuin yritystasolla ja tämän käsiteongelman liittymisestä alueellisen kilpailukyvyn tavoitteeseen – joka on lähes kriittittömästi omaksuttu useiden maiden ja alueiden politiikkatavoitteeksi – ovat kirjoittaneet useat taloustieteen tutkijat. Bristow (2005) ja Krugman (1994, 1996) ovat esittäneet katsauksen tieteellisiin perusteisiin (ks. myös tämän tutkimuksen luku 2.1).

kyseisen alueen erityispiirteet huomioiden sen kilpailukykyä määrittäviä tekijöitä. (ks. EU 2005.) Tässä tutkimuksessa pyritään löytämään tällaisia tekijöitä Satakunnalle.

Kilpailukyky yleisenä käsitteenä on kaikkea muuta kuin yksiselitteinen. Kilpailukykytermi on samantyyppinen kuin globalisaatiotermi: se synnyttää paljon mielipiteitä ja termin pääasiallinen sisältö näyttää riippuvan merkittävästi mielipiteen esittäjästä. Kilpailukyvyllä on erilainen sisältö esimerkiksi silloin, kun puhutaan maiden, maaryhmien, alueiden – kuten maakuntien – kaupunki- ja taajamaseutujen, paikallistalouksien – kuten seutukuntien, kuntien ja sen osien – tai yritysten, yritysryppäiden (klustereiden) ja toimialojen kilpailukyvyistä. Viimeaikoina on ryhdytty puhumaan jopa julkisten organisaatioiden ja koko julkisen sektorin kilpailukyvyistä, vaikka niiden toiminta pääsääntöisesti ei ole markkinalähtöistä ja useilla sen toiminnan aloilla ne toimivat ilman kilpailua, monopoliasemassa. Kilpailukyky käsitteenä on selkeimmillään silloin, kun se määritellään yritysten kykynä selviytyä kestävästi kilpailuilla markkinoilla. Kannattavalla yrityksellä yleensä on hyvät edellytykset säilyä markkinoilla jatkossakin. Alan tutkijat ovat kuitenkin yleisesti erimielisiä siitä, tulisiko kilpailukykykäsitettä käyttää lainkaan muutoin kuin yritysten yhteydessä perustellen tätä sillä, että tietty alue tai maa ei voi menettää kilpailukykyään niin, että sen on poistuttava markkinoilta konkurssin kautta, ja alue tai maa voi olla taloudellisesti menestyvä suhteellisen etunsa perusteella ilman, että se on absoluuttisesti tehokas tai kilpailukykyinen. Jos itse kilpailukyky käsitteenä on sinänsä moniselitteinen, niin alueellinen kilpailukyky ja ennen muuta sen luotettava empiirinen mittaaminen erilaisin indikaattorein on vieläkin haastavampi tehtävä. (ks. lähemmin esim. Martin, Kitson & Tyler, 2006; Gardiner, Martin and Tyler 2006, tai luku 2.1 tässä tutkimuksessa).

Alueellisen kilpailukyvyyn turvaavat resurssit voidaan ryhmitellä monella tapaa. Eräs taloustieteellisesti varsin kattava, muttei suinkaan tyhjentävä jaottelu sisältää inhimillisen pääoman, innovatiivisuuden, keskittymisen ja saavutettavuuden kilpailukykyresurssit (ks. esim. Huovari, Kangasharju & Alanen 2001). Näitä kilpailukyvyyn resursseja voidaan edelleen mitata varsin monella tapaa. Empiirisissä alueiden kilpailukykyindeksien muodostamiseen pyrkivissä tutkimuksissa käytetäänkin kunkin kilpailukykyresurssiluokan mittaamiseen useita indikaattoreita. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Satakunnan kilpailukykytekijöitä em. jaottelun mukaan ja mitattavat indikaattorit perustuvat suurelta osin tuoreisiin Suomen alueiden kilpailukykyä tarkasteleviin tutkimuksiin (Huovari et. al. 2001 ja Piekkola 2006). Mainitut tutkimukset tarkastelevat kuitenkin ”kaikkia” Suomen alueita, mutta käsillä oleva tutkimus keskittyy Satakunnan alueellisen kilpailukyvyyn arviointiin tarkemmin (aluespesifiset lisäindikaattorit). Kilpailukykyä arvioidaan myös toimialatasolla aluespesifisesti (alueellinen yritys- ja toimiala-aineisto Satakunnan keskeisiä toimialoja koskien) ja tutkimuksessa käytetään uusimpia saatavissa olevia tilastoaineistoja.

Käsillä olevan tutkimuksen tutkimuskysymykset ja niihin liittyvät tarkoitukset voidaan pelkistää seuraaviksi:

- (1) *Mitkä ovat Satakunnan nykyiset keskeisimmät alueelliset kilpailukykytekijät, kun sen kilpailukykyresursseja verrataan koko maan keskimääräiseen kehitykseen?* Tutkimuksen tämän osion keskeisenä tarkoituksena on tunnistaa Satakunnan kilpailukykytekijöiden liittyvät suhteelliset vahvuudet ja heikkoudet.
- (2) *Millaiset kilpailukykyedellytykset satakuntalaisilla yrityksillä on suhteessa saman toimialan yrityksiin maassamme tai suhteessa joihinkin yleisiin vertailuarvoihin?* Tarkoituksena on kartoittaa satakuntalaisten yritysten liiketoiminnan kasvu- ja työllistävyyskilpailukykyä sekä kykyä selviytyä tämänhetkisessä kilpailutilanteesta ja siten myös lähitulevaisuuden muuttuvassa toimintaympäristössä.
- (3) *Millaisia yhtymäkohtia voidaan löytää alueellisen – erityisesti Satakunnan – kilpailukykyresurssien ja yritystason aineistosta esiin tulevien kilpailukykytekijöiden välille?* Tarkoituksena on näin pyrkiä paljastamaan yhtäältä se, ovatko Satakunnan taloudelliset vahvuudet/heikkoudet kunkin tutkittavan toimialan kriittisten menestystekijöiden joukossa tai toisaalta antavatko Satakunnan vahvuudet hyvät edellytykset alueelle toimiville yrityksille sopeutua tulevia haasteita ja epävarmuustekijöitä vastaan. Mikäli tällainen alueellisen kilpailukykyyn kautta saavutettu ”sopeutumissuoja” yrityksillä on hyvä, niin yritysten pysyminen alueella globaalien kilpailun paineessakin on todennäköisempää kuin maassa keskimäärin – yritysten suhteellinen kilpailuasema voi jopa vahvistua nykyglobalisaation olosuhteissa. Kolmanneksi analyysin tarkoituksena on pyrkiä paljastamaan talousteorian pohjalta niitä potentiaalisia Satakunnan vahvuuksia/heikkouksia, joita tässä ei ole voitu mitata, mutta joilla näyttäisi olevan yhtymäkohta koettuihin kriittisiin menestys- ja uhkatekijöihin.

Yritystason aineistoon perustuva toimialoittainen kilpailukykytarkastelu tehdään ensiksikin kvantitatiivisesti tilinpäätösanalyysin avulla ja toiseksi laadullisesti yritys haastattelujen pohjalta. Tilinpäätösanalyysi on keskeinen väline, kun halutaan selvittää yritysten toteutunutta taloudellista menestymistä ja sen perusteella voidaan arvioida niiden kilpailussa selviämisen mahdollisuuksia. Tulokset esitetään pääosin ns. perinteiseen tilinpäätösanalyysiin perustuen (eli pl. rahavirta- ja markkina-analyysit). Haastattelujen perusteella saadaan tarkennettua tietoa toimialan yritysten kriittisistä menestystekijöistä ja yritysten toimintaympäristössä odotettavissa olevista muutoksista. Kolmanneksi yhtenä Satakunnan toimialoittaisen kilpailukykyyn mittarina tutkimuksessa tarkastellaan toimialoittain liikevaihdon ja henkilöstön määrällä mitattua työllisyyden kehitystä 1995–2005 Satakunnassa vertaillen niitä koko maan vastaavaan kehitykseen.

Tämä kilpailukykytarkastelu kuvastaa satakuntalaisten yritysten suhteellista taloudellista menestystä liiketoiminnan kasvun ja sen työllistävyyden suhteen. Työllisyys on eräs alueellisen taloudellisen menestyksen keskeinen indikaattori. Se on myös EU:n uuden aluepolitiikan yksi keskeisimmistä tavoitteista.

Tarkasteltavat toimialat on valittu aluespesifisesti painottaen. Ensiksikin on valittu kehittyviä ja uuden kasvun luomisen kannalta keskeisiä aloja, joiden toimintaedellytyksiä ei Satakunnassa vielä hyvin tunneta. Tutkimuksen erityiskohteena on nousevista palvelualoista elämyspalvelut, mainos- ja markkinointipalvelut ja tietojenkäsittelypalvelut sekä teollisuuden erikoisaloista automaatio sekä meritekninen teollisuus ja Lounais-Suomen meriklusteri. Toiseksi tarkastelun kohteena on myös Satakunnan taloudelle perinteisiä ja merkittäviä teollisuustoimialoja. Tämän tyyppistä kattavaa kilpailukykyyn liittyvää toimiala- ja aluetarkastelua ei tietääksemme ole aiemmin Satakunnan osalta tehty.

Tutkimusotetta voidaan luonnehtia poikkitieteelliseksi. Luku 2 alueellisesta kilpailukykyvyydestä on lähtökohdiltaan kansantaloustieteen tutkimusotteeseen pohjautuvaa. Yrityksen kilpailukykyosiossa (luku 3) analyysin pääpaino on liiketaloustieteellisessä tilinpäätösanalyysissä sekä yrityshaastatteluihin. Tutkimuskysymykseen (3) (ks. edellä) on pyritty vastaamaan yhdistämällä keskeiset yrityshaastatteluiden ja kansantaloustieteellisen analyysin päätelmät. Tutkimus on kuitenkin pyritty raportoimaan niin, ettei lukijalta edellytetä kansantalous- tai liiketaloustieteen erityistuntemusta.

Tutkimus etenee seuraavasti. Luvussa 2 tarkastellaan Satakunnan alueellista kilpailukykyä. Aluksi luvussa 2.1 pohditaan tarkemmin alueellisen kilpailukykyvyyden käsitettä ja perusteellaan tässä tutkimuksessa valittu alueellisen kilpailukykyvyyden ulottuvuuksien jaottelu. Luvuissa 2.2 – 2.5 tarkastellaan Satakunnan alueellisia kilpailukykyresursseja inhimillisen pääoman (luku 2.2), innovatiivisuuden (luku 2.3), alueellisen keskittymisen (luku 2.4) ja alueellisen saavutettavuuden (luku 2.5) kilpailukykyulottuvuuksien suhteen. Satakunnan alueellisia kilpailukykytekijöitä arvioidaan pääosin suhteessa koko maahan keskimäärin vuosina 1995–2006. Luku 2.6 on yhteenveto luvun 2 keskeisistä tuloksista. Luvussa 3 tarkastellaan yritysten tilinpäätösaineistoon ja yrityshaastatteluihin perustuen satakuntalaisten yritysten kilpailukykyä toimialoittain (luvut 3.1.1 – 3.1.15). Kussakin luvussa esitetään erikseen yhtymäkohdat yritystason aineistossa esiin nousevien toimialoittaisten kriittisten menestystekijöiden ja luvussa 2 esiin nousseiden alueellisten kilpailukykytekijöiden suhteen. Luvussa 3.2 on esitetty yhteenvedot satakuntalaisten yritysten kilpailukykyvyydestä. Aluksi esitetään tilinpäätösanalyysien ja niiden yhteydessä tehtyjen haastatteluiden keskeiset tulokset (luku 3.2.1) ja sitten esitetään toimialoittaisen liikevaihtokehityksen ja työllisyyden perusteella tehtyjen vertailevien kilpailukykyarvioiden keskeiset tulokset (luku 3.2.2). Lopuksi luku 4 sisältää tutkimuksen johtopäätökset.

2 SATAKUNNAN ALUEELLISET KILPAILUKYKYRESURSSIT

2.1 ALUEELLINEN KILPAILUKYKY

Alueellisen kilpailukykyyn käsite

Kilpailu liittyy markkinoiden toimintaan ja kilpailukyky mielletään usein markkinoiden tarjontapuolen toimijoiden ominaisuudeksi. Tavallisesti kilpailukykykäsitettä nähdään käytettävien yritysten, toimialojen, klustereiden, alueiden, kansantalouksien ja vaikkapa maaryhmien (esim. EU) toiminnan vertailussa suhteessa muihin vastaaviin toimijoihin. Näiden markkinatoimijoiden kilpailukykyisyyttä voidaan arvioida monenlaisten kriteerien suhteen. Hyvän kilpailukykyyn odotetaan parantavan taloustoimijan taloudellista menestystä. Viimekädessä kaikkien yksityisten toimijoiden kilpailukykyisyys tulee testattua markkinoilla: kilpailukykyinen toimija – kuten kilpailukykyinen yritys – selviytyy pidemmälläkin tähtäimellä markkinoiden kilpailupaineessa. Tavallisesti kilpailukykyisimmät yritykset ovat esimerkiksi kannattavampia, vakavaraisempia ja maksuvalmiudeltaan parempia verrattuna muihin vastaaviin yrityksiin. Se, kuinka kilpailukykyisiä yritysten täytyy olla säilyäkseen markkinoilla, riippuu markkinoiden kilpailullisuudesta.

Viimeaikoina on usein korostettu, että globaalin kilpailun olosuhteissa alueet kilpailevat enenevässä määrin suoraan toistensa kanssa ilman kansallisten säädösten ja rajojen tuomaa suojaa ja entistä merkittävämmän yritysten ja työvoiman alueellisen liikkuvuuden olosuhteissa. Alueiden taloudellinen menestyminen on nähty myös kansantalouksien ja niiden muodostamien laajempienkin sisämarkkina- ja valuutta-alueiden taloudellisen menestyksen perustana. On varsin luonnollista, että alueellisesta kilpailukykyistä ja sen tärkeydestä keskustellaan monella foorumilla kiihtyvään tahtiin – niin itse kullakin alueella kuin eri maissa ja maiden välillä. Tässä keskustelussa näytetään usein mentävän jopa tutkimuksen ”edelle”. Alan tutkijat yleisesti ovat yhtämieltä siitä, että *alueellinen kilpailukyky* on varsin moniselitteinen käsitteenä, sen empiirinen mittaaminen voidaan tehdä hyvin monella tapaa ja alueellisen kilpailukykyyn vaikutusmekanismit alueelliseen taloudelliseen menestykseen ovat varsin monimutkaisia. (ks. esim. Martin, Kitson & Tyler 2006; Cellini and Soci 2002).

Yhtenä ääripäänä voidaan pitää yhtäältä Porterin (1998a, 2000) korostamaa alueellisten vientisuuntautuneiden klustereiden roolia alueellisen kilpailukykyyn ja elintason turvaajina. Tässä alueellinen kilpailukyky on äärimmäisen keskeisessä roolissa. Toisessa ääripäässä useat taloustieteen tutkijat (ks. esim. Krugman 1994, 1996,

Group of Lisbon 1995) esittävät, että kilpailukykykäsitettä ei tulisi käyttää muutoin kuin yritystasolla. Perusteluna viime mainittujen osalla käytetään ensiksikin sitä, että kilpailukyky on markkinoilla selviämiseen liittyvä käsite, ja että maat tai alueet eivät voi poistua ”markkinoilta” eli mennä konkurssiin, kuten huonon kilpailukyvyyn omaavat yritykset. Toiseksi maan tai alueen taloudellinen menestyminen ulkomaankaupassa ei välttämättä edes edellytä alueen absoluuttista kilpailukykyisyyttä, koska ulkomaankaupaan tai alueiden väliseen kauppaan osallistuminen ei ole nollasummapeliä. Toisin sanoen myös ”huonon” kilpailukyvyyn omaavat maat ja alueet voivat hyötyä keskinäisestä kaupasta. Yritykset sen sijaan usein kilpailevat markkinaosuuksista toistensa kustannuksella. Tästä huolimatta alueiden taloudellisessa menestyksessä on pysyväluonteisia eroja ja alueet kilpailevat keskenään tai niitä voidaan verrata keskenään alueellisen taloudellisen suorituskyvyn suhteen. (ks. esim. Gardiner, Martin ja Tyler 2006).

Martin ja Tyler (2003) esimerkiksi jaottelevat, että alueet kilpailevat suoraan keskenään (ks. Budd ja Hirmis 2006):

- (1) **investoinneista** sen suhteen, kuinka alue onnistuu houkuttelemaan ulkomaista ja kotimaan yksityistä ja julkista pääomaa,
- (2) **työstä** siinä suhteessa, kuinka alue houkuttaa koulutettua, ammattitaitoista ja luovaa työvoimaa ja yrittäjiä, mikä edelleen mahdollistaa tehokkaan innovaatioympäristön alueen työmarkkinoilla ja yritystoiminnassa, ja
- (3) **teknologiasta** siinä suhteessa, kuinka alue onnistuu houkuttelemaan tietoa (knowledge) ja innovaatiotoimintaa.

Tämän lisäksi alueet voidaan nähdä sellaisina toiminnallisina – ei hallinnollisina – kokonaisuuksina, jotka ensiksikin voivat saavuttaa kansainvälisessä hyödykekaupassa etua erikoistumalla suhteellisen etunsa mukaisesti. Toiseksi niitä voidaan pitää paikkoina, jotka tarjoavat mahdollisuuden nauttia yrityksen sisäisistä skaalaeduista, jotka edelleen synnyttävät etua kotimaan markkinoilla ja vientikilpailussa. Kolmanneksi ne ovat paikkoja, jotka tarjoavat mahdollisuuden nauttia yrityksen ulkopuolisista alueellisista skaalaeduista agglomeraatio- ja lokalisaatioetujen² muodossa. Neljänneksi alueita pidetään paikkoina, joista on mahdollista syntyä ja kehittyä alueen omien aktiivisten innovaatiotoimintaa tukevien toimenpiteiden seurauksena ”innovaatiokeskuksia”. Niitä voidaan pitää myös paikkoina, jotka houkuttavat työikäistä väestöä. Kaikilla näillä alueellisilla tekijöillä on vaikutusta alueen taloudelliseen menestykseen ja alueet poikkeavat toisistaan näiden tekijöiden suhteen. Alueellinen

² Yleensä agglomeraatioedut syntyvät erilaisten taloustoimijoiden keskittyessä alueellisesti. Toimialatasolla tämä merkitsee eri toimialojen keskinäisestä vuorovaikutuksesta syntyviä etuja. Lokalisaatioeduilla puolestaan viitataan jonkin toimialan sisäisiin yritysten välisiin keskinäisiin etuihin. Näitä etuja on tarkasteltu lähemmin esimerkiksi tämän tutkimuksen luvussa 2.4.

kilpailukyky ei siis synny pelkästään summaamalla yhteen alueella toimivien yritysten kilpailukyvyt tai jakamalla jonkin kansantalouden kilpailukyky eri alueille (esim. Budd ja Hirmis 2006; Cellini ja Soci 2002; Martin, Kitson ja Tyler 2006). Samalla tämä aluespesifisyys merkitsee sitä, että on erittäin vaikeaa – ellei jopa mahdotonta – löytää yhtenäistä ja luotettavaa mittaria alueelliselle kilpailukyvyille.

Alueellinen kilpailukyky voidaankin perustellusti liittää alueen taloudellisen menestyksen *edellytyksiin* ja siten alueellisen kilpailukyvyn sijasta on tarkoituksenmukaisempaa puhua alueellisista *kilpailukykytekijöistä tai -resursseista* tai yksinkertaisesti alueellisista kasvutekijöistä. Näillä tekijöillä odotetaan olevan jonkinlaisia aluespesifisesti määräytyviä positiivisia vaikutuksia kunkin alueen pidemmän aikavälin talouskasvuun ja alueen elintason. Keskeisenä tässä suhteessa pidetään tuottavuuden jatkuvaa paranemista³, mutta myös työmarkkinoiden hyvää toimintaa (ks. esim Gardiner et. al. 2006, Martin et. al. 2006). Alueen tuottavuuden kehitys puolestaan riippuu hyvin monenlaisista tekijöistä, esimerkiksi alueen koulutustasosta, innovaatiotoiminnasta, alueen sisäisistä, lähellä toimimiseen liittyvistä menestystekijöistä (alueen lokalisaatio- ja agglomeraatioeduista) ja vuorovaikutuksesta muiden alueiden kanssa (alueen saavutettavuus), mutta myös alueen toimialojen välisestä rakennemuutoksesta (kasvualat vs. taantuvat alat) ja toimialojen sisäisestä rakennemuutoksesta (uusien tuottavampien yritysten syntyminen vs. kilpailussa menestymättömien yritysten poistuminen). Näillä tekijöillä on erilainen vaikutus taloudelliseen menestykseen erilaisilla alueilla. Viime kädessä kuitenkin hyvän kilpailukyvyn omaava ja taloudellisesti menestyvä alue kykenee pidemmällä tähtäimellä ylläpitämään ja houkuttelemaan lisää investointeja, yritystoimintaa, innovaatioita ja osaavaa työvoimaa, parantamaan työllisyyttään ja tulokehitystään sekä kasvattamaan alueen taloudellista hyvinvointia yleisestikin. Parhaimmillaan tämä voi johtaa itse itseään ruokkivaan positiivisen, kumulatiivisen alueellisen kasvun kierteeseen. (Ks. esim. Armstrong ja Taylor 2000, Krugman 1991a, 1991b).

Alueen taloudellinen menestys – talouskasvu ja tuottavuuden kehitys – toteutuvat lopulta alueen yrityksissä, mutta samalla alueellisilla tekijöillä voi siis olla vaikutusta alueen yritysten kilpailukykyyn. Tästä yhteydestä huolimatta on hyödyllistä erottaa toisistaan alueen kilpailukykyisyys ja alueen kilpailukykyisyyden taustalla olevat kilpailukykyresurssit sekä alueen yritysten kilpailukyky ja niiden taustalla olevat

³ Krugman (1991a, 1996) ja muut, jotka suhtautuvat kriittisesti kilpailukykykäsitteeseen muulla kuin yritystasolla, esittävät, että mikäli halutaan puhua maan kilpailukyvyistä, niin se merkitsee samaa, jos puhutaan maan tuottavuudesta. Myös Porter (1990, 1998b, 2000, 2002) pitää tuottavuutta keskeisenä, jopa ainoana, mittarina maan kilpailukyvyille, vaikka hän nimenomaan on esittänyt malleja maan kilpailukyvyn (competitiveness) muodostumiselle. EU:n Komissio määrittelee alueellisen kilpailukyvyn tärkeimmäksi tavoitteeksi taata pysyvä alueiden elintason nousu ja työllisyyden parantaminen/työttömyyden väheneminen – eikä kilpailukykyisyyttä sinänsä (EU Komissio, 2006).

kilpailukykyresurssit. Viime mainittuja voidaan kutsua myös yritysten kriittisiksi menestystekijöiksi. Aluetta voidaan pitää kilpailukykyisenä, jos se on useimpien kilpailukykytekijöiden suhteen muihin alueisiin verrattuna paremmassa asemassa. On kuitenkin syytä pitää mielessä, että ensiksikin alueelliset kilpailukykyresurssit muodostavat hyvin heterogeenisen joukon muuttujia (ks. edeltä), jolloin alueen kokonaiskilpailukyvyyn luotettava vertailu käytännössä on varsin ongelmallista. Usein tässä yhteydessä käytetään erilaisia painotettuja tai painottamattomia kilpailukykyindeksejä. Toiseksi kilpailukykyresursseista arvioitu alueellinen kilpailukyky ei välttämättä merkitse alueen taloudellista menestymistä alueiden välisessä kilpailussa. Samanlaisilla kilpailukykyresursseilla on erilainen vaikutus erilaisilla alueilla niiden taloudelliseen menestykseen.

Hyvät alueelliset kilpailukykyresurssit ja alueellinen kilpailukyky eivät myöskään välttämättä takaa alueen yritysten taloudellista menestystä. Toisaalta ne eivät välttämättä ole alueella sijaitsevien yksittäisten kilpailukykyisten yritysten kriittisiä menestystekijöitä, koska yksittäisten yritysten menestyminen kilpailussa riippuu myös muista kuin alueellisista kilpailukykytekijöistä. Alueellinen kilpailukyky luo vain parempia edellytyksiä alueen yritysten menestymiselle kilpailussa. Tästä huolimatta yksittäiset yritykset voivat pitää kriittisinä menestystekijöinään alueellisia kilpailukykytekijöitä, mutta näitä ovat myös yrityksen oma kyky toimia markkinoilla, esimerkiksi erinomaisuus liiketoimintaosaamisen eri osa-alueilla. Alueen kilpailukyvyyn erottaminen yritysten kilpailukyvyistä on hyödyllistä jo siksi, että julkisen hallinnon keinot vaikuttaa alueelliseen kilpailukykyyn koskevat useimmiten nimenomaan suotuisten alueellisten olosuhteiden luomista, ei yksittäisen yrityksen kilpailukykyisyyden tai kriittisten menestystekijöiden tukemista. Alueetasolla tämä merkitsee suotuisten olosuhteiden luomista ja nimenomaan aluespesifisesti.

Alueellisen kilpailukykyyn empiiriset ulottuvuudet

Alueelliseen kasvuun ja tuottavuuteen vaikuttavia tekijöitä on tutkittu empiirisellä tasolla runsaasti. Useimmissa näissä tutkimuksissa keskitytään tutkimaan vain yhden tai enimmillään muutaman tekijän vaikutusta taloudelliseen menestymiseen. Niistä empiirisistä tarkasteluista, joissa pyritään tarkastelemaan kattavammin alueellisen kilpailukyvyyn eri osatekijöitä, tunnetuimmat kansainvälisesti ovat Hugginsin tutkimukset (ks. esim. Huggins 2003) ja Suomessa Huovarin, Kangasharjun ja Alasen (2001) tutkimus ja Piekkolan (2006) tutkimus. Kaikissa näissä tutkimuksissa kilpailukyvyyn osatekijät on jäsennetty muutamaan erilliseen kategoriaan, joita voidaan

pitää kilpailukyvyyn kannalta tärkeinä erillisinä osatekijöinä⁴. Jaottelu perustuu sekä tekijöiden omaan empiiriseen tutkimukseen eri tekijöiden vaikutuksista alueen taloudelliseen menestymiseen että aihetta koskevaan aiempaan tutkimukseen. Tällainen kilpailukykyulottuvuuksien jaottelu on käytännön tasolla mielekästä, koska mitattaessa empiirisesti eri alueiden kilpailukykyä voidaan pyrkiä löytämään aluetasolla mitattavissa olevia muuttujia näistä kategorioista. Huovarin et al. (2001) tutkimus sisältää seuraavan selkeän jaottelun:

- a) Inhimillinen pääoma
- b) Innovatiivisuus
- c) Keskittyminen
- d) Saavutettavuus

Huggins (2003) jaottelee alueen kilpailukykyyn vaikuttavat osatekijät kolmeen kategoriaan: liiketoiminnan tiheys, tietoperustaisen liiketoiminnan osuus ja yleinen taloudellinen toimeliaisuus. Hugginsin (2003) liiketoiminnan tiheys -osatekijän voidaan katsoa olevan osa Huovarin et al. (2001) määrittelemää keskittymis-osatekijää. Tietoperustaisen liiketoiminnan osuus vastaavasti on osa Huovarin et al. (2001) innovatiivisuutta, ja yleinen taloudellinen toimeliaisuus puolestaan osa inhimillistä pääomaa. Piekkolan (2006) jaottelu on lähes yhtenevä Huovarin et al. (2001) kanssa, mutta hän käyttää hieman eri mittareita osatekijöitä kuvaamaan. Tärkeimmät kilpailukyvyyn osatekijät ovat molempien tutkimusten mukaan inhimillinen pääoma ja innovatiivisuus. Innovatiivisuus on tärkeä erityisesti aluetalouden kasvun kannalta ja inhimillinen pääoma tulotason ja työllisyyden kannalta.

Käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastellaan Satakunnan alueellista kilpailukykyä käyttäen Huovarin et al. (2001) mukaista jäsenystä. Piekkolan (2006) saamia tuloksia ja valikoiden muita kilpailukykyyn läheisesti liittyviä lähteitä käytetään täydentämään näkökulmaa ja empiiristä tarkastelua. Seuraavissa luvuissa kukin kilpailukyvyyn osatekijä määritellään erikseen tarkemmin. Osatekijöille pyritään löytämään empiirisesti mitattavia vastineita, jotta saadaan kuva Satakunnan kilpailukyvyistä kunkin osatekijän suhteen. Satakunnan alueellista kilpailukykyä selvitetään empiirisesti kahdesta näkökulmasta: vertaamalla kilpailukyky mittareita koko maan vastaaviin mittareihin ja tarkastelemalla Satakunnassa tapahtunutta muutosta näissä mittareissa. Yhtenä

⁴ Käytännössä tutkimuksissa jaotellut alueellisen kilpailukyvyyn osatekijät: ihmellinen pääoma, innovatiivisuus, keskittyminen ja saavutettavuus, eivät ole täysin toisistaan riippumattomia. Esimerkiksi inhimillisen pääoman ja keskittymisen luokkaan kuuluvat alueen väestön koulutustaso ja väestön määrä ovat joidenkin tutkimusten mukaan tilastollisesti merkitsevästi positiivisesti korreloituneita alueen innovaatioaktiivisuuden (patenttien lukumäärän) kanssa. (esim. Audretsch 1998, Huovari et al. 2001). Tämä sinänsä ei ole ongelma, jos pyrkimyksenä on muodostaa jonkinlainen alueellinen kokonaiskilpailuindeksi, mutta se on ongelma pyrittäessä tulkitsemaan yksittäisten kilpailukykytekijöiden roolia alueellisen taloudellisen menestyksen tai kilpailukyvyyn kannalta..

tavoitteena on myös selvittää, mitkä kilpailukyvyn osatekijät vaikuttavat merkittävimmin Satakunnan kilpailukyvästä aiemmin esitettyihin arvioihin (Huovari et al. 2001 ja Piekkola 2006), ja miten kilpailukyky on muuttunut tultaessa aiempien arvioiden ajankohdasta tähän päivään.

Lopuksi on syytä pitää mielessä, että käsillä olevassa tutkimuksessa ei pyritä ensiksikään laskemaan Satakunnan tai sen seutukuntien alueellista kilpailukykyindeksiä (vrt. alla). Toiseksi esitettävien tulosten perusteella ei voida tehdä suoraan johtopäätöstä siitä, että Satakunnan menestyminen alueellisesti jonkin kilpailukykyresurssin suhteen merkitsisi taloudellista menestymistä esimerkiksi talouskasvun tai työllisyyden suhteen. Tällaisen johtopäätöksen tekemiseen tarvittaisiin erillinen ekonometrinen tutkimus Satakunnan aluespesifisistä kasvuedellytyksistä. Tällaista tutkimusta ei ole vielä Satakunnassa toistaiseksi tehty⁵. Lisäksi on syytä muistaa, että käytännössä toiminnallinen alueellinen kilpailukyky ei noudata hallinnollisia ja tilastoinnin perusteena olevia maakunta- tai seutukuntarajoja.

Satakunnan seutukuntien kilpailukykyindeksit empiiristen tutkimusten valossa

Satakunnan ja sen seutukuntien kilpailukykyä on tarkasteltu edellä mainituissa suomalaisissa tutkimuksissa osana kaikkien Suomen alueiden tarkastelua. Huovarin et al. (2001) tutkimuksessa, jonka aineisto on pääosin vuodelta 1999 sisältäen 85 seutukuntaa, Porin seutukunta sijoittuu kilpailukyvyssä sijalle 12, Rauman seutu sijalle 17, Pohjois-Satakunta sijalle 51 ja silloinen Kaakkois-Satakunta sijalle 42. Piekkola (2006), jonka aineisto on tuoreempaa ja koskee tuoreempaa seutukuntajakoa, raportoi kahden eri kilpailukykyindeksin tulokset. Näissä Porin seutu sijoittuu sijalle 24 tai 25, Rauman seutu sijalle 17 tai 15 ja Pohjois-Satakunta sijalle 42 tai 56. On syytä muistaa, että erot em. tutkimustulosten välillä eivät heijastele pelkästään mahdollisesti aineistojen erilaisista ajankohdista syntyneitä kilpailukykyntuotoseroja, jotka itsessään syntyvät useinkin vasta pitkällä aikavälillä, vaan erot syntyvät myös – ehkäpä valtaosaltaan – erilaisista tutkimusten toteutustavoista.

⁵ Karppinen ja Vähäsantanen (2005) ovat tarkastelleet laajasti Satakunnan ja erityisesti Rauman seutukunnan taloudellista kehitystä ja rakennetta vuonna 2003. Tutkimuksessa ei kuitenkaan ole tehty ekonometristä analyysiä Satakunnan tai Rauman seutukunnan kasvutekijöistä. Saarivirta (2004) on tarkastellut ekonometrisesti koulutuksen ja tutkimuksen aluetaloudellista merkitystä mm. Porin seudulla. Saarivirran tarkastelemat muuttajat eivät kattaneet alueellisen kilpailukyvyn komponentteja kokonaisvaltaisesti ja hänen käyttämänsä menetelmä ja aikasarjan pituus eivät mahdollista tilastollisesti luotettavien johtopäätösten tekemistä.

2.2 Inhimillinen pääoma

2.2.1 Koulutustaso

Inhimillinen pääoma – ihmisten tiedot, taidot ja osaaminen – on keskeinen resurssi yksittäisen yrityksen, mutta myös alueen kilpailukyvyn kannalta. Runsas inhimillinen pääoma lisää tuotantotoiminnan tuottavuutta ja luo kilpailuedun markkinoilla. Tietoja, taitoja ja osaamista syntyy hyvin paljon muuallakin kuin koulutuksessa, mutta tästä huolimatta väestön koulutustaso antaa hyvän kuvan inhimillisen pääoman varannosta.

Väestön koulutustaso on Satakunnassa kokonaisuudessaan hieman Suomen keskimääräistä alhaisempi siten, että tutkintoja suorittaneiden osuus on ollut väestöstä⁶ nelisen prosenttiyksikköä pienempi kuin koko Suomessa. Porin seutukunnassa tutkintoja suorittaneiden osuus on ollut korkein ja Pohjois-Satakunnassa matalin (kuvio 1). Satakunnan alhaisempi koulutustaso näkyy erityisesti korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden vähäisellä osuudella Satakunnan väestöstä. Sen sijaan keskiasteen tutkintojen osuus on Satakunnassa hieman koko maata suurempi (taulukko 1).

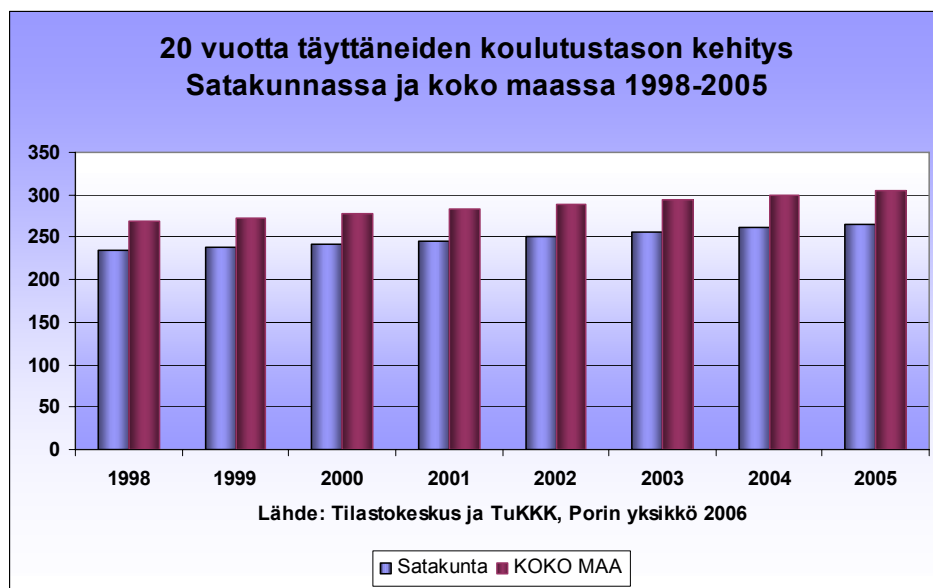
Kuvio 1. Tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä vuonna 2005

⁶ Tutkinnon suorittaneella väestöllä tarkoitetaan 15 vuotta täyttäneitä, jotka ovat suorittaneet tutkinnon lukiassa, ammatillisessa oppilaitoksessa, ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa sekä niitä, jotka ovat suorittaneet ammatillisen perustutkinnon, ammatti- tai erikoisammattitutkinnon.

Taulukko 1 Eriasteisen tutkinnon suorittaneiden osuus Satakunnassa ja koko maassa v. 2005.

	Tutkinnon suorittaneiden osuus, %	Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus, %	Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus, %
KOKO MAA	63,4	38,0	25,4
Satakunta	59,6	38,6	21,1

Väestön koulutustasoa voidaan mitata myös peruskoulun jälkeen suoritettun korkeimman koulutuksen keskimääräisellä pituudella henkeä kohti. Esimerkiksi koulutustasoluku 251 tarkoittaa, että teoreettinen koulutusaika henkeä kohti on noin 2,5 vuotta peruskoulun suorittamisen jälkeen. Koulutustasoa laskettaessa perusjoukkona käytetään 20 vuotta täyttäneitä väestöä. Näin tehdään, koska monen alle 20-vuotiaan koulutus on vielä kesken. Tämän koulutustasoindikaattorin avulla voidaan helposti vertailla eri alueiden välisiä koulutustasoeroja sekä seurata ajassa tapahtuvia muutoksia. Niin Satakunnassa kuin koko Suomessa tutkintokoulutuksen pituudella arvioitu koulutustaso on kohonnut, mutta ero koko maan hyväksi on pysynyt kutakuinkin ennallaan (kuvio 2).

Kuvio 2. 20 vuotta täyttäneiden koulutustason kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1998–2005

Satakunnan koulutustaso (266) on edelleen matalampi kuin koko maan koulutustaso (305) vuonna 2005. Satakunnan kaupunkimaisissa kunnissa (Pori, Rauma, Harjavalta) koulutustaso (284) on lähempänä maan keskiarvoa, kun taas taajaan asuttujen kuntien (Eura, Huittinen, Kankaanpää, Kokemäki, Nakkila, Noormarkku ja Ulvila) koulutustaso (258) ja maaseutumaisten kuntien koulutustaso (226) ovat selvästi maan keskiarvoa alempia.

Tarkasteltaessa Satakunnan koulutustason kehitystä vuosina 1998–2005 pelkästään korkea-asteen tutkinnon⁷ suorittaneiden osuudella 15 vuotta täyttäneistä Satakunnan koulutustaso jää alhaisemmaksi kuin koko maan keskiarvo (taulukko 2). Ero on hieman kasvanut (0,6 prosenttiyksikköä) tarkasteluperiodin aikana. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus Satakunnassa on kuitenkin vuosittain kasvanut keskimäärin vajaa puoli prosenttiyksikköä.

Taulukko 2 Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä (Tilastokeskus 2006)

Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet					
	1998	2000	2002	2004	2005
Koko maa	22,5 %	23,3 %	24,2 %	25,0 %	25,4 %
Satakunta	18,8 %	19,3 %	20,0 %	20,8 %	21,1 %

Verrattaessa ylemmän korkea-asteen tutkinnon (maisteri/DI/OTK) suorittaneiden osuutta 15 vuotta täyttäneestä väestöstä havaitaan, että Satakunnan osuus on selvästi alempi – lähes puolta pienempi – kuin koko maassa keskimäärin (taulukko 3). Kuten kaikkien korkea-asteen tutkintojen määrissä, myös ylemmissä korkeakoulututkinnoissa ero koko maahan on kasvanut, vaikka Satakunnankin kehitys on sinänsä ollut positiivista. Vuonna 1998 ero Satakunnan ja koko maan välillä oli 2,11 prosenttiyksikköä ja vuonna 2005 2,78 prosenttiyksikköä. Satakunnan ylemmän korkea-asteen tutkintojen osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä on muutenkin ollut Suomen maakuntien alhaisimpia.

Satakunnan ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden alhainen osuus – ja siten maakunnan alhainen keskimääräinen koulutustaso – selittyy ensiksikin korkeasti koulutetun työvoiman vähäisellä kysynnällä alueella ja toiseksi alueella järjestettävän korkeakoulutuksen vähäisyydellä. Satakunnassa yliopistotasosta korkeakouluopetusta

⁷ Korkea-asteen tutkinnoiksi luetaan alimman korkea-asteen tutkinnot (mm. tekniikko, sairaanhoitaja (ei AMK)), alemman (myös AMK) ja ylemmän korkeakouluasteen sekä tutkijakoulutusasteen tutkinnot.

järjestävät Porin yliopistokeskus ja Rauman opettajankoulutuslaitos. Vähäsantanen, Karppinen, Laamanen, Pernell ja Aalto-Setälä (2006) ovat todenneet, että Porin yliopistokeskuksen koulutustoiminnan laajeneminen on lyhyellä aikavälillä vaikuttanut positiivisesti ympäröivän alueen väestön koulutustasoon. Tästä huolimatta Satakunnan koulutustaso on pysynyt koko maan keskiarvoon verrattuna alhaisena. On huomattava, että Porin yliopistokeskuksen koulutustoiminnan laajenemisesta huolimatta Satakunnan alueella järjestettävä yliopistotasoinen koulutus on edelleen väestön määrään nähden melko vähäistä. Kun koko Suomessa oli vuonna 2005 yliopisto-opiskelijoita väestöön suhteutettuna 3,4 %, Satakunnassa vastaava suhdeluku oli 0,9 %. Verrattuna muihin maakuntiin, joissa ei ole omaa yliopistoa, Satakunnan yliopistokoulutuksen tarjonta on kuitenkin suhteellisen runsasta.

Taulukko 3 Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä (Tilastokeskus 2006)

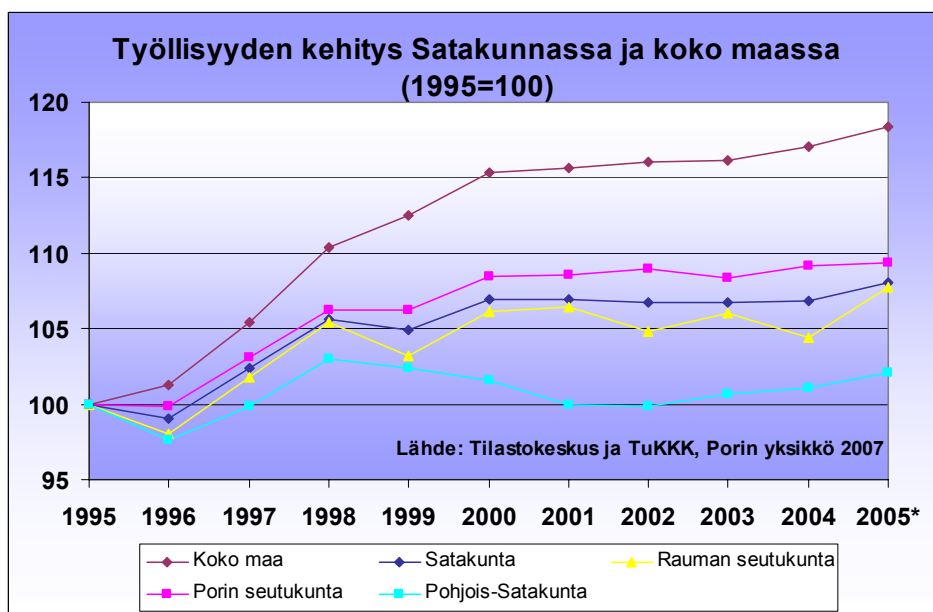
Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneet					
	1998	2000	2002	2004	2005
Koko maa	5,05 %	5,43 %	5,82 %	6,23 %	6,42 %
Satakunta	2,94 %	3,11 %	3,29 %	3,55 %	3,64 %

Huovarin et al. (2001) seutukuntien kilpailukykyä käsittelevässä tutkimuksessa inhimillisen pääoman mittareita on viisi: työikäisen väestön määrä, työvoimaan osallistumisaste, opiskelijoiden määrä, tekniikan opiskelijoiden määrä ja korkea-asteen tutkinnon omaavan väestön määrä. Näistä kaksi ensimmäistä liittyvät alueellisen työpanoksen määrään yleisesti ja niitä käsitellään tarkemmin luvussa 2.2.2. Kolme viimeistä liittyvät suoraan koulutukseen. Huovarin et al. (2001) mukaan opiskelijoiden, ja erityisesti tekniikan opiskelijoiden määrä kuvaa alueen inhimillisen pääoman tarjontaa ja edistää siten alueen taloudellista menestymistä. Satakunta on lähellä maan keskiarvoa tekniikan opiskelijoiden määrässä. Tässä suhteessa seutukuntien välillä on tosin merkittäviä eroja: Porin seudulla on keskimääräistä runsaammin tekniikan opiskelijoita, mutta Rauman ja Pohjois-Satakunnan seuduilla keskimääräistä merkittävästi vähemmän. Kaikkien opiskelijoiden osuus väestöstä ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus ovat Satakunnassa ja erityisesti Pohjois-Satakunnassa huomattavasti maan keskiarvoa matalampia. Huovarin et al. (2001) vuoden 1999 luvuilla tekemät johtopäätökset pätevät edelleen: Satakunnassa järjestetään niukasti yliopistokoulutusta ja väestön koulutustaso on nimenomaan yliopistokoulutuksen osalta keskimääräistä alhaisempi. Piekkolan (2006) kilpailukykytutkimuksessa korostuvat Satakunnan osalta samat heikkoudet. Toisaalta, koska koulutustason nousun kaikilla

koulutustasoilla odotetaan vaikuttavan positiivisesti talouskasvun edellytyksiin (ks. myös Piekkola, 2006), ja koska Satakunnalla on korkea keskiasteen koulutuksen suorittaneiden osuus, niin tämä koulutustekijä on selkeä maakunnan kilpailuetu.

2.2.2 Työvoima

Satakunnan työllisyys on työllisten määrällä mitattuna kasvanut 1990-luvun puolivälistä lähtien keskimäärin alle prosentin vuotuista vauhtia (kuvio 3). Samaan aikaan koko Suomessa työllisyyden kasvu on ollut nopeampaa, keskimäärin vajaan kahden prosentin vauhtia vuodessa. 2000-luvulle tultaessa työllisyyden kasvu on hidastunut sekä Satakunnassa että koko maassa.

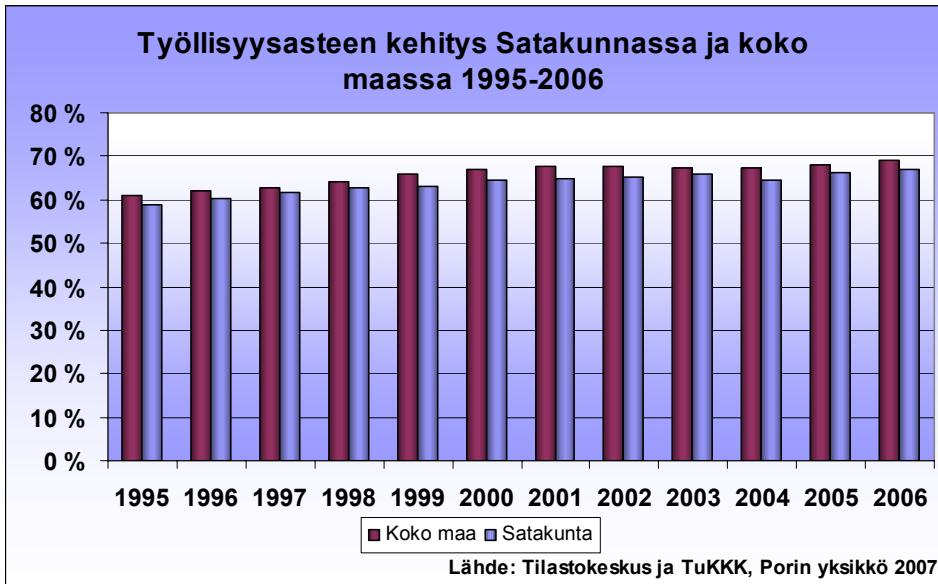

Kuvio 3. Työllisyyden kehitys Satakunnassa, sen seutukunnissa ja koko maassa 1995–2005, v. 2005 tieto on ennakkotieto

Työllisyyden kasvu on ollut eritahtista Satakunnan kolmessa seutukunnassa (kuvio 3). Nopeimmin työllisyys on kohentunut Porin seutukunnassa, jossa kasvu on kuitenkin hiipunut 2000-luvulla. Pohjois-Satakunnan seutukunnassa työllisyys on pysynyt lähes ennallaan. Viime vuosina alueen työllisyys on kuitenkin alkanut hiljalleen kohentua. Rauman seutukunnan työllisyys on pysynyt 1990-luvun lopulta lähtien samoissa lukemissa. Vuonna 2005 työllisyys parani kuitenkin selvästi.

Satakunnan työllisyysaste (työllisten osuus 15–64-vuotiaista) on noussut selvästi vuosina 1995–2006 (kuvio 4). Vuonna 2004 työllisyysaste tosin laski hieman edellisestä vuodesta. Vuonna 2004 myös muun maan tilanne heikkeni hieman, mutta selvästi Satakuntaa vähemmän. Tilanne korjautui vuosina 2005 ja 2006, jolloin työllisyysaste koheni selvästi. Työllisyysaste on kokonaisuudessaan kasvanut Satakunnassa muun maan tahtia vuosina 1995–2006, mutta taso on ollut matalampi.

Vuonna 2006 työllisyysaste oli Satakunnassa noin 2,1 prosenttiyksikköä koko maata alempi. 1990-luvun lopulla ero koko maahan oli pienimmillään vain runsaan prosenttiyksikön luokkaa. Vuosituhannen vaihteessa ero kasvoi ja suurimmillaan se oli vuonna 2001 kolme prosenttiyksikköä. Ero koko maahan on kuitenkin keskimäärin kaventunut vuodesta 2001 alkaen, vaikkakaan ei yhtä pieneksi kuin 90-luvun lopussa. 2000-luvulla pienin ero on ollut vuonna 2003 1,4 prosenttiyksikköä, minkä jälkeen ero on jälleen hieman kasvanut.

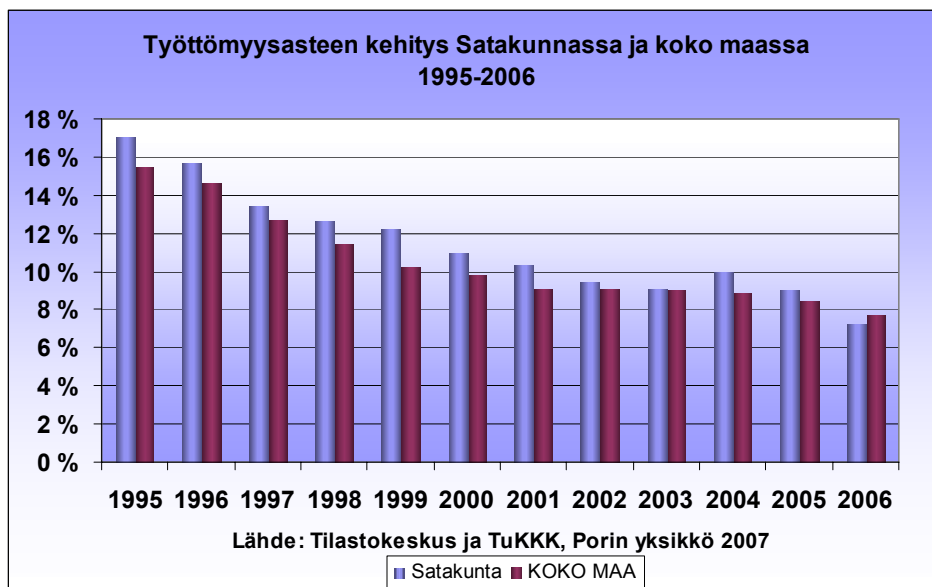

Kuvio 4. Työllisyysasteen kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006. Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen tekemään työvoimatutkimukseen.

Erot työllisyyden kasvuvauhdissa ovat heijastuneet työllisyysasteen kasvuun seutukunnissa. Kaikissa seutukunnissa työllisyysaste on kuitenkin selvästi noussut vuosina 1995–2005, vaikkakin koko maata hieman hitaammin. Porin seutukunnan kasvuvauhti on ollut keskimäärin koko maan luokkaa. Rauman seutukunnassa työllisyysaste on ollut jatkuvasti korkeampi kuin muualla Satakunnassa. Rauman seudun työllisyysaste onkin ollut koko tarkasteluajan lähellä maan keskimääräistä

työllisyysastetta. Muiden seutukuntien työllisyysaste on ollut muutaman prosenttiyksikön verran alle maan keskiarvon.

Satakunnan ja koko maan työttömyysaste on laskenut huomattavasti 1990-luvun puolivälistä lähtien (kuvio 5). Satakunnan työttömyysaste on kuitenkin pitkään ollut koko maan työttömyysastetta korkeammalla. Vuosina 1995–1999 ero muun Suomen työttömyyteen kasvoi keskimäärin hieman. 2000-luvulla ero on vähitellen pienentynyt ja vuonna 2006 Satakunnan työttömyysaste alitti koko maan tason.⁸

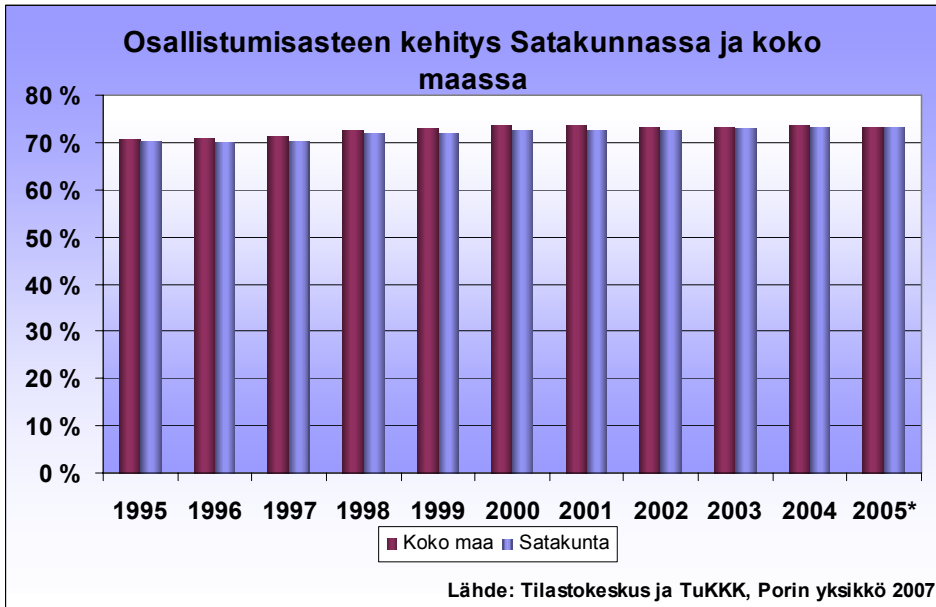
Kuvio 5. Työttömyysasteen kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006

Satakunnan seutukunnista työttömyys on korkeinta Porin seutukunnassa ja vähäisintä Rauman seutukunnassa. 1990-luvun puolivälistä lähtien kaikkien kolmen seutukunnan työttömyysasteet ovat selvästi laskeneet. Rauman ja Pohjois-Satakunnan seutukuntien työttömyyden väheneminen hidastui vuosituhannen vaihteessa, Porin seutukunnassa puolestaan 2000-luvun alussa. Muulloin työttömyys on ollut selvässä laskussa tarkasteluperiodin aikana.

Työllisyyden ja työttömyyden muutokset heijastuvat työvoimaan osallistumisen aktiivisuuteen, jota voidaan pitää yhtenä kilpailukyvyyn tekijöistä. Työvoimaan osallistuminen eli työllisten ja työttömien yhteenlaskettu määrä kuvaa työn tarjonnan potentiaalia alueella (Huovari 2001). Osallistumisasteella tarkoitetaan työvoiman osuutta 15–64 vuotta täyttäneestä väestöstä. Satakuntalaisten osallistumisaste on ollut

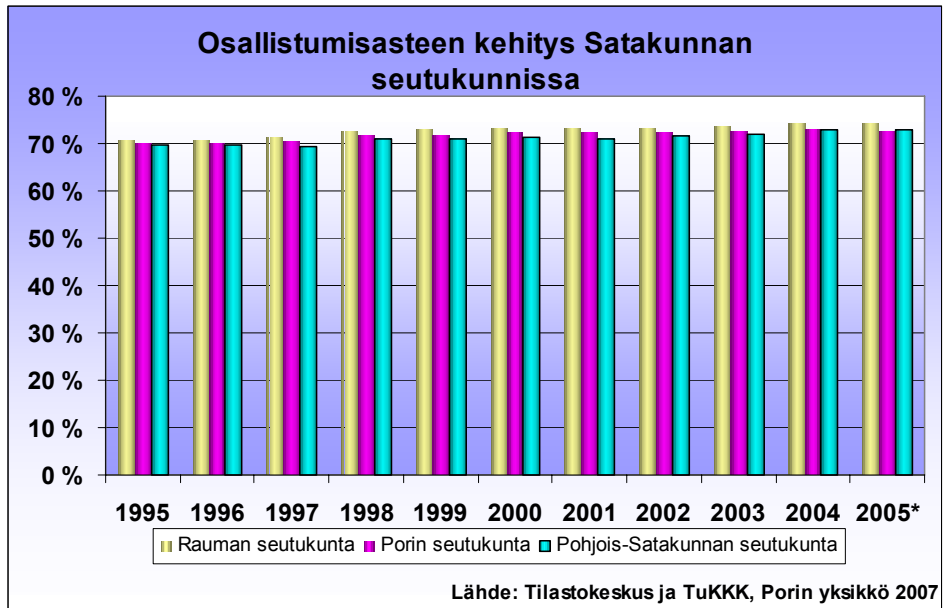
⁸ Työttömyysaste perustuu Tilastokeskuksen virallisiin lukuihin, joten ne eivät ole vertailukelpoisia työministeriön ilmoittamien, hieman korkeampien työttömyyslukujen kanssa.

keskimäärin vain hieman alhaisempi kuin koko maassa (kuvio 6). Ero on edelleen kutistunut 2000-luvulla. Vuosina 2004 ja 2005 Satakunnan osallistumisaste on ollut jo samaa luokkaa muun maan kanssa.

Kuvio 6. Osallistumisasteen kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2005, vuosi 2005 on ennakkotieto

Kaikkien Satakunnan seutukuntien työvoimaan osallistuminen (työvoiman osuus 15–64-vuotiaasta väestöstä) on ollut kasvussa vuosina 1995–2005 (kuvio 7). Kasvu on ollut muuta maata hieman ripeämpää. Seutukuntien välillä on kuitenkin edelleen eroja osallistumisasteessa. Osallistuminen on ollut jatkuvasti suurinta Rauman seutukunnassa ja vähäisintä Pohjois-Satakunnan seutukunnassa, jossa tosin tapahtui lähes prosenttiyksikön kasvu vuoden 2004 aikana. Rauman seudun osallistumisaste on ollut viime vuosina myös koko maata hieman korkeampaa. Rauman seudun korkea osallistumisaste on nostanut Satakunnan osallistumisasteen koko maan tasolle vuosina 2004 ja 2005. Porin seudun ja Pohjois-Satakunnan osallistumisaste jää edelleen aavistuksen verran maan keskiarvon alle, mutta ero koko maahan on pienentynyt vuosien varrella. Erot seutukuntien osallistumisasteissa selittyvät suurelta osin eläkkeellä olevien osuudella työikäisistä.

Kuvio 7. Osallistumisasteen kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2005, vuosi 2005 on ennakkotieto

Sekä Huovari et al. (2001) että Piekkola (2006) käyttävät yhtenä kilpailukyvyyn mittarina työikäisten (15–64-vuotiaiden) osuutta alueiden koko väestöstä. Huovari et al. (2001) käyttävät vuoden 1999 lukuja ja heidän tutkimuksessaan Satakunnan seutukunnat sijoittuvat työikäisten osuuden suhteen maan keskiarvon tuntumaan. Piekkolan (2006) tutkimuksessa, jossa aineisto on uudempi, työikäisten osuus näyttää Satakunnan heikkoutena. Työikäisten osuus väestöstä oli vuodenvaihteessa 2004–2005 koko maassa 66,7 % ja Satakunnassa 64,9 %. Satakunnassa osuus on ollut voimakkaassa laskussa muihin maakuntiin verrattuna. Tämä johtuu erityisesti yli 65-vuotiaiden väestöosuuden nopeasta kasvusta. Työikäisten osuuden lasku merkitsee työvoiman tarjonnan vähenemistä, mutta myös nk. huoltosuhteen heikkenemistä. Eityöikäisten osuuden kasvu lisää julkisia menoja suhteessa veronmaksukykyyn ja heikentää näin myös kasvun edellytyksiä. Satakunnassa väestön ikääntymisen huonot puolet ovat näin ollen akuutimpi ongelma myös kilpailukyvyyn kannalta kuin koko maassa keskimäärin. Seutukunnista työikäisen väestön osuus on Pohjois-Satakunnassa Porin ja Rauman seutuja alhaisempi.

2.2.3 *Kokemus-, ammatillinen ja muu inhimillinen pääoma*

Piekkola (2006) lukee inhimilliseen pääomaan muodollisen koulutuksen lisäksi työntekijäkohtaisen työkokemuksen myötä karttuvan pääoman ja yrityksen ammattirakenteeseen liittyvän pääoman. Yleensä tarkasteltaessa alueiden inhimillisen pääoman varantoa näitä ei kyetä mittaamaan. Piekkola (2006) kuitenkin käyttää laajaa yhdistettyä työntekijä-yritys-aineistoa, joka sisältää tiedot palvelussuhteiden pituudesta ja yritysten ammattirakenteesta. Lisäksi Piekkola (2006) hyödyntää aineistonsa paneeliominaisuutta⁹ ja kykenee näin arvioimaan työntekijöiden muuta, ei-havaittavissa olevaa, inhimillistä pääomaa. Piekkolan (2006) laskelmat eri inhimillisen pääoman lajeista perustuvat tuloksiin eri tekijöiden – työkokemuksen, ammattirakenteen ja havaitsemattomien henkilökohtaisten tekijöiden – vaikutuksesta yritysten kasvuun ja tuottavuuteen. Työkokemus lisää työntekijän ja siten yrityksen tuottavuutta parantamalla työntekijän osaamista. Myös yrityksen ammattirakenne – millaista työtä yrityksessä tehdään – voi olla yhteydessä tuottavuuteen. Lisäksi on työntekijäkohtaisia tekijöitä, joita ei voida tilastoaineistossa havaita, mutta jotka heijastuvat yrityksen tuottavuuteen.

Piekkolan (2006) tuloksista voidaan vetää joitain johtopäätöksiä Satakunnassa ja sen seutukunnissa olevan inhimillisen pääoman varannosta. Keskeinen havainto on se, että yleisesti ottaen työntekijöiden kokemus ja muu ammatillinen osaaminen voi kompensoida heikkoa koulutustasoa. Piekkolan (2006) tulosten mukaan erityisesti alhaisilla koulutustasoilla työkokemuksen ja ammattirakenteen vaikutus korostuu. Tuottavimmiksi ammateiksi, kun mm. koulutustason ja työkokemuksen vaikutus suljetaan pois, paljastuvat esimerkiksi suorittava työ ylipäättään, rakentaminen, logistiikka ja lakiin liittyvät tehtävät. Satakunnassa työntekijöiden inhimillinen pääoma kokonaisuudessaan on melko lähellä maan keskiarvoa. Kun otetaan huomioon työntekijöiden keskimääräistä heikompi koulutustaso, voidaan sanoa työkokemuksen ja muun työntekijäkohtaisen inhimillisen pääoman olevan hyvällä tasolla. Yritysten ammattirakenteeseen liittyvä inhimillinen pääoma, jonka Piekkola (2006) mainitsee olevan koulutuksen ohella hyvin tärkeä tekijä, on eri tasolla seutukunnittain Satakunnassa. Rauman seutukunta kuuluu tässä suhteessa 20 parhaan seutukunnan joukkoon Suomessa. Porin seutukunta ja Pohjois-Satakunta ovat tässä suhteessa heikompia. Näin ollen Rauman seudulla on Porin seutua ja Pohjois-Satakuntaa runsaammin yrityksiä, jotka ammattirakenteen perusteella ovat kilpailukykyisiä.

⁹ Paneeliaineistolla tarkoitetaan aineistoa, jossa samat havaintoyksiköt – Piekkolan (2006) tutkimuksessa työntekijät ja yritykset – esiintyvät useina eri ajankohtina.

2.3 Innovatiivisuus

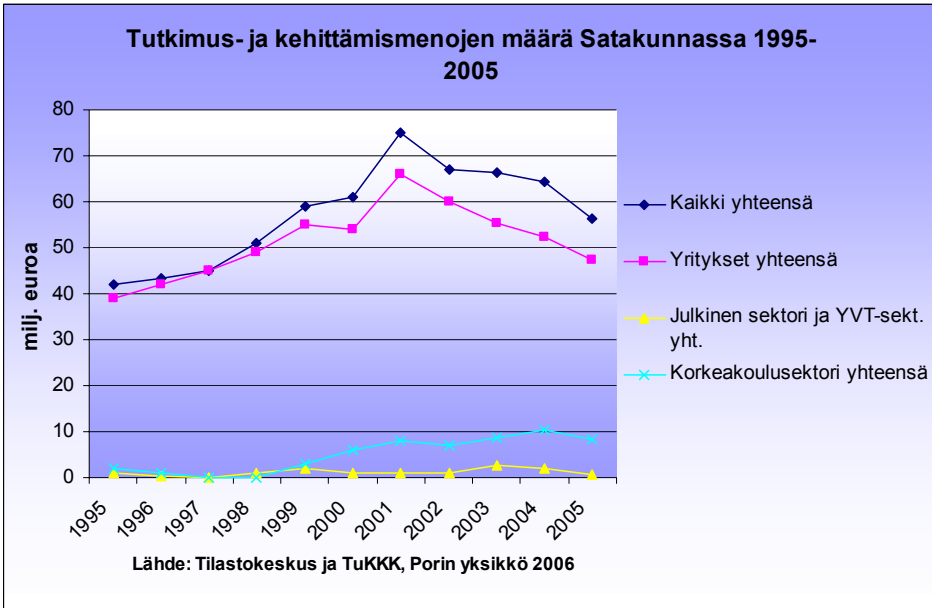
2.3.1 Tutkimus- ja kehittämistoiminta ja innovaatiot

Teknologian tasolla ja innovatiivisuudella on olennainen merkitys taloudellisen kasvun kannalta. Uusien tuotantotapojen ja tuoteinnovaatioiden kehittämisen kautta alue voi saavuttaa edelläkävijän roolin kotimaisilla tai kansainvälisillä markkinoilla. Erityisen tärkeää innovatiivinen toiminta ja uusien ratkaisujen hakeminen on Suomen kaltaisille maille, jossa tuotannon kustannuksiin perustuva kilpailuetu ei useinkaan ole mahdollinen.

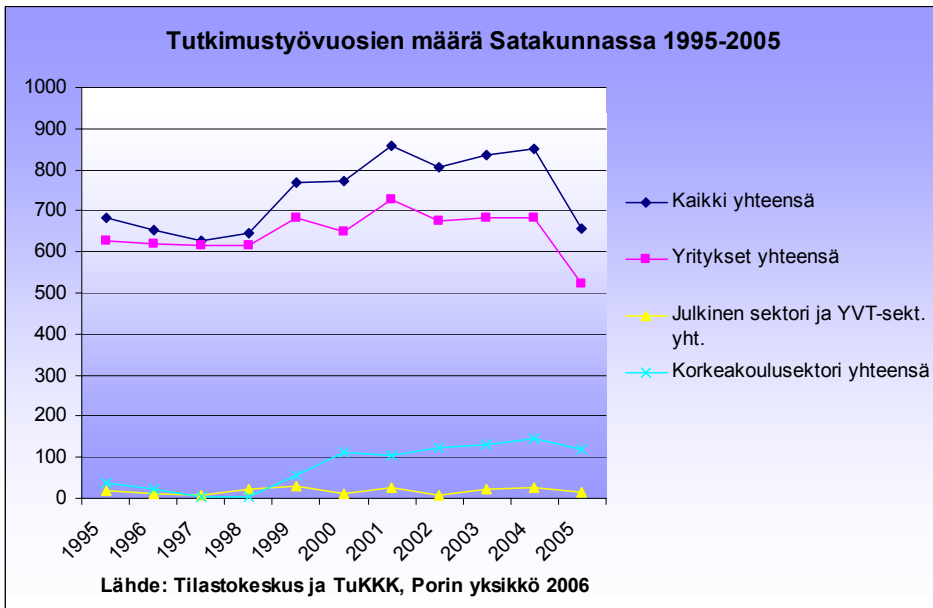
Alueen innovatiivisuutta voidaan tarkastella innovaatioihin tähtäävään toimintaan käytettyjen resurssien tai tuotettujen innovaatioiden näkökulmasta. Tutkimukseen ja tuotekehittelyyn uhrattujen panosten määrä kuvaa alueella tapahtuvaa innovatiivista toimintaa, mukaan lukien sellainen uutta luova ja kilpailukykyä parantava toiminta, joka ei välttämättä realisoitu tilastoitavina innovaatioina.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta tapahtuu Satakunnassa pääsääntöisesti yrityksissä (84 % t&k-menoista vuonna 2005, kuvio 7). Ainoastaan Itä-Uudellamaalla, Kymenlaaksossa ja Päijät-Hämeessä yritysten tekemien tutkimus- ja kehittämistoiminnan euromääräisten panostusten osuus on suurempi kuin Satakunnassa. Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Savossa korkeakoulujen osuus alueen t&k-menoista on noin puolet. Satakunnassa korkeakoulusektorin osuus panostuksista on siis melko vaatimaton, mikä heijastaa yliopistotoiminnan yleisempää vähäisyyttä maakunnassa.

Satakunnan t&k-toiminnan huippuvuosi oli vuosi 2001, johon asti sekä yrityssektorin että korkeakoulusektorin panostukset olivat kasvussa. Jyrkkä kasvu korkeakoulusektorilla vuonna 1999 johtuu ammattikorkeakoulujen sisällyttämisestä korkeakoulusektoriin. Muuten korkeakoulusektorin panostusten kasvu selittyy lähinnä Porin yliopistokeskuksen toiminnan laajenemisella. Vuodesta 2001 eteenpäin panostukset ovat yrityksissä kääntyneet laskuun ja korkeakoulusektorilla niiden kasvu on lähes pysähtynyt. Tarkasteltaessa tutkimus- ja kehittämistoiminnan parissa tehtyjä työvuosia (kuvio 8), havaitaan t&k-työn vähentyneen merkittävästi vuonna 2005, jolloin työvuosien määrä oli pienempi kuin yhtenäkkään aikaisempana vuonna vuodesta 1995 lähtien. Satakunnan lisäksi ainoastaan Ahvenanmaalla, Itä-Uusimaalla ja Kymenlaakson maakunnassa tehtyjen t&k-vuosien määrä oli pienempi vuonna 2005 kuin kymmenen vuotta aiemmin. Samaan aikaan t&k-työn määrä on yli kaksinkertaistunut mm. Pohjois-Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla yritysten vetämänä sekä Keski-Pohjanmaalla yritysten ja muiden sektoreiden yhteisvaikutuksesta.

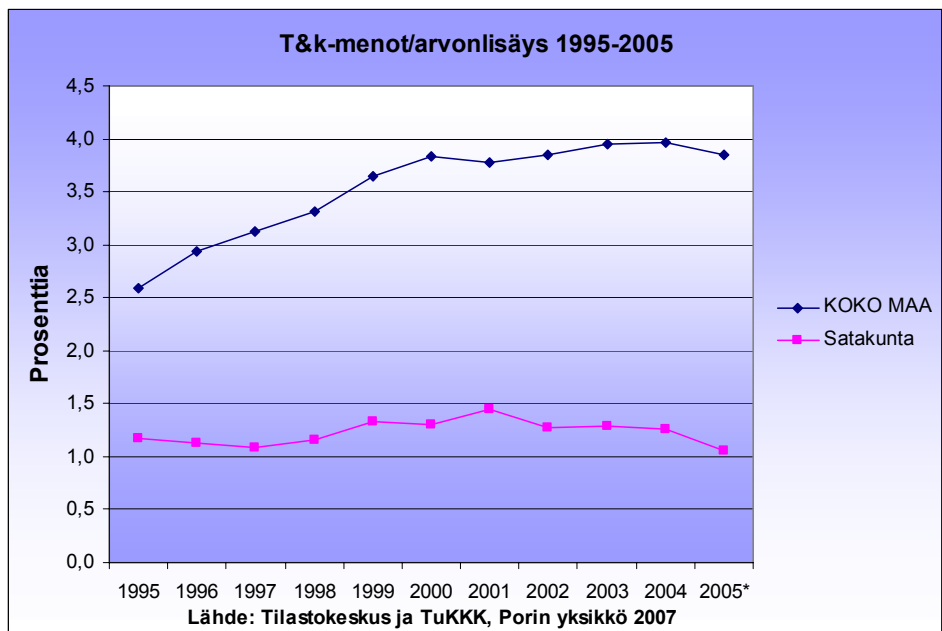
Kuvio 7. T&k-menot Satakunnassa lajeittain 1995–2005

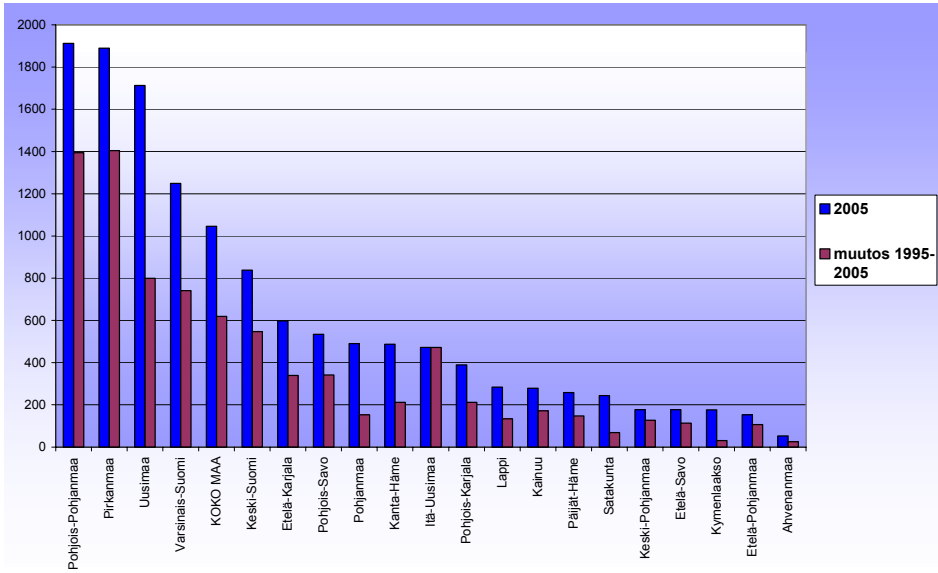
Kuvio 8. Tutkimustyövuosien määrä Satakunnassa 1995–2005

Tarkasteltaessa tutkimus- ja kehityspanoksia on hyvä suhteuttaa panokset alueen kokoon, jolloin saadaan kuva myös siitä, mille tasolle edellä kuvattu muutos on

Satakunnan t&k-toiminnan tuonut. Kun t&k-menot suhteutetaan arvonlisäykseen, jää Satakunnan suhdeluku, noin 1,1 %, melko kauas koko maan keskiarvosta, joka on noin 3,9 % vuonna 2005 (kuvio 9). On kuitenkin huomattava, että tutkimus- ja kehittämistoiminta on alueellisesti hyvin keskittynyttä. Tällöin joidenkin yksittäisten alueiden hyvin suuret panostukset nostavat koko maan keskiarvoa. Kuviossa 10 onkin esitetty koko maan ja Satakunnan ohella myös muiden Suomen maakuntien t&k-menot alueiden väkilukuun suhteutettuna vuonna 2005. Kuviossa on myös esitetty tässä suhdeluvussa tapahtuneet muutokset vuodesta 1995 vuoteen 2005. Kuvioista nähdään, että Satakunnan t&k-panostukset ovat vaatimattomat muihin alueisiin verrattuna: ainoastaan viidessä maakunnassa t&k-menot ovat pienemmät asukasta kohden kuin Satakunnassa. Maakunnan heikko sijoitus johtuu pitkälti panostusten melko hitaasta kasvusta.

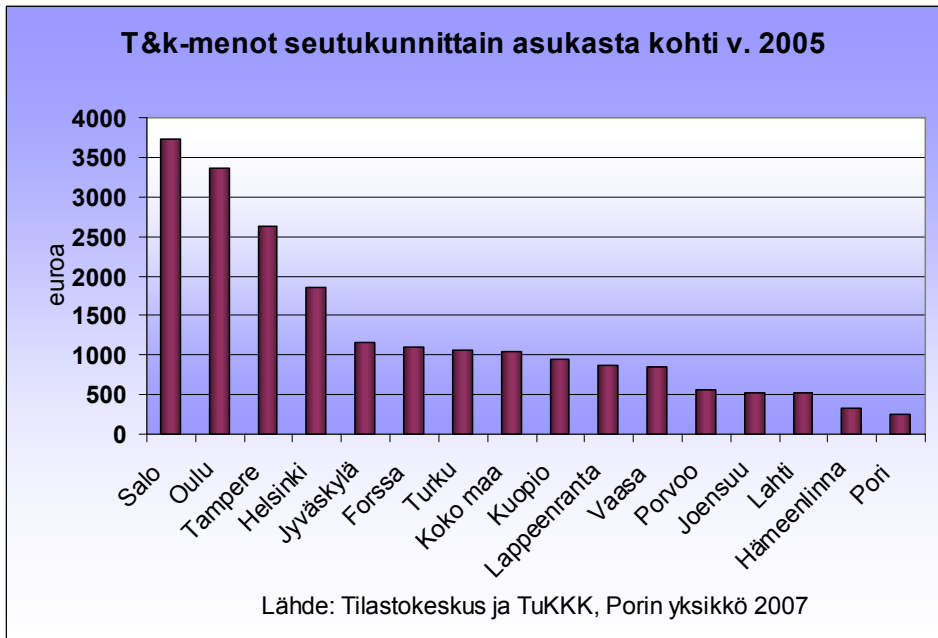

Kuvio 9. T&k-menot/arvonlisäys 1995–2005 Satakunnassa ja koko maassa

Kuvio 10. T&k-menot asukasta kohti ja niiden muutos maakunnissa 1995–2005

Aiemmat alueiden kilpailukykyä tarkastelevat tutkimukset (Piekkola 2006, Huovari et al. 2001) antavat Satakunnan t&k-panostuksista edellä esitetyn kaltaisen kuvan, korostaen kuitenkin maakunnan seutukuntien erilaisuutta. Porin seutukunnassa t&k-panostukset ovat parinkymmenen parhaan seutukunnan joukossa, Rauman seudulla jonkin verran alhaisemmat ja Pohjois-Satakunta sijoittuu Suomen seutukuntien vertailuissa parinkymmenen vähiten panostavan joukkoon. Vuonna 2005 Satakunnan t&k-toiminnan menot jakautuivat seutukunnittain seuraavasti: Pori 64 %, Rauma 31 % ja Pohjois-Satakunta 5 %. Tarkasteltaessa seutukunnittaista t&k-menojen määrää asukasta kohti vuonna 2005 Suomen eniten panostavissa seutukunnissa havaitaan, että Porin seudun t&k-menot asukasta kohti ovat selvästi muita isoja seutukuntia alhaisemmat ja luku jää myös alle puoleen maan keskiarvosta (kuvio 11). Toisaalta Porin seutukunnassa kuitenkin käytetään rahaa t&k-toimintaan 14:nneksi eniten maan seutukunnista. Muita Satakunnan seutukuntia ei tässä tarkastelussa ole mukana.

Kuvio 11 . T&k-menot asukasta kohti seutukunnittain v. 2005, 15 suurinta seutukuntaa t&k-menojen suuruudella mitattuna

Paitsi tutkimus- ja kehittämistoimintaan panostamista alueen innovatiivisuutta voidaan arvioida myös toteutuneiden innovaatioiden määrän avulla. Yleisimmin käytetty – ja helpoiten tilastoista saatavilla – oleva mittari tähän tarkoitukseen on patenttihakemusten lukumäärä. Patentoidut keksinnöt sisältävät myös sellaisia innovaatioita, joita varten ei ole tehty erillistä t&k-työtä, eli jotka eivät näy edellä esitetyissä t&k-panos-mittareissa. Toisaalta kaikki t&k-panostukset eivät tuota patentoituja keksintöjä. Näin ollen on perusteltua tarkastella sekä t&k-panostuksia että patentointiaktiivisuutta. Patenttihakemusten määrällä mitattuna satakuntalaisten yritysten innovaatioaktiivisuus on sekä yritysmäärään että väestömäärään suhteutettuna hieman maan keskimääräistä tasoa alempi. Tosin suuri osa (lähes 40 %) patenteista myönnetään uusimaalaisille yrityksille. Satakunnan osuus Suomessa myönnettyistä patenteista on kuitenkin kasvanut 0,4 prosenttiyksikköä vuosina 2000–2004 (taulukko 4). Samaan aikaan monen t&k-menoilla mitattuna suuren maakunnan osuus on hieman pienentynyt.

Taulukko 4 Yritysten Suomessa hakemat patentit maakunnittain vuosina 1999–2004 keksijän osoitteen mukaan. Lähde: Tilastokeskus 2007

Maakunta	2000		2001		2002		2003		2004	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Uusimaa	733	38,5	611	34,3	577	35,2	591	39,2	582	37,1
Itä-Uusimaa	28	1,5	23	1,3	18	1,1	14	0,9	14	0,9
Varsinais-Suomi	163	8,6	151	8,5	140	8,5	128	8,5	114	7,3
Satakunta	51	2,7	55	3,1	68	4,2	46	3,1	49	3,1
Kanta-Häme	31	1,6	34	1,9	28	1,7	21	1,4	20	1,3
Pirkanmaa	287	15,1	311	17,5	248	15,1	222	14,7	233	14,9
Päijät-Häme	57	3,0	53	3,0	52	3,2	38	2,5	50	3,2
Kymenlaakso	31	1,6	36	2,0	34	2,1	16	1,1	21	1,3
Etelä-Karjala	12	0,6	16	0,9	24	1,5	24	1,6	38	2,4
Etelä-Savo	30	1,6	18	1,0	25	1,5	13	0,9	15	1,0
Pohjois-Savo	26	1,4	47	2,6	39	2,4	28	1,9	32	2,0
Pohjois-Karjala	31	1,6	22	1,2	18	1,1	33	2,2	21	1,3
Keski-Suomi	109	5,7	135	7,6	93	5,7	82	5,4	123	7,8
Etelä-Pohjanmaa	16	0,8	19	1,1	18	1,1	16	1,1	13	0,8
Pohjanmaa	34	1,8	24	1,3	41	2,5	37	2,5	51	3,3
Keski-Pohjanmaa	9	0,5	14	0,8	4	0,2	11	0,7	2	0,1
Pohjois-Pohjanmaa	163	8,6	137	7,7	122	7,4	113	7,5	108	6,9
Kainuu	12	0,6	5	0,3	8	0,5	7	0,5	5	0,3
Lappi	18	1,5	14	0,8	5	0,3	7	0,5	11	0,7
Ahvenanmaa	2	0,1	2	0,1	-	-	-	-	1	0,1
Kotimaa yhteensä	1 843	96,8	1 727	97,0	1 562	95,4	1 447	96,1	1 503	95,9
Ulkomaat	59	3,1	-	-	39	2,4	51	3,4	55	3,5
Tuntematon	2	0,1	53	3,0	32	2,0	8	0,5	9	0,6
Kaikki yhteensä	1 904	100,0	1 780	100,0	1 638	100,0	1 506	100,0	1 567	100,0

Huovari et al. (2001) käyttävät t&k-panostusten ja patentointien ohella alueiden innovatiivisuuden mittarina innovatiivisten toimipaikkojen osuutta kaikista toimipaikoista. Kirjoittajien laskema indikaattori perustuu Tilastokeskuksen Innovaatiotutkimukseen ja VTT:n Sfinno-projektiin, ja tiedot ovat vuodelta 1998. Innovatiiviseksi on luettu ne yritykset, ”jotka ovat kolmen viimeksi kuluneen vuoden aikana tuoneet markkinoille tuoteinnovaation tai ottaneet käyttöön uuden tuotantomenetelmän tai niillä on ollut tämän suuntaista toimintaa” (Huovari et al. 2001). Indikaattori on keskiarvo innovatiivisten toimipaikkojen lukumäärä-, henkilöstö- ja liikevaihto-osuudesta. Tämä indikaattori antaa Satakunnan seutukuntien innovatiivisuudesta hieman erilaisen kuvan. Rauman seutukunta on innovatiivisempi kuin Porin seutukunta. Rauman seutu kuuluu nyt parinkymmenen innovatiivisimman

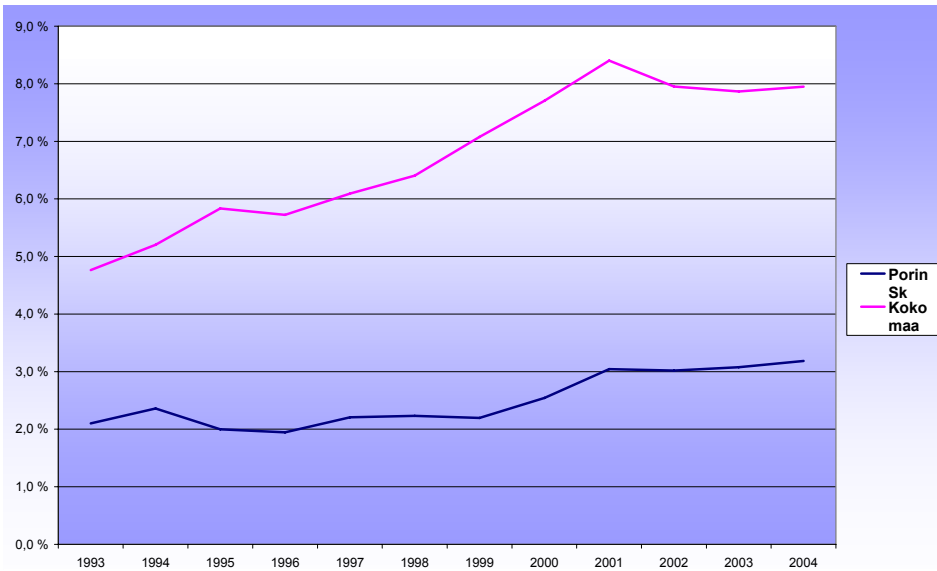
seutukunnan joukkoon Suomessa. On kuitenkin huomattava, että Huovarin et al. (2001) mittari huomioi samanaikaisesti toimipaikkojen määrän, liikevaihdon ja henkilöstön, jolloin eri tekijät korostuvat eri tavoin kuin edellä esitetyissä t&k-toiminnan suhdeluvuissa. Katsottaessa Satakuntaa kokonaisuutena Huovarin et al. (2001) innovatiivisten toimipaikkojen indikaattori antaa kuitenkin Satakunnan innovatiivisuudesta samantyyppisen kuvan kuin t&k-panostukseen perustuvat indikaattorit.

2.3.2 Korkean teknologian toimialat

Varsinaisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja siitä syntyvien innovaatioiden ohella alueen teknologian taso on tärkeä menestyksen edellytys. Uudet, uutta teknologiaa hyödyntävät liiketoiminnan alat ovat usein vanhoja tuottavampia ja niiden kasvunäkymät ovat laajemmat. Näin ollen alueen kilpailukykyä on mielekästä tarkastella myös uusien ja korkean teknologian alojen osuudella ja kehityksellä.

Siitä, mitkä alat ovat keskeisimmin kasvua tuovia ja korkean tuottavuuden omaavia, ei ole olemassa kiistatta hyväksyttäviä ja yhdenmukaisia määritelmiä. Yksi määrittelyyritys on OECD:n (2002) tekemä ICT-alan määritelmä. OECD:n (2002) määritelmän mukaan ICT-ala pitää sisällään erilaisten tietojen käsittelyyn ja siirtoon tarkoitettujen laitteiden valmistusta ja kauppaa, ohjelmistojen suunnittelua sekä tietojenkäsittelypalveluja. ICT-alaan läheisesti liittyvän ja uudessa taloudessa tärkeän sisällöntuotannon määrittely on olemassa olevan toimialaluokituksen pohjalta hankalaa, eikä määritelmistä ole päästy yksimielisyyteen. Tässä tutkimuksessa käytetystä ICT-alan määrittelystä sisällöntuotanto onkin jätetty pois, ja tarkastelu keskittyy ICT-valmistuksen ja -palvelujen kehitykseen¹⁰. Kuviossa 12 on kuvattu ICT-alalla tehtyjen henkilötyövuosien osuutta kaikista henkilötyövuosista Porin seutukunnassa ja koko maassa vuosina 1993–2004. Koko maassa alan osuus on kasvanut vuoteen 2001 asti ja pysynyt sen jälkeen ennallaan. Porin seutukunnassa kasvu on ollut vaimeampaa ja ajoittunut vuosiin 1999–2001. Porin seutukunnassa ICT-ala – ja sen viimeaikainen kasvu – koostuu lähinnä teleliikenteestä ja tietojenkäsittelypalveluista. Koko maan tasolla merkittävä radio- televisio- ja tietoliikennevälineiden (sis. matkapuhelimet) valmistus on jäänyt Porin seudulla kehittymättä. Tämä näkyy myös koko ICT-alan koko maata hitaampana kasvuna. Toisaalta tietojenkäsittelypalvelujen kasvu on ollut Porin seudulla yhtä nopeata kuin koko maassa keskimäärin: lamavuodesta 1993 vuoteen 2004 tietojenkäsittelypalveluissa tehtyjen henkilötyövuosien määrä on 2,5-kertaistunut.

¹⁰ Määritelmien mukaisten lukujen laskemista mutkistaa määritelmiin sisällytettyjen yksittäisten toimialojen pienuus, jonka vuoksi joitakin tarvittavia lukuja ei tietosuojasysteemit ole julkaistu. Tästä syystä tässä kappaleessa voidaan käyttää vain rajoitettua määrää indikaattoreita.

Kuvio 12 . Tietojenkäsittelypalveluissa tehtyjen henkilötyövuosien osuuden kehitys Porin seutukunnassa ja koko maassa 1993–2004

Vaihtoehtoinen määritelmä korkeaa teknologiaa hyödyntävälle ja tuottavalle toiminnalle on Tilastokeskuksen OECD:n määritelmiin perustuen tekemä toimialojen jako teknologia-asteen mukaan. Tämän indikaattorin mukaan korkean teknologian ja korkean keskitason teknologian tuotanto työllistää Satakunnassa yhtä suuren osan työllisistä kuin koko maassakin (vuonna 2002). Toisaalta on huomattava, että Satakunnassa tällainen tuotanto on painottunut nimenomaan korkean keskitason teknologiaan, kun taas koko maassa keskimäärin teknologian aste on korkeampi (Laamanen 2004). Huovari et al. (2001) raportoivat vuoden 1996 aineistoa käyttäen, että korkean ja korkean keskitason teknologian osuus arvonlisäyksestä on ollut Porin seudulla jopa merkittävästi suurempi kuin koko maassa keskimäärin. Rauman seudulla, Pohjois-Satakunnassa ja silloisessa Kaakkois-Satakunnassa puolestaan on oltu jäljessä koko maan tasosta.

2.4 Keskittyminen

Taloudellinen toiminta ei selvästikään jakaudu maantieteellisesti tasaisesti. Tähän on olemassa tietysti luonnonolosuhteisiin perustuvia syitä, mutta enenevissä määrin keskittymiskehityksen (s.o. agglomeraatiokehityksen) taustalla on taloudellisia perusteita. Tällöin toisessa vaakakupissa on taloudellisen toiminnan keskittyminen kasvavien, yritystoiminnan sisäisten ja toimintaympäristöön liittyvien ulkoisten

skaalaetujen vuoksi ja toisessa vaakakupissa edellisen vastavoimana on liiallisesta tai liian nopeasta keskittymisestä syntyvät skaalahaitat. Viimemainitut syntyvät erilaisista liikkuvuuteen liittyvistä kustannuksista, kuten kuljetus- ja ruuhkautumiskustannukset. Keskittämisetujen vastapainona paikallistaloudessa voidaan puhua myös seutuistamisen eduista. Alueelliset erot keskittymistä tukevissa tekijöissä ovat kilpailukykytekijöitä, jotka voivat selittää alueellisen taloudellisen menestyksen eroja.

Jos jollakin toimialalla on sen sisäisiä skaala- eli suurtuotannon etuja yritystasolla, niin ne yritykset, jotka kasvavat nopeimmin saavuttavat kustannusetua kilpailijoihinsa verrattuna. Kasvusta voi tulla kumalatiivista – itse itseään ruokkivaa – erityisesti alueilla, joilla sijaitsee runsaasti skaalaeduista nauttavia toimialoja. Sisäisiä skaalaetuja on tyypillisesti toimialoilla, joilla yritystoiminnassa on merkittävät kiinteät kustannukset.

Alueellisen taloudellisen menestyksen kannalta tärkeimmät skaalaedut syntyvät alueellisten taloustoimijoiden keskinäisen vuorovaikutuksen seurauksena. Tällöin puhutaan yleisesti ulkoisista skaalaeduista (ks. esim. Krugman 1991a, 1991b) tai toimialojen klusterieduista (ks. esim. Porter 1990, tai aiemmin Marshall 1920), joiden seurauksena alue voi päästä kumulatiivisen kasvun kierteeseen. Ulkoiset skaalaedut puolestaan voidaan jaotella toimialojen sisäisiin paikallisiin etuihin (ns. lokalisaatioedut), jotka syntyvät tiiviiden alueellisten panos-tuotos-kytkentöjen seurauksena ja varsinaisiin agglomeraatioetuihin, jotka syntyvät eri toimialojen ja talouden eri toimintojen välisestä vuorovaikutuksista (ks. Armstrong & Taylor, 2000).

Toimiminen samalla toimialalla alueellisesti klusteroituneena voidaan perustella perustuvan ainakin seuraaviin taulukon 5 kuvaamiin etuihin verrattuna siihen, että toimittaisiin maantieteellisesti hajautuneena.

Taulukko 5 Lokalisaatioedut toimialan sisällä

Lokalisaatioetu	Argumentti suhteessa siihen, että toimitaan hajautuneesti	Tyypillinen ilmenemismuoto
Erikoistumisetu	Maantieteellinen läheisyys sallii yksittäisten toimipaikkojen erikoistuvan tiettyihin liiketoimintaosaamisen vaiheisiin, jonka avulla voidaan saavuttaa tehokkuusetuja koko toimialalla.	Yritykset voivat perustaa esimerkiksi erityistuotteisiin ja osaamiseen keskittyviä (yhteis)yrityksiä tai paikalliset yritykset voivat tehdä alihankintoihin perustuvaa tiivistä yhteistyötä.
T&k- ja innovaatiotoiminnan ulkoisvaikutusetu	Fyysinen läheisyys parantaa informaation, ideoiden ja tietämyksen virtausta yritysten välillä. Erityisesti tällaiset tietovuodot ovat	Asiantuntijat ja korkeasti koulutetut työntekijät vaihtavat työpaikkaa alueella tai kun yritys

	Argumentti suhteessa siihen, että toimitaan hajautuneesti	Tyypillinen ilmenemismuoto
	merkityksellisiä pienten, korkeateknologiayritysruppaiden keskuudessa. Tietovuotojen suojaaminen ja siten yhteisen keskittymisedun syntyminen voi olla äärimmäisen vaikeaa tällaisessa olosuhteissa.	tarjoaa laadukkaista välituotteita alueella.
Yritysten ja työntekijöiden riskien pienenemisetu	Toimiessaan maantieteellisesti lähellä toisten saman toimialan yritysten kanssa yritykset todennäköisimmin saavat osaavaa työvoimaa tulevia työvoimatarpeita varten, koska työntekijät ovat enemmän mobiileja alueen sisällä kuin alueiden välillä. Toisaalta työntekijät ovat halukkaampia hankkimaan toimialan tarvitsemia erityistaitoja, koska tietävät tulevansa helpommin työllistettyä saman alueen vastaaviin yrityksiin. Yrityksen ei tarvitse maksaa erityistä riskipreemioita asiantuntijoiden palkassa turvatakseen asiantuntijoiden saannin.	

Lähde: Armstrong & Taylor, 2000

Agglomeraatioedut syntyvät useimmiten saman maantieteellisen alueen sisällä eri toimialojen välillä. Syyt näihin etuihin voivat olla hyvin moninaisia. Tällaisia alueellisen agglomeraation syitä voivat olla (vrt. Armstrong & Taylor, 2000):

- (a) hyvin toimivat työmarkkinat, joilla on paljon työntekijöitä ja joista muodostuu laaja-alainen osaajajoukko;
- (b) toimivat yhteiskunnalliset hyvinvointipalvelut ja yhteiskunnallinen turvaverkko (esim. lait ja niiden noudattaminen, koulutuspalvelut, terveyspalvelut, sosiaaliset palvelut jne);
- (c) väestön keskittymät houkuttavat erikoistuneita markkinaorientoituneita palveluja, kuten erikoistuneita yrityspalveluja ja muita henkilökohtaisia palveluja;
- (d) väestökeskittymisen tarjoamat kulttuurilliset ja elämykselliset toiminnot houkuttavat alueelle muuttoa;
- (e) kaupunkimaiset liikenne- ja tietoverkkopalvelut;
- (f) tutkimus- ja tuotekehitysorganisaatioiden (kuten yliopistojen ja korkeakoulujen tai yksityisten ja julkisten kehitysorganisaatioiden) kasaantuminen alueelle.

On selvää, että edellä esitellyn kaltaisia agglomeraatio- ja keskittämisetuja on vaikea mitata. Usein ajatellaan, että suuremmat alueet (väestömäärältään ja väestötiheydeltään) saattavat hyötyä agglomeraatioeduista muita enemmän. Toisaalta väestötiheyden ja taloudellisen toimeliaisuuden kasvaessa riittävästi ruuhkautumiskustannukset lisääntyvät, palkkataso saattaa nousta muita alueita nopeammin sekä maan, asuntojen ja toimistotilojen kustannukset nousevat.

Satakunta on väestötiheydellä mitattuna muuta Suomea keskittyneempi. Maakunnista Satakunta on kahdeksanneksi tiheimmin asuttu. Tiheän asutuksen ansiosta asiakasmarkkinat ja työvoimaresurssi ovat lähellä yrityksiä. Satakunnan työllisten toimialajakaumaa voidaan pitää hieman koko maata vähemmän keskittyneenä. Keskittymisestä hyötyvien – ja siten tavallisimmin keskittyvien – toimialojen (ks. lokalisatioedut) työllisten osuus on Satakunnassa kutakuinkin yhtä suuri kuin koko maassa¹¹. Sen sijaan liike-elämän palveluita tuottaa maakunnassa pienempi osa henkilöstöstä kuin koko maassa. Liike-elämän palveluilla pyritään kuvaamaan sitä osaa tuotannosta, joka mahdollistaa yritysten keskittymisen omaan osaamisalueeseensa.

Huovari et al. (2001) laskevat Suomen seutukunnille keskittymisindeksin¹². Näissä laskelmissa keskittyminen on selvästi Satakunnan vahvuus, muiden kilpailukyvyyn osatekijöiden ollessa suhteellisesti heikompia. Myös Piekkolan (2006) tutkimuksessa Satakunnan seutukunnat pärjäävät hyvin keskittymisen suhteen, vaikkakin koulutustason sisällyttäminen keskittymisindeksiin laskee Satakunnan osalta indeksin arvoa.

2.5 Saavutettavuus

Kilpailukykyisen alueen toimijoiden on oltava helposti saavutettavia myös alueen ulkopuolelta. Kuljetuskustannusten ja informaation välittämiseen liittyvien kustannusten aleneminen teknologisen kehityksen myötä laajentaa yritysten toimintasädetä. Asiakas- ja panosmarkkinat ovat yhä useammin koko maan laajuiset ja ventialoilla jopa globaalit.

Huovari et al. (2001) ovat laskeneet markkinoiden maantiesaaeutettavuusindeksin alueen keskimääräisenä, tieverkkoa pitkin mitattuna etäisyytenä muun Suomen väestöstä. Indeksien mukaan Satakunta on kotimaan markkinoilla keskimääräistä helpommin saavutettava alue. Erityisesti Porin seutu on tällä mittarilla hyvin

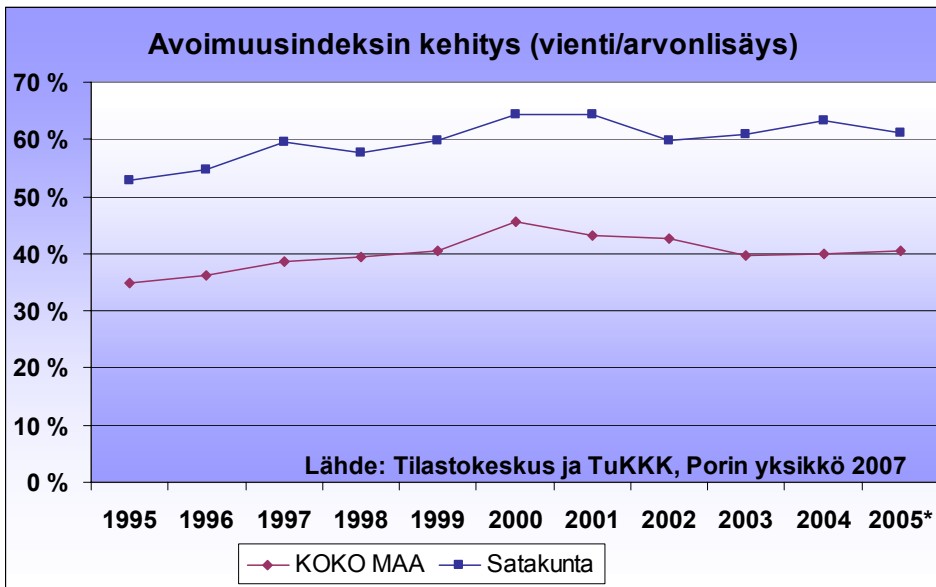
¹¹ Huovari et al. (2001) pitävät keskittyvinä toimialoina teollisuutta (17), tukku- ja vähittäiskauppaa (3), majoitus- ja ravitsemistoimintaa (1), kuljetus, varastointi ja tietoliikennettä (4), rahoitustoimintaa (1) ja kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalveluja (11). Alatoimialojen lukumäärä on sulussa.

¹² Huovari et al. (2001) laskevat keskittymisen osa-indeksin keskittymistä kuvaavien 4 mittarin (väestön tiheys, keskittyvien toimialojen osuus työllisistä, liike-elämän palvelujen osuus työllisistä ja suurimman toimialan osuus työllisistä) panottamattomana keskiarvona.

saavutettavissa, mutta myös muiden Satakunnan seutukuntien sijainti on hyvä saavutettavuuden kannalta.

Huovari et al. (2001) ovat laskeneet saavutettavuusindeksin seutukunnille myös lentoliikennettä koskien. Lentoliikenneindeksissä on huomioitu sekä kotimaan että ulkomaan lennot (painottaen ulkomaan lentoja) ja jatkoyhteydet Helsinki-Vantaan lentoasemalta. Porin lentoasema takaa Satakunnalle kohtuullisen hyvän saavutettavuuden myös lentoteitse. Tosin Rauman ja Pohjois-Satakunnan saavutettavuus jää tässä luonnollisesti heikommaksi.

On huomattava, että Satakunnan saavutettavuutta lisäävät myös alueella olevat satamat. Aiemmissa tutkimuksissa (Huovari et al. 2001 ja Piekkola 2006) satamien merkitystä ei ole huomioitu. Rannikkosijainnin voidaan kuitenkin sanoa parantavan Satakunnan kilpailukykyä useisiin muihin maakuntiin verrattuna.

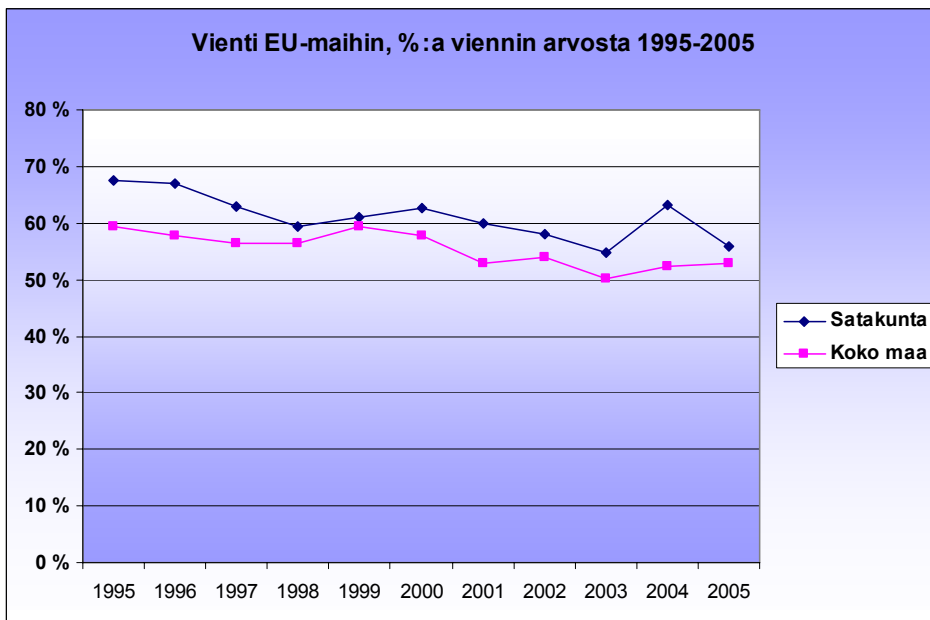

Kuvio 13 . Viennin osuus arvonlisäyksestä 1995–2005, v. 2005 on ennakkotieto

Viennin¹³ osuus arvonlisäyksestä (avoimuusindeksi) kuvaa teollisuuden ulkomaanyhteyksien laajuutta. Satakunnassa viennin osuus arvonlisäyksestä on vaihdellut vuosina 1995–2005 53 ja 63 prosentin välillä. Osuus on ollut tarkasteluajanjaksolla Satakunnassa keskimäärin yli 20 prosenttiyksikköä suurempi kuin koko maassa (kuvio 13). Satakunnan vienti eroaa muusta maasta siten, että se on jonkin

¹³ Viennillä tarkoitetaan tässä yhteydessä koko teollisuuden vientiä (TOL CDE)

verran Eurooppa-keskeisempää (kuvio 14). Ero on ollut keskimäärin runsaat viisi prosenttiyksikköä tarkasteluajanjaksolla, mutta vuosittaiset vaihtelut ovat olleet suuria. Ulkomaankaupan yhteyksien voi sanoa olevan kunnossa Satakunnassa näiden mittareiden perusteella, vaikkakin Euroopan ulkopuolisen viennin koko maata pienempi osuus tekee Satakunnan muuta maata riippuvaisemmaksi EU-alueen kehityksestä.

Kuvio 14. Vienti EU-maihin, prosenttia viennin arvosta 1995–2005

2.6 Yhteenveto Satakunnan kilpailukykyresursseista

Mikäli tarkasteltaisiin Satakunnan kilpailukyvyyn eri osa-alueiden tilastollista merkittävyyttä regressioanalyysin avulla, niin merkittävästi muita alueita heikompien tai vahvempien osa-alueiden tunnistaminen olisi luultavasti hankalaa. Aiemmissa alueiden kilpailukykytutkimuksissakin (Huovari et al. 2001, Piekkola 2006) on havaittu, että kilpailukyvyyn osatekijät ovat melko voimakkaasti keskenään korreloituneita. Tämä johtuu osittain siitä, että osatekijät – inhimillinen pääoma, innovatiivisuus, keskittyminen ja saavutettavuus – ovat osittain toinen toistensa syitä ja seurauksia. Näin ollen alueen vahvuus tietyn osatekijän suhteen on usein yhteydessä toisen osatekijän vahvuuteen. Tästä tutkimuksessa kuitenkin pyrittiin pelkästään kuvaamaan eri

kilpailukykyindikaattoreiden kehitystä Satakunnassa ja vertaamaan niitä koko maan vastaaviin indikaattoreihin, joten vastaavaa mahdollista multikollinearisuudesta johtuvaa tulkintaongelmaa ei ole tässä kilpailukyvyn erillistekijöiden suhteen.

Muodolliseen koulutukseen perustuvaa inhimillistä pääomaa ei voida pitää Satakunnan vahvuutena. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneita on Satakunnassa suhteellisesti vähemmän kuin koko maassa keskimäärin. Myös tulevaa osaamispotentiaalia kuvaava opiskelijoiden ja tekniikan opiskelijoiden määrä on melko alhainen. Vaikka korkeasti koulutettujen määrä onkin Satakunnassa ollut kasvussa, väestön koulutustaso on vuosi vuodelta jäänyt jälkeen koko maan keskimääräisestä.

Yliopistotason koulutuksen tarjontaa on kyetty Satakunnassa kasvattamaan Porin yliopistokeskuksen koulutustoimintaa laajentamalla, mikä on osaltaan ollut kohottamassa alueen koulutustasoa. Tämä ei kuitenkaan ole riittänyt pitämään yllä Satakunnan koulutukseen perustuvaa inhimillisen pääoman kasvua koko maata vastaavasti. Positiivisena seikkana koulutuksen osalta mainittakoon tekniikan opiskelijoiden runsaus Porin seudulla. Piekkolan (2006) tekemien laskelmien mukaan Satakunnan alhaista koulutustasoa kompensoi jonkin verran alemman koulutustason työntekijöiden kokemukseen perustuva osaaminen ja erityisesti Rauman seudulla yritysten ammattirakenne, jotka tukevat kilpailukykyä.

Väestön ikärakenteeseen ja työvoimaan osallistumiseen perustuva inhimillinen pääoma on Satakunnassa kehittynyt toisaalta positiivisesti, toisaalta negatiivisesti. Työikäisen väestön osuus koko väestöstä on laskenut Satakunnassa muuta maata ja useimpia muita alueita nopeammin, joten väestön ikääntymiseen liittyvät kilpailukykyä rajoittavat tekijät ovat Satakunnassa lisääntyneet. Toisaalta Satakunnan työvoimaan osallistumisen aste (työvoiman osuus työikäisistä) on saavuttanut koko maan keskiarvon, ja tilanne on tältä osin jonkin verran kohentunut.

Innovatiivisuus ja korkea teknologiaa hyödyntävä yritystoiminta ei ole ollut Satakunnassa merkittävä heikkous, joskaan ei myöskään erityinen vahvuus. Viime vuosina tapahtunut tutkimus- ja kehittämispanostusten määrän lasku on heikentänyt Satakunnan innovatiivisuutta muihin alueisiin verrattuna. Panostusten määrä on laskenut yrityksissä ja korkeakoulusektorilla panostukset eivät ole merkittävästi laajentuneet muutamaan vuoteen. Panostusten vähenemisestä huolimatta Satakunnan osuus Suomessa kehitetyistä patenttihakemuksiin johtaneista keksinnoista on suurempi kuin viime vuosikymmenen puolella. Huovarin et al. (2001) (jo hieman vanhahkot, vuodelta 1998) tulokset kertovat innovaatioita tuottavan toiminnan olevan keskittynyt enemmän Rauman kuin Porin seudulle. Toisaalta t&k-toimintaan on panostettu enemmän Porin seudulla.

Uusi, uutta teknologiaa hyödyntävä ja siten tuottavampi ja paremmat kasvunäkymät omaava liiketoiminta on Porissa kehittynyt melko suotuisasti. ICT-alaan kuuluvien tietojenkäsittelypalveluiden kasvu on ollut Porin seudulla viimeisen kymmenen vuoden

ajan yhtä nopeaa kuin koko maassa keskimäärin. Koko ICT-ala on tosin koko maassa laajempi kuin Satakunnassa, johtuen enimmäkseen matkapuhelinvalmistuksen sijoittumisesta muille alueille. Korkean teknologia-asteen tuotanto työllistää Satakunnassa lähes yhtä suuren osan työllisistä kuin koko maassakin. Toisaalta on huomattava, että koko maassa painottuu korkea teknologia, kun taas Satakunnassa toiminta on pääasiallisesti keskitason teknologiaan painottunutta.

Kilpailukyvyn osatekijöistä keskittymistä voidaan pitää Satakunnan erityisenä vahvuutena. Satakunnan, ja erityisesti Porin seudun väestötiheys on suuri, minkä seurauksena työvoima ja yritysten asiakasmarkkinat ovat lähellä. Keskittyvien ja keskittymisestä hyötyvien toimialojen osuus on Satakunnassa – erityisesti Rauman seudulla – hyvällä tasolla. Liike-elämän palveluiden toimiala on viime vuosina kehittynyt suotuisasti, mikä lisää yritysten mahdollisuuksia keskittyä omaan ydintoimintaansa.

Satakunnan menestysedellytykset ovat melko hyvät myös alueen saavutettavuuden suhteen. Tässä merkittävää roolia näyttelevät satamat, Porissa lentoyhteyksien läheisyys ja Porissa ja Pohjois-Satakunnassa myös hyvä maantiesaaavutettavuus. Kun tarkastellaan teollisuuden ulkomaanyhteyksiä vientiaktiivisuuden avulla, Satakunta jää vain hieman koko maan keskiarvosta. Toisaalta Satakunnan vienti on koko maan keskimääräistä enemmän painottunut EU-alueelle, mikä lisää riippuvuutta EU-alueen kehityksestä.

Yhteenvedona voidaan todeta Satakunnan vahvuuksia olevan helposti saavutettava sijainti, oman ja ympäröivän väestöpohjan laajuus ja kasvavien ja tuottavien alojen kohtuullisen hyvä kehitys. Satakunnan väestön muuta maata nopeampi ikääntyminen voi rasittaa alueen taloudellisia mahdollisuuksia. Varsinaisina heikkoina puolina on nähtävä viime vuosina tapahtunut tutkimus- ja kehittämispanostusten väheneminen ja väestön koulutustason muuta maata hitaampi kasvu. Huovarin et al. (2001) ja Piekkolan (2006) tulosten mukaan t&k-panostukset ovat tärkeitä alueen kokonaistuotannon kasvun luomisessa, ja koulutustason merkitys korostuu alueen ansiotulotason ja työllisyyden kannalta.

3 SATAKUNNAN YRITYSTEN KILPAILUKYKY

3.1 Toimialoittainen katsaus

Edellä olleen aluetason kilpailukykytarkastelun ohella tässä tutkimuksessa perehdytään myös satakuntalaisten yritysten kilpailukykyyn toimialoittain (ks. taulukko 6). Tutkimusmenetelminä käytetään tilinpäätösanalyysiä, joka tukeutuu yritystason tilinpäätösaineistoon, ja yrityshaastatteluita, jotka on kohdennettu tutkimuksessa tarkasteltavilla toimialoilla toimiviin satakuntalaisiin yrityksiin. Näiden avulla pyritään ensiksikin kuvaamaan toimialoittain satakuntalaisten yritysten menestymistä kilpailussa sekä vertaamaan sitä toimialakehitykseen koko maassa. Tunnuslukumittareina käytetään perinteisen tilinpäätösanalyysin¹⁴ tunnuslukuja – kannattavuutta, vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta – vuosilta 2000–2003/4. Toiseksi yrityshaastattelujen perusteella pyritään saamaan tarkempi arvio satakuntalaisten yritysten kriittisistä menestystekijöistä ja yritysten toimintaympäristössä odotettavissa olevista keskeisistä muutoksista toimialatasolla. Haastattelut on tehty pääosin yritysjohtajille vuosina 2004–2006.

Edellä esitetyn analyysin lisäksi tutkimuksessa kuvataan ensiksikin toimialoittaista liikevaihdon kehitystä trendikuvaajien avulla. Tarkastelu perustuu liikevaihdon kuukausihavaintoihin vuoden 1995 alusta vuoden 2006 kesäkuun loppuun. Trendikuvaajista on poistettu kausivaihtelut¹⁵. Kausipuhdistetusta liikevaihto-kehityksestä on helpompi havaita pidemmän aikavälin systemaattinen kehitys sekä lyhyemmän aikavälin suhdanneluonteinen kehitys eri toimialoilla. Trendin loppupään tulkinnassa on kuitenkin hyvä noudattaa harkintaa, koska tarkasteltava liikevaihtoaikasarja on vain runsaat 10 vuotta. Trendikuvaaja soveltuu silti hyvin eri alueiden vertailuun ja niinpä satakuntalaisten yritysten liikevaihdon trendikehitystä verrataan vastaavaan koko maan kehitykseen toimialoittain. Trendiaikasarjat perustuvat Tilastokeskuksen suhdanneaineistoon.

¹⁴ Tutkimusongelman luonteen ja laajuuden vuoksi tässä tutkimuksessa ei tehty erikseen tilinpäätösanalyysin rahavirta- ja markkina-analyyssejä. Erityisesti yksittäisen yrityksen kilpailumenestyksen kannalta markkina-analyysit ja erityisesti niiden markkinaosuus-, imago- ja brändianalyysit olisivat keskeisiä.

¹⁵ Kausivaihtelulla tarkoitetaan vuoden sisällä tapahtuvia systemaattisia heilahteluja taloudellisissa aikasarjoissa, jotka aiheutuvat muun muassa vuodenaikojen vaihtelusta, sesongeista, lomista ja muista yleensä yrityksistä itsestään riippumattomiksi mielletyistä ilmiöistä. Kaikkien liikevaihto- ja palkkasummakuvaajien kausitasoituksessa käytetään TRAMO/SEATS -menetelmää, joka on Eurostatin suositusten mukainen. Lopullinen trendiaikasarja saadaan poistamalla kausivaihtelun lisäksi vielä jäännösaikasarja eli vaihtelu, joka ei sisälly edellisiin vaihteluihin. (Tilastokeskus 2007: http://www.tilastokeskus.fi/til/klv/klv_2005-05-03_men_001.html).

Toiseksi tutkimuksessa tarkastellaan edellä mainitun trendikehityksen lisäksi vuosien 1995 ja 2005 välistä liikevaihdon kokonaismuutosta Satakunnassa toimialoittain. Tämä kokonaismuutos on laskettu verraten vuosien 1995 ja 2005 vuositason liikevaihdon tasomuutosta (%) ja tätä kokonaismuutosta verrataan edelleen koko maan vastaavaan kehitykseen. Liikevaihdon kokonaismuutos perustuu Tilastokeskuksen Kunnittaiset toimipaikat -tilaston aineistoon.

Kolmanneksi tässä luvussa pyritään esittämään arvioita siitä, millaisia yhtymäkohtia tarkasteltavilla yritystason aineistoon perustuvilla satakuntalaisilla näkemyksillä kriittisistä kilpailukykytekijöistä on edellisessä luvussa esitettyjen Satakunnan alueellisten kilpailukykytekijöiden kanssa. Arviot esitetään tulkitsevalla tutkimusotteella.

Satakunnan yritysten kilpailukykyä toimialoittain tarkastellaan taulukon 6 mukaisen toimialajaotuksen ja niihin sovellettavien tutkimusaineistojen mukaan. Toimialaluokitus perustuu Tilastokeskuksen toimialaluokitukseen (TOL 2002)¹⁶. Tarkasteltavana ovat kaikki päätoimialat – teollisuus, rakentaminen ja palvelut – lukuunottamatta alkutuotantoa (maatalous, riistatalous ja metsätalous, kalatalous ja kaivostoiminta ja louhinta) sekä sähkö-, kaasu- ja vesihuoltoa sekä rahoitustoimintaa. Satakunnan toimialarakenteen kannalta keskeisiä teollisuuden alatoimialoja tarkastellaan liikevaihtomuuttujan osalta kaksinumerotasolla. Tutkimuksessa tarkastellaan erikseen meriteknistä teollisuutta ja meriklusteria. Tilinpäätös- ja osa haastatteluaineistoista on kerätty 2–5 numerotasolla. Tarkasteltavien toimialojen yhteenlasketun liikevaihdon osuus koko Satakunnan yritysten liikevaihdosta on noin 88 % vuonna 2005. Liitteestä 1 julkaisun lopussa löytyvät tarkemmat luvut em. toimialojen liikevaihdon, henkilöstön ja toimipaikkojen määrästä v. 2005.

Perinteisten toimialojen lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan erikseen uusia nousevia palvelualoja, kuten esim. elämyspalvelut, mainos- ja markkinointipalvelut ja tietojenkäsittelypalvelut sekä teollisuuden erikoisaloja, kuten automaatio- ja meritekninen teollisuus. Nämä toimialat ovat kehittyviä ja saattavat olla uuden kasvun luomisen kannalta merkittäviä toimialoja.

¹⁶ Ks. tarkemmin toimialaluokituksesta http://www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/lk/toimiala_index.html

Taulukko 6 Tutkimuksen toimiala- ja aineistojaotus

Tutkimuksen luku ja otsikko	Liikevaihto- ja työllisyysmuuttujan (henkilöstömäärä) toimialat (TOL nro/kirjain)	Tilinpäätösaineiston toimialat (TOL nro/kirjain)	Haastatteluaineiston
3.1.1. Elintarviketeollisuus	Elintarvikkeiden ja juomien valmistus (15)		Koko toimiala (15)
3.1.2. Metsäteollisuus	Sahatavaran ja puutuotteiden valmistus (20) sekä massan, paperin ja paperituotteiden valmistus (21)	Sahaus, höyläys ja kyllästys (201)	Sahaus, höyläys ja kyllästys (201)
3.1.3. Kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistus	Kemikaalien, kemiallisten tuotteiden ja tekokuitujen (24) ja kumi- ja muovituotteiden valmistus (25)		Molemmat toimialat (24) ja (25) erikseen
3.1.4. Metallien jalostus	Metallien jalostus (27)		Koko toimiala (27)
3.1.5. Metallituotteiden valmistus pl. koneet ja laitteet	Metallituotteiden valmistus (pl. koneet ja laitteet) (28)	Koko toimiala (28)	Koko toimiala (28)
3.1.6. Koneiden ja laitteiden valmistus	Koneiden ja laitteiden valmistus (29)	Ks. alla oleva kohta automaatioalan osalta.	Koko toimiala (29)
3.1.7. Elektroniikka- ja sähkötekniisten tuotteiden valmistus	Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus (30–33)	Automaatioala (automaatioalaan kuuluu osa TOL 30–33 luokista ja osa toimialoista luokassa (29), ks. yllä.	Automaatioala (vieressä olevin varauksin)
3.1.8. Meritekniinen teollisuus ja meriklusteri		Telakkateollisuus, laivanrakennus ja suunnittelutyöt (soveltuvin osin 29, 35: muu kulkuneuvojen valmistus ja 74: liike-elämän palvelut)	Koko toimiala (ks. viereinen solu) Meriklusterikyselytutkimuksen yritys-kysely
3.1.9. Rakentaminen	Rakentaminen (F)		Koko toimiala (F)
3.1.10. Tukku- ja vähittäiskauppa	Tukku- ja vähittäiskauppa ja moottoriajoneuvojen sekä henkilökohtaisten esineiden ja kotitalousesineiden korjaus (G)	Kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan vähittäiskauppa (52451) sekä jalkineiden ja vaatteiden vähittäiskauppa (52421–52431)	Koko vähittäiskauppa (51) Vieressä olevan solun toimialarajauksin yritys-haastattelut
3.1.11. Majoitus- ja ravitsemistoiminta	Majoitus- ja ravitsemistoiminta (H)		Koko toimiala (H)

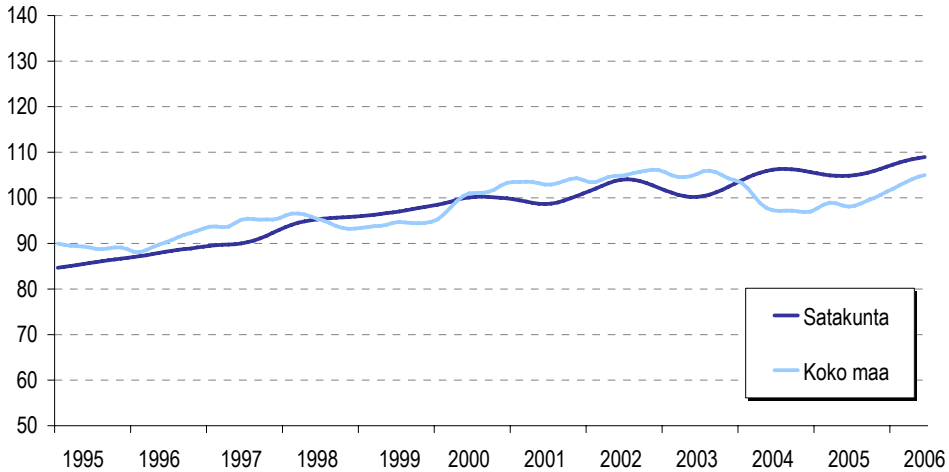
Tutkimuksen luku ja otsikko	Liikevaihto- ja työllisyysmuuttujan (henkilöstömäärä) toimialat (TOL nro/kirjain)	Tilinpäätösaineiston toimialat (TOL nro/kirjain)	Haastatteluaineiston toimialat (TOL nro/kirjain)
3.1.12 Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne (I): liikevaihto- ja työllisyysarviot	Elämyspalvelut (63302: muu matkailua palveleva toiminta)	Elämyspalvelut (viereisessä solussa esitetyin rajauksin)
3.1.13 Liike-elämän palvelut	Kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut sekä liike-elämän palvelut (K)	Mainos- ja markkinointipalvelut (74401–74409) ja tietojenkäsittelypalvelut (72)	Toimialat viereisen solun rajauksin
3.1.14 Terveystieteiden ja sosiaalipalvelut	Yksityiset terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut (N): liikevaihto- ja työllisyysarviot	Yksityiset muut lääkäripalvelut (85129), hammashoito (8513) ja terveydenhoitopalvelut (8514)	Muut lääkäripalvelut (85129)
3.1.15 Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut (O): liikevaihto- ja työllisyysarviot		

3.1.1 Elintarviketeollisuus

Liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys

Elintarviketeollisuuden (TOL 15) liikevaihdon kasvu on ollut maltillista sekä koko maassa että Satakunnassa. Kuvio 15 osoittaa, että liikevaihdon kasvutrendi on ollut Satakunnassa ajoittain koko maata suotuisampi, mutta erot eivät ole merkittäviä suuntaan tai toiseen. Trendi on ollut Satakunnassa koko maata myönteisempi erityisesti 2000-luvun puolivälin tienoilla. Tosin verrattaessa vuotta 1995 vuoteen 2005 liikevaihto on kasvanut Satakunnassa vain 13,6 %, mutta koko maassa 19,7 %. Kokonaisuutena liikevaihdon trendillä ja kokonaisuutoksella tarkasteltuna elintarviketeollisuuden kilpailukyvyssä ei ole suurtakaan poikkeamaa koko maan tilanteeseen. Satakunnassa elintarviketeollisuuden työpaikat ovat kuitenkin vähentyneet koko maata vähemmän, sillä vuosina 1995–2005 laskua on ollut 10,6 % verrattuna koko maan 15,6 %:n vähennykseen.

Elintarviketeollisuuden liikevaihdon kehitys Satakunnassa ja koko maassa (2000=100)

Kuvio 15. Elintarviketeollisuuden liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)

Yrityshaastattelut ja alueelliset kilpailukytekijät

Satakuntalaisille eri elintarviketeollisuuden haarojen edustajille tehtyjen haastatteluiden perusteella toimialan kilpailukyky perustuu Satakunnan väestön vähetessä ja väestörakenteen vanhetessa joko viennin kasvattamiseen tai uusien markkina-alueiden valloittamiseen muualta maasta. Näin ollen elintarviketeollisuudessa maakunnan väestötiheyden lasku heikentää keskittymiseen (agglomeraatioon) perustuvia etuja, mikä olisi kyettävä kompensoimaan käyttämällä hyväksi alueen saavutettavuutta. Satakunnan keskeisen sijainnin ja monipuolisten liikenneyhteyksien vuoksi edellytykset elintarviketeollisuuden asiakasmarkkinoiden laajentamiselle ovat hyvät. Vienti on kuitenkin elintarvikealalla jäänyt melko vähäiseksi. Kaupan omien merkkien osuus tulee edelleen kasvamaan tulevaisuudessa, mutta kaupan keskusliikkeiden kilpailuttamisen (kauppaketjujen omien merkkien, privat label - tuotteiden valmistus) aiheuttama kireä kilpailu koetaan uhkana. Kustannustason nousua ei ole kovan kilpailun vuoksi pystytty siirtämään hintoihin, joten muita keinoja pärjäämiseksi on kehitettävä. Näitä keinoja ovat esim. erikoistuminen, tuotevalikoiman uusiminen, jossa huomioidaan asiakkaiden toiveet, joustavat toimitukset, jatkuvat investoinnit sekä työn joustavuus. Ainakin joillakin aloilla koetaan olevan käynnissä pudotuspeli kilpailun yhä kiristyessä. Elintarviketeollisuuden menestymisen kannalta uusien tuotteiden ja toimintatapojen kehittäminen on avainasemassa. Maakunnan t&k-

panostusten ja innovatiivisuuden taso on siten tärkeä tekijä myös elintarviketeollisuuden tulevaisuutta ajatellen.

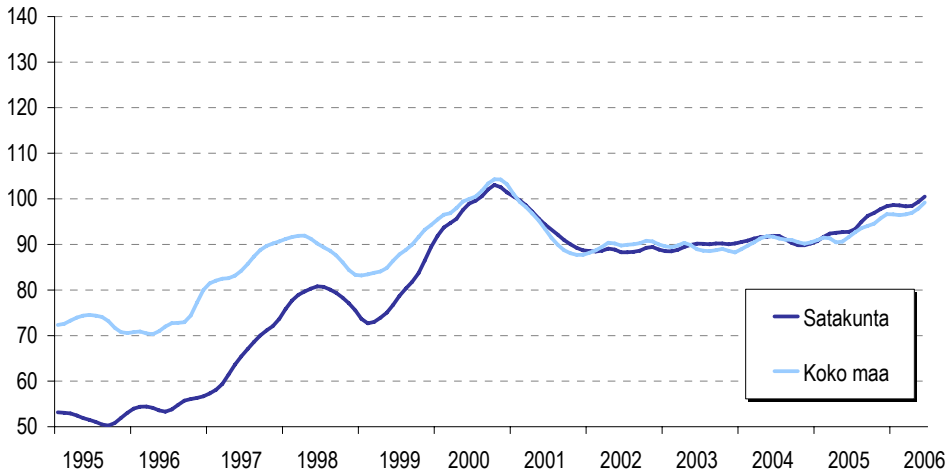
Alan tulevaisuuden trendinä ovat välipalatyypiset ruoat, helppous, herkullisuus sekä terveellisten ruokien valmistus (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2005). Halvemman kustannustason maista ei haastateltujen mielestä välttämättä ole uhkaa paikallisille toimijoille (esim. lihanjalostus). Toisaalta esim. leipomotuotteissa EU on muuttanut kilpailua, ja alan toimijoiden sijoittumisia Baltiaan on tapahtunut. Työvoimasta ei ole koettu olevan pulaa, mutta toisaalta työntekijöiden sitouttamisessa on koettu joissakin yrityksissä olevan ongelmia.

3.1.2 Metsäteollisuus

Liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys

Metsäteollisuuden (TOL 21 sahatavaran, puutuotteiden ja punontatuotteiden valmistus ja TOL 22 massan, paperin ja paperituotteiden valmistus) liikevaihdon trendissä ei ole juurikaan eroa Satakunnan ja koko maan välillä 2000-luvulla (kuvio 16). Sen sijaan 1990-luvun puolella Satakunnassa kasvu oli trendin perusteella selvästi koko maata nopeampaa. Verrattaessa vuotta 1995 vuoteen 2005 90-luvun lopun ripeä kasvu tuo Satakunnalle 43,5 %:n kokonaiskasvun, kun taas koko maan kasvu jää runsaaseen 18 %:iin. Liikevaihdon muutos ja trendi osoittaa osaltaan Satakunnan metsäteollisuuden olevan kilpailukykyistä muuhun maahan verrattuna. Alan työpaikkoja on kadonnut kymmenen vuoden aikana koko maasta vajaan seitsemän prosentin verran ja Satakunnassa vajaan 14 prosentin verran lähinnä sahatavaran, puutuotteiden ja punontatuotteiden valmistus -toimialan voimakkaiden vähennysten vuoksi.

Metsäteollisuuden liikevaihdon kehitys Satakunnassa ja koko maassa (2000=100)

Kuvio 16. Metsäteollisuuden liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)

Tilinpäätösanalyysin tulokset

Mettomäki (2006) on laatinut tilinpäätösanalyysin sekä tehnyt yrityshaastatteluja satakuntalaisesta sahaus, höyläys ja kyllästys -toimialasta (TOL 201) vuosina 1998–2004. Koko maan tasolla toimialan keskeisin ongelma on viimeiset vuodet ollut heikko kannattavuus ja taloudellisen aseman heikkeneminen. Sahatavaran ja sen jalosteiden ylitarjonta on aiheuttanut hintakilpailua, johon suomalainen alan teollisuus ei ole kyennyt riittävästi sopeutumaan. Kannattavuus ei parane muuten kuin sopeuttamalla raaka-aineen hinta sahatavaran markkinahintaan. (Aravuo 2005, 44). Tukkipuun saatavuus saattaa lisäksi heikentää metsäverouudistuksen siirtymäkauden päättymisen vuoksi, joten hintataso tuskin laskee.

Satakuntalaisten sahaus, höyläys ja kyllästys -toimialan yritysten kasvu on tunnuslukuanalyysin perusteella ollut hidasta sekä kannattavuus tunnuslukujen perusteella heikko. Liikevaihdon mediaani on laskenut vuoteen 2003 saakka. Vuonna 2005 yli puolella yrityksistä liikevaihto on pienentynyt. Matala jalostusaste ja raaka-aineen korkea hinta, jota lopputuotteiden hinnat eivät ole riittävästi seuranneet, on heikentänyt kannattavuutta edelleen. Haastatteluissa on käynyt kuitenkin ilmi, että lopputuotteiden hinnat ovat vuonna 2006 olleet lievässä nousussa, mikä suoraan parantaisi toimialan kannattavuutta. (Mettomäki 2006).

Mettomäen (2006) mukaan satakuntalaisten toimialan yritysten vakavaraisuus ja maksuvalmius on heikentynyt tutkimuksen vuosina 1998–2004. Vakavaraisuus vaihtelee yritysten välillä merkittävästi: osa yrityksistä on omavaraisia ja pystyvät

suoriutumaan lyhytaikaisista velvoitteistaan hyvin. Suurempi osa toimialan yrityksistä on kuitenkin hankalassa tilanteessa. Tunnuslukujen perusteella tilanne on entisestään heikkenemässä.

Yrityshaastattelut ja alueelliset kilpailukykytekijät

Mettomäen (2006) mukaan tutkimuksen haastatteluosiossa tulivat esiin koko puutuoteteollisuutta vaivaavat ongelmat. Yhtenä suurena ongelmana toimialalla vaikuttaa olevan metsäteollisuuden keskittyminen paperiteollisuuden tarpeisiin. Sellu- ja paperituotanto on ollut Suomen johtavia teollisuuden aloja jo vuosikymmeniä ja suuremmat liikevaihdot hautaavat alleen mekaanisen metsäteollisuuden intressit.

Tutkimukseen ja kehitykseen panostaminen on kannattavan liiketoiminnan elinehto. Puutuoteteollisuuden osalta ongelmana on matala jalostusaste. Tästä johtuen innovaatioiden kehittäminen ja niiden muuntaminen kannattaviksi tuotteiksi on erittäin vaikeaa. Toimialan tutkimus- ja kehityspanosten määrä on ollut tästä johtuen erittäin alhainen. Ratkaisuksi on esitetty joko puutuotteiden jalostusasteen nostamista tai vaihtoehtoisesti massaräätälöintiä. Massaräätälöintiä on kehitetty esimerkiksi moduulipohjaisten tuotteiden kehittämisessä. Niillä on mahdollista saavuttaa massatuotannon etuja ja samalla voidaan tarjota asiakkaille yksilöllisiä tuotteita. (Mettomäki 2006). Satakuntalaisen metsäteollisuuden menestymisen kannalta onkin tärkeää, että tutkimus- ja kehittämistoiminta ja innovatiivisuus kyetään pitämään riittävän korkealla tasolla.

Haastatteluissa yhdeksi puutuoteteollisuuden ongelmaksi nousi motivoituneen työvoiman puute. Ala ei enää houkuttele nuoria ja varsinkin tuotantolaitoksissa motivaatio-ongelmat ovat nousseet viime vuosina suuriksi. Haastatteluissa esiin nousi myös Porin yliopistokeskuksen hallitsevuus satakuntalaisessa koulujärjestelmässä. Voimavarat kohdistuvat yliopistokeskuksen kehittämiseen ammattioppilaitosten kustannuksella. (Mettomäki 2006). Vaikka Satakunnassa on verrattain paljon keskiasteen tutkinnon ja suhteellisen vähän ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita, koetaan metsäteollisuudessa siis pulaa erityisesti keskiasteen tutkinnon suorittaneista.

Suomessa puutuoteteollisuustuotteiden suurin yksittäinen käyttäjä on rakentaminen. Viime aikoina rakentamisen yhteydessä on alkanut uudenlaisten tuotteiden ja ratkaisujen kehitystyö. Kehitystyön tuloksena rakentamiseen on syntynyt uusia järjestelmiä muun muassa laadukkaan asumisen ja puutalorakentamisen ympäristöystävällisyyden korostamiseen. Koko puutuoteteollisuudesta juuri rakentaminen on viime vuosina ollut kannattavinta toimintaa. Ennustuksissa on puhuttu kiihvimman rakennusbuumin hiipumisesta, joten nyt uusilla ympäristöystävällisillä tuotteilla ja innovaatioilla olisi mahdollista jatkaa puutalorakentamisen kasvua. (Mettomäki 2006).

Mettomäki (2006) on arvioinut myös satakuntalaisen puutuoteteollisuuden kriittisiä menestystekijöitä haastatteleamalla kolmea puutuoteteollisuuden yritysjohtajaa. Haastatelluista yksi kieltäytyi vastaamasta menestystekijöitä koskeviin kysymyksiin. Matalamman jalostusasteen tuotteissa tärkeimmäksi tekijäksi nousi kustannustehokkuus. Toimitusvarmuus ja hinta ovat ne tekijät, joilla toimialalla kilpaillaan. Matalasta jalostusasteesta johtuen yrityksillä ei ole juurikaan mahdollisuuksia erilaistaa tuotteitaan ja saavuttaa näin kilpailuetua. Tuotteet ovat osa suurempaa teollista tuotantoa ja suurten visioiden maalailemisesta kannattaa luopua. Korkeamman jalostusasteen tuotteissa joustavuus ja asiakaskeskeisyys korostuvat. Tuotteet ovat usein yksilöllisiä, joten yrityksen kyky sovittaa yhteen asiakaskohtainen suunnittelu sekä halpa ja kustannustehokas tuotanto ovat tekijöitä, joilla kilpailuetua voidaan saavuttaa. (Mettomäki 2006).

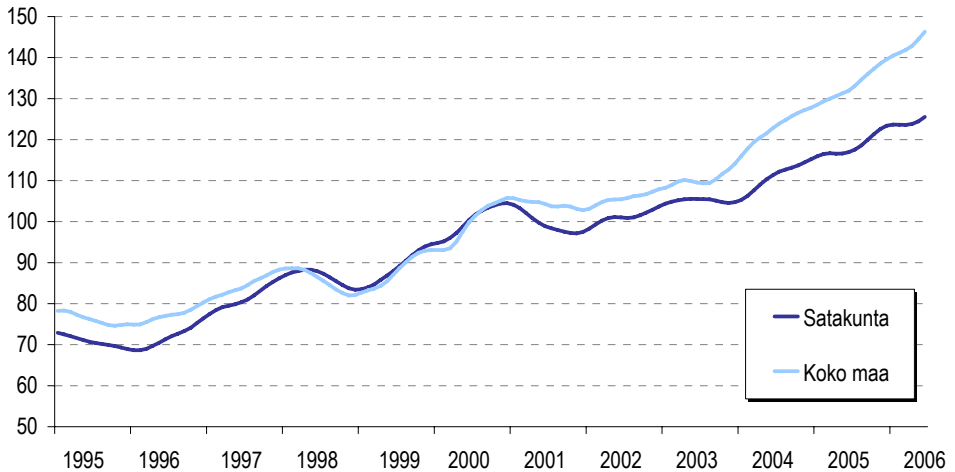
Satakuntalaisessa metsäteollisuudessa tärkeäksi koetut asiat eivät kaikilta osin ole yhtenevät alueellisen kilpailukyvyn kannalta perinteisesti tärkeiksi nähtyjen tekijöiden kanssa. Vaikkakin tutkimus- ja kehittämistoiminta ja innovatiivisuus voivat olla tärkeitä tekijöitä joissakin metsäteollisuusyrityksissä, toisten yritysten kannalta on tärkeämpää turvata osaavan ja motivoituneen työvoiman saatavuus. Alueellisen kilpailukyvyn kannalta usein kriittiseksi nähty ylempi korkeakoulutus ei metsäteollisuudessa näyttäydy yhtä tärkeänä kuin ammatillinen koulutus.

3.1.3 Kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistus

Liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys

Kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistuksen (TOL 24 kemikaalien, kemiallisten tuotteiden ja tekokuitujen valmistus ja TOL 25 kumi- ja muovituotteiden valmistus) liikevaihdon trendi on ollut Satakunnassa ja koko maassa yhteneväinen, nopeahkoa kasvua osoittava vuoteen 2000 saakka. Kasvu on hiipunut vuosituhannen vaihteen jälkeen. Vuonna 2003 koko maan liikevaihto kääntyi ripeään kasvuun, mutta Satakunnassa kehitys on ollut maltillisempaa (kuvio 17). Toisaalta verrattaessa tarkasteluajanjakson (1995–2005) ääripäitä toisiinsa Satakunnassa alan liikevaihto on kasvanut peräti 116 %, kun taas koko maan kasvu on jäänyt 74 %:iin. Samalla ajalla henkilöstön kasvu on ollut Satakunnassa 3,8 % ja koko maassa 6,8 %. Trendin ja kokonaisuutoksen eroavaisuuksien vuoksi toimialan kilpailukyvyn eroista tarkasteltavien alueiden välillä on vaikea vetää selkeää johtopäätöstä, mutta liikevaihdon trendin perusteella vaikuttaa siltä, että koko maan kilpailukyky on kohentumassa Satakuntaa nopeammin.

Kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistuksen liikevaihdon kehitys Satakunnassa ja koko maassa (2000=100)

Kuvio 17. Kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistuksen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)

Yrityshaastattelut ja alueelliset kilpailukykytekijät

Yrityshaastattelujen perusteella kemianteollisuuden (TOL 24) kilpailukykyä luodaan mm. keskittymällä ydinliiketoimintaan, erikoistumalla, tuotekehitystyöllä, kokonaisvaltaisen palvelun avulla sekä pyrkimällä kustannustehokkuuteen. Sähkön ja raaka-aineiden hinta on merkittävä tekijä kilpailukyvyn kannalta, samoin kuin päästökauppa. Vientivetoisissa yrityksissä valuuttakurssien muutokset ovat merkittävässä asemassa. Osaava työvoima koetaan menestystekijäksi samoin kuin paikalliset ja sitoutuneet kumppanit. Kilpailutilanne on melko kova tällä hetkellä, joten hinnoissa ei paljon pystytä joustamaan. Toisaalta toimintaympäristössä ei ole juuri ollut haastattavien mielestä muutoksia, mikä luo vakautta alalle.

Haastatteluissa on käynyt ilmi, että kumi- ja muovituotteiden valmistuksessa (TOL 25) kilpailukyky perustuu mm.

- erikoistumiseen,
- joustavuuteen (pienet varastot, nopeat reagointiajat, ennusteiden mukana eläminen, koska kysyntä voi muuttua nopeasti) sekä
- tuotekehitykseen (oma tai asiakkaan kanssa, valmius nopeaan tuotekehitykseen).

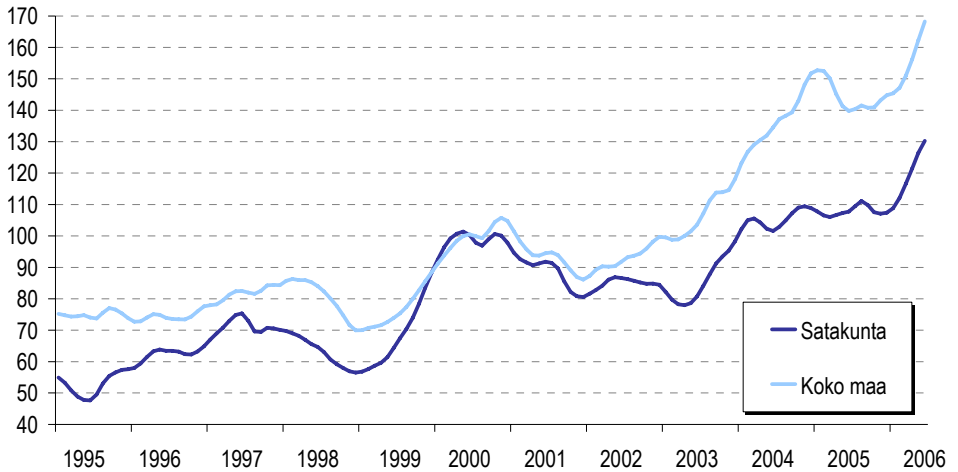
Satakuntalaisen kemianteollisuuden kannalta on tärkeää, että alueen tutkimus- ja kehittämisaktiivisuus ja innovatiivisuus pysyvät hyvällä tasolla. Alalla toimitaan globaalisti kilpailuilla markkinoilla, jolloin oman toiminnan kustannustehokkuus, erikoistumisen ja ydinliiketoimintoihin keskittymisen edut korostuvat

menestystekijöinä. Näiden etujen saavuttamiseksi nähdään tärkeiksi paikallisiin keskittämisetuihin liittyviä tekijöitä: sitoutuneet yhteistyökumppanit, joustavuus liiketoiminnassa sekä osaavan työvoiman saatavuus. Satakunnan saavutettavuus muualta ulkomailta tuli haastatteluissa esille pyrkimyksenä säilyttää alan vientivetoisuus. Lisäksi alalla korostuvat haastatteluiden mukaan kansainvälisen hintakilpailukyvyyn vaikuttavat ei-paikalliset ja omasta toiminnasta riippumattomat kilpailutekijät: valuuttakurssikehitys, päästökaupan toteutuminen ja raaka-aineiden hintakehitys.

3.1.4 Metallien jalostus

Metallien kohonnut hintataso on kasvattanut metallien jalostuksen (TOL 27) liikevaihtoa sekä koko maan tasolla että Satakunnassa vuoden 2002 jälkeen. Värimetallien hintataso on ollut korkealla, mutta tasossa on ollut jonkin verran vaihtelua. Satakunnassa liikevaihdon trendin kehitys on jäänyt alle maan keskimääräisen, etenkin vuoden 2000 jälkeen (kuvio 18). Vuoden 2005 jälkeen liikevaihdon trendi Satakunnassa on kuitenkin kehittynyt muun maan tahtia. Toisaalta verrattaessa vuotta 1995 vuoteen 2005 koko maan ja Satakunnan liikevaihdon kokonaiskasvu on ollut samaa runsaan 110 %:n luokkaa. Siten selvää kilpailukykyeroa Satakunnan ja koko valtakunnan välillä ei liikevaihdon muutoksella ole havaittavissa. Verrattaessa vuosia 1995 ja 2005 henkilöstömäärä on pysynyt koko maan tasolla suunnilleen samana, mutta Satakunnassa se on laskenut noin 22 %.

Metallien jalostuksen liikevaihdon kehitys Satakunnassa ja koko maassa (2000=100)

Kuvio 18. Metallien jalostuksen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)

Yrityshaastattelut ja alueelliset kilpailukytekijät

Alan yrityshaastattelujen perusteella kilpailukykyä ylläpitäviksi menestystekijöiksi koetaan mm. eri strategiat eri markkinoille, keskittyminen pitkälle jalostettuihin tuotteisiin sekä ”bulkkitavaran” tuotannon siirtäminen halvempien tuotantokustannusten maihin. Tällöin kehittyneissä maissa valmistetaan pidemmälle jalostetut tuotteet. Volyymillä ei haastateltujen mielestä pystytä kilpailemaan, vaan laadulla. Myös t&k-toiminta on haastateltujen mielestä tärkeää. Kilpailukykyä ylläpidetään myös kustannustehokkuuden avulla. Kilpailu alalla on globaalia, minkä seurauksena yritykset yhdistyvät yleisesti. Alan yritykset harjoittavat vientiä, joten valuuttakurssien kehitys on tärkeää. Lisäksi lainsäädännölliset tekijät, kuten esim. päästökauppa, koetaan alan energiaintensiivisyyden vuoksi uhaksi.

Haastattelujen mukaan osaavaa työvoimaa on saatu hyvin alueelta. Suorittavan tason tehtäviin on saatu työvoimaa mm. oppisopimuksella. Korkeakoulutason työntekijöistä on ollut eräässä yrityksessä hieman pulaa. Niitä ei löydy alueelta tai alan koulutusta ei ole alueella tarjolla, ja alueen ulkopuolelta tulevia henkilöitä on vaikea sitouttaa alueelle. Tiestö- ja satamalogistiikkaa voisi erään alan toimijan mielestä parantaa. Se on hänen mukaansa alan kilpailukykyyn kannalta merkittävä seikka.

Metallien jalostustoiminnan kannalta tärkeimmiksi aluetason tekijöiksi näyttää haastattelujen perusteella nousevan tutkimus- ja kehittämistoiminta, inhimillisen pääoman saatavuus ja alueen saavutettavuus. Korkeasti koulutetun väen vähäisyys

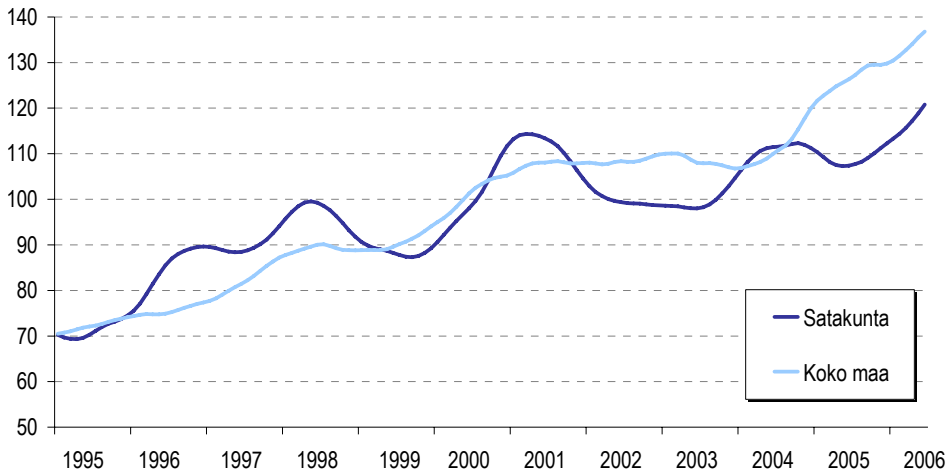
Satakunnassa on mainittu negatiivisena tekijänä alan yrityksissä. Vaikkakin Satakunnan liikenneyhteydet ja sijainti ovat verrattain hyvät, liikenneyhteyksien laadussa nähdään metallien jalostusalalla puutteita. Haastatteluissa tuli esiin tyypillisistä alueellisista keskittymistekijöistä erikoistuminen, mutta toimialojen sisäiset lokalisaatioetuja ei tässä tutkimuksessa mitattu. Ne periaatteessa helpottavat yritysten erikoistumista korkeamman jalostusasteen tuotteisiin.

3.1.5 Metallituotteiden valmistus pl. koneet ja laitteet

Liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys

Metallituotteiden valmistuksen toimialan (TOL 28 metallituotteiden valmistus pl. koneet ja laitteet) suurimmat yritykset toimivat globaaleilla markkinoilla, joten maailmantalouden ongelmat heijastuvat myös niiden alihankkijoihin Suomessa ja Satakunnassa. Alan yritysten kasvuvauhti on kiihtynyt vuonna 2006 erityisesti alihankintapuolella, joista on Suomessa jo jopa pulaa. Kasvun esteeksi on muodostumassa pula osaavasta työvoimasta. (Mettomäki 2006).

Metallituotteiden valmistuksen liikevaihdon kehitys Satakunnassa ja koko maassa (2000=100)

Kuvio 19. Metallituotteiden valmistuksen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)

Metallituotteiden valmistuksen liikevaihdon trendin kehitys on ollut Satakunnassa koko maata hieman vaihtelevampaa ja erityisesti vuoden 2004 jälkeen pääosin hitaampaa (kuvio 19). Toisaalta vuoden 2006 alussa myös Satakunta on trendin

perusteella päässyt selvälle kasvu-uralle. Myös verrattaessa vuotta 1995 vuoteen 2005 liikevaihto on kasvanut Satakunnassa 73 %, kun taas koko maan kasvu on yltänyt 93 %:iin. Liikevaihdon trendillä ja kokonaisuutoksella tarkasteltuna alan yritysten kilpailukyky on heikentynyt etenkin vuoden 2004 jälkeen muuhun maahan verrattuna. Tarkasteluaajanjaksolla toimialan henkilöstömäärä on kasvanut Satakunnassa 23 %, kun taas koko maassa on kasvua kertynyt lähes 37 %.

Tilinpäätösanalyysin tulokset

Tilinpäätösanalyysin perusteella voidaan todeta, että satakuntalaisten metallituotteita valmistavien yritysten kannattavuus on hyvällä ja tyydyttävällä tasolla. Yritysten välillä on kuitenkin havaittavissa suuria eroja. Heikoimmin kannattaneet yritykset ovat kuitenkin saaneet talouden nousukaudesta vetoapua kannattavuuteensa. (Mettomäki 2006). Samaisessa tutkimuksessa satakuntalaisten metallituotteita valmistavien yritysten vakavaraisuuden havaittiin olevan hyvällä tasolla. Omavaraisuusasteella mitattuna satakuntalaiset yritykset ovat omavaraisempia kuin alalla keskimäärin. Satakuntalaisten yritysten omavaraisuusaste on kasvanut ja suhteellinen velkaantuneisuus pysynyt lähes samalla tasolla tutkittavina vuosina.

Edellä mainittujen seikkojen perusteella Mettomäki (2006) toteaa satakuntalaisten metallituotteita valmistavien yritysten pitkän aikavälin mahdollisuuksien selviytyä velvoitteistaan olevan kunnossa. Myös juoksevien maksuvelvoitteiden hoitamista kuvaavat maksuvalmiuden tunnusluvut vaikuttavat vuonna 2005 olevan kokonaisuudessaan hyvällä tasolla.

Yrityshaastattelut ja alueelliset kilpailukykytekijät

Mettomäen (2006) mukaan metallituotteiden valmistuksen tärkeimmäksi kriittiseksi menestystekijäksi nousee asiakaskohtaisten tuotteiden valmistus. Yritykset kilpailevat globaaleilla markkinoilla ja tällöin yritysten on pakko kyetä vastaamaan asiakkaiden toiveisiin. Satakuntalaiset metallituotteita valmistavat yritykset ovat pääosin pieniä. Pienen kokonsa ansiosta ne ovat muuntumiskykyisiä ja hyvin joustavia ja omaavat hyvät mahdollisuudet toimia asiakaslähtöisesti.

Toinen kriittinen menestystekijä on Mettomäen (2006) mukaan tuotantolaitosten ja koneiden uudenaikaisuus ja tätä kautta kilpailukykyinen ja tuottava toiminta. Teknologinen kehitys on nopeaa ja yritysten on säilyttäväkseen kilpailukykyänsä pysyttävä tässä kehityksessä mukana.

Mettomäen (2006) tutkimuksessa yrityshaastattelujen perusteella erääksi menestystekijäksi koettiin suomalainen työn laatu. Teknologinen osaaminen on Suomessa huippuluokkaa ja se on osaltaan luonut suomalaisille tuotteille maineen korkeasta laadusta ja yrityksille maineen korkeasta osaamistasosta. Yritysjohdajien mielestä tästä maineesta tulee pitää huolta myös tulevaisuudessa. Haastatteluihin alan

uhkakuviksi koettiin kiinailmiö sekä puute osaavasta ja motivoituneesta työvoimasta. Kiinailmiön torjumiseksi pitäisi mm. työn tuottavuutta edelleen kasvattaa. Osaavan työvoiman puute saattaa hidastaa ainakin hetkellisesti toimialan kasvua, ellei ulkomaista työvoimaa kyetä saamaan ripeästi maahan. Yritysten menestymiseen on viime vuosina vaikuttanut myös toimialan suotuisa taloudellinen tilanne. Mettomäen (2006) mukaan satakuntalaisilla metallituotteita valmistavilla yrityksillä menee taloudellisesti hyvin ja kilpailutilanne on vakaa. Varsinkin alihankintakonepajoilla on viime vuosina ollut kova kysyntä. Toimialalla on kuitenkin myös heikommin menestyviä yrityksiä.

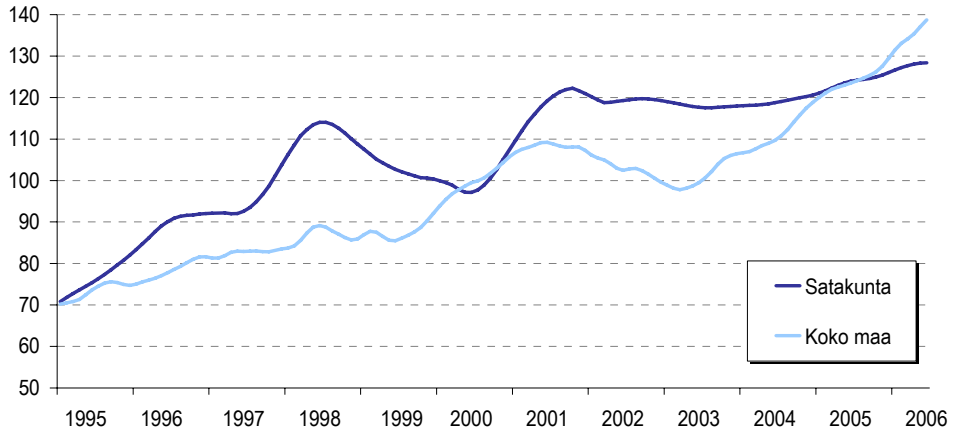
Haastattelujen perusteella korkea osaaminen on tärkeää metallituotteiden valmistuksessa. Osaavaa työvoimaa tulisi olla saatavilla riittävästi, ja tutkimus- ja tuotekehitykseen sekä innovointiin olisi panostettava. Mettomäen (2006) esiintuoma alihankintatoiminnan tärkeys alalla viittaa siihen, että alueellisia keskittymisetuja pidetään merkittävässä asemassa alan kilpailukyvyn kannalta. Satakunnan saavutettavuus ei noussut korostetusti esiin yrityshaastatteluisia.

3.1.6 Koneiden ja laitteiden valmistus

Liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys

Koneiden ja laitteiden valmistuksen (TOL 29) liikevaihdon trendi on ollut voimakkaasti nouseva koko maassa vuodesta 2003 lähtien. Satakunnassa sen sijaan liikevaihdon trendi ei ole juurikaan kohonnut vuoden 2001 jälkeen (kuvio 20). Lisäksi verrattaessa vuoden 1995 liikevaihdon tasoa vuoden 2005 vastaavaan Satakunnan kasvu (86 %) on koko maan kasvua (106 %) selvästi alempi. Toisaalta 1990-luvun puolivälin jälkeen vuoteen 1999 saakka kasvu on ollut Satakunnassakin voimakasta. Kaiken kaikkiaan liikevaihdon muutoksella mitattuna alan kilpailukyky on ollut jonkin verran koko maata heikompi. Heikommasta liikevaihdon kehityksestä huolimatta tarkasteluajanjaksolla alan henkilöstömäärä on kasvanut Satakunnassa 21 %, kun taas koko maassa on kasvua kertynyt runsaat 9 %.

Koneiden ja laitteiden valmistuksen liikevaihdon kehitys Satakunnassa ja koko maassa (2000=100)

Kuvio 20. Koneiden ja laitteiden valmistuksen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)

Yrityshaastattelut ja alueelliset kilpailukytekijät

Yrityshaastattelussa on käynyt ilmi, että satakuntalaisten kone- ja laitevalmistajien kilpailukyky perustuu hyvään ammattitaitoon ja luotettavuuteen. Tämän vuoksi tekninen koulutus on tärkeässä asemassa kilpailukykyyn luomisessa. Suunnittelijoita ja tuotannollisten johtotehtävien tekijöitä on ollut vaikea löytää, mutta suorittavan tason työntekijöitä on ollut vielä 2000-luvun puolivälin tienoilla saatavilla. Vuosikymmenen puolenvälin jälkeen orastavaa työvoimapulaa on kuitenkin ollut näkyvissä. Tulevaisuudessa saatavuus voi edelleen hankaloitua suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle. Oppilaitosyhteistyö koetaan hyväksi tavaksi saada henkilöstöä. Jatkossa on tärkeää, että koulutuksen sisältö vastaa yritysälämän tarpeita, jolloin rekrytoitava henkilöstö on jo valmiiksi osaavaa. Tämän vuoksi koulutuksen suunnittelu ja koulutustarpeiden ennakointi nousevat merkittävään asemaan. Lisäksi liiketoimintaosaaminen on yhä tärkeämmässä asemassa, samoin kuin tuotteistaminen.

Satakuntalaisen koneiden ja laitteiden valmistuksen näkökulmasta akuutimpi työvoimatarve on aikaisemmin suuntautunut ylemmän keskiasteen tai alemman korkeasteen koulutuksen suorittaneisiin työntekijöihin. Viime aikoina on koettu myös orastavaa pulaa suorittavan tason työvoimasta. Tältä osin Satakunnan yleinen koulutustaso on muuhun Suomeen verrattuna hyvä. Toisaalta Satakunnan vähäinen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrä ei näytä olevan ongelma koneiden ja laitteiden valmistuksessa.

Kilpailukyvyssä ei ole haastattelujen mukaan tapahtunut muutoksia. Raaka-aineiden hintojen ja valuuttakurssien muutokset tuovat toimintaan kuitenkin epävarmuutta.

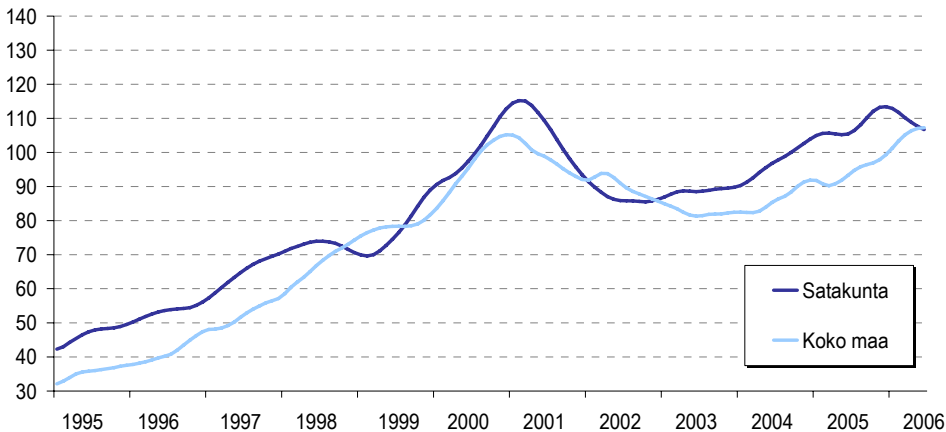
Hintojen ja valuuttakurssien muutoksen koetaan vaikuttavan koko teknologiateollisuuden suhdannekehitykseen. Pidemmällä aikavälillä yritysten menestysedellytyksiin vaikuttaa myös lisääntynyt valmistustoiminta mm. Kaukoidässä.

3.1.7 *Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus*

Liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys

Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistuksen¹⁷ liikevaihdon trendi on kasvanut voimakkaasti sekä Satakunnassa että koko maassa 90-luvun puolivälistä vuosien 2000 ja 2001 vaihteeseen saakka (kuvio 21). ”IT-kuplan” puhkeamista seurannut alan laskusuhdanne näkyi liikevaihdon trendin laskuna vuosina 2001–2002. Tämän jälkeen kehitys on kuitenkin ollut melko suotuisaa Satakunnan ja koko maan alueella (kuvio 21). Verrattaessa vuoden 1995 liikevaihtoa vuoteen 2005 Satakunnassa toimialan kokonaiskasvu on ollut lähes kuusinkertainen ja koko maassa 4,5-kertainen. Liikevaihdon trendillä ja kokonaisuutoksella analysoituna alan kilpailukyky on siis Satakunnassa lähellä koko maan tasoa. Tarkasteluajanjaksolla toimialan henkilöstömäärä on kasvanut Satakunnassa runsaat 21 %, kun taas koko maassa on kasvua kertynyt 40 %.

Sähköteknisten tuotteiden liikevaihdon kehitys Satakunnassa ja koko maassa (2000=100)

Kuvio 21. Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistuksen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)

¹⁷ TOL 30–33: TOL 30 konttori- ja tietokoneiden valmistus, TOL 31 muu sähkökoneiden ja -laitteiden valmistus, TOL 32 radio-, televisio- ja tietoliikennevälineiden valmistus ja TOL 33 lääkintäkojeiden, hienomekaanisten kojeiden ja optisten instrumenttien sekä kellojen valmistus.

Tilinpäätösanalyysin tulokset automaatioalalla

Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin automaatioalaa tilinpäätösanalyysin avulla. Osa automaatioalasta tosin sijoittuu toimialalle TOL 29 koneiden ja laitteiden valmistus. Tämä johtuu siitä, että selkeää toimialaluokitusta ei ole automaatioalalle olemassa.

Automaatiotoimialaa pidetään keskeisenä teollisen toiminnan tukitoimialana, ja se jaetaan yleensä kahteen osaan: prosessiautomaatioon ja kappaletavara-automaatioon. Prosessiautomaatio voidaan edelleen jakaa luonteensa mukaan kahteen pääluokkaan: panosprosessien ja jatkuvien prosessien automaatioon. Kappaletavara-automaatiossa on kysymyksessä nimensä mukaisesti kappaleiden käsittelyyn erikoistuneesta tekniikasta. Prosessiautomaation välillinen merkitys suomalaiselle prosessiteolliselle tuotannolle on ollut erittäin tärkeä. Suomen perinteisesti keskeisten teollisuudenalojen, metsä- ja terästeollisuuden, kansainvälinen kilpailukyky perustuu pitkälti pystyviin prosessiautomaatiojärjestelmiin. Myös kappaletavara-automaation välillinen merkitys näiden alojen rinnalle viimeisen kymmenen vuoden aikana nousseelle matkapuhelin- ja muulle elektroniikkatuotannolle on niin ikään suuri. (Raivio – Syrjänen 2005, 8).

Satakunnassa on vuonna 2002 Tilastokeskuksen (2005) mukaan ollut 57 automaatioalan yritystä. Yli 100 hengen yrityksiä Satakunnassa on ollut vain kaksi ja 50–100 hengen yritystä ei ole ollut yhtään. Suurin osa yrityksistä on siis ollut alle 50 hengen yrityksiä. Liikevaihdoltaan suurin osa yrityksistä sijoittuu alle kymmenen miljoonan euron liikevaihtoon ja vain yksi yritys on ylittänyt tämän rajan. Satakuntalaiset automaatiotoimialan yritykset ovat siis suhteellisen pieniä yrityksiä. Suurin osa satakuntalaisista toimialan yrityksistä sijoittuu Porin ja Rauman seuduille.

Koski-Tuuri (2005) on tutkinut satakuntalaisen automaatioalan (mm. TOL 3120) taloudellisia menestysedellytyksiä tilinpäätösanalyysin (vuodet 2000–2003) ja yrityshaastattelujen avulla. Tutkimuksen mukaan automaatioalan tilanne heikkeni tilinpäätösten tunnusluvuilla tarkasteltuna vuonna 2002 sekä Satakunnassa että koko maassa. Vuosi 2001 oli kannattavan kasvun aikaa, joten kasvaneet investoinnit heijastuivat jossain määrin heikkenevinä rahoitusaseman tunnuslukuina. Satakuntalaisilla automaatiotoimialan yrityksillä liikevaihdon kasvu on mukailnut koko toimialan trendiä, joskin vuonna 2001 kasvu on ollut nopeinta, jolloin liikevaihto on kasvanut 15,1 prosenttia. Koko maassa tarkasteluajanjakson kovin kasvuvuosi oli vuosi 2000, jolloin kasvua kertyi 13,3 %. Alan kannattavuus, maksuvalmius ja vakavaraisuus alenivat investointien myötä hyvältä tasolta kohti tyydyttävää tasoa. Satakunnassa alan tilannetta voi kuvata tyydyttäväksi muutamaa positiivista piirrettä lukuunottamatta: satakuntalaiset automaatioalan yritykset ovat suhteellisesti vähemmän velkaantuneita kuin saman alan yritykset koko maassa keskimäärin, ja suhteellisen velkaantumistasen tasoa voidaan pitää erittäin hyvänä. Toisaalta yritysten omavaraisuus on tyydyttävällä tasolla. Maakunnan yritykset käyttävät liikepääomaansa koko maata tehokkaammin, mutta maksuvalmius on heikentynyt tyydyttävälle tasolle tarkasteluajanjaksolla. Sekä

Satakunnassa että koko maassa automaatioalan käyttökateprosentti on tyydyttävä. Satakuntalaisten yritysten kannattavuus on kuitenkin hyvä ja koko maata paremmalla tasolla, kun tarkastellaan pääomalle kertyvää tuottoa. (Koski-Tuuri 2005).

Yrityshaastattelut ja alueelliset kilpailukykytekijät automaatioalalla

Koski-Tuurin (2005) mukaan yrityshaastattelujen perusteella automaatiotoimiala on melko vakiintuneessa tilassa Satakunnassa, eikä toimialalla ole odotettavissa suurta kasvua. Yksittäinen automaatiotoimialan yritys saattaa kasvaa lähinnä markkinaosuuttaan lisäämällä. Tärkeimpinä kriittisinä menestystekijöinä yrityksissä pidetään osaavaa ja kokenutta henkilöstöä, verkostoitumismahdollisuuksien hyödyntämistä sekä toiminnallista joustavuutta. Automaatioala ei ole tyypillisesti kovinkaan pääomavaltaista, vaan yrityksen voimavarat ovat työntekijöiden tietotaidoissa kiinni. Satakunnan seudulla ei katsota olevan pulaa koulutetusta henkilöstöstä, koska Porissa ja Raumalla järjestetään alaa vastaavaa koulutusta ja siksi ammattitaitoista työvoimaa on hyvin tarjolla. Heidän sitouttamisessa Satakuntaan saattaa olla ongelmia. Henkilöstön lisäksi automaatioalan tärkeä kilpailukeino on profiloituminen. Alalla on jonkin verran päällekkäisyyttä ja onkin tärkeää löytää jokin oma erityisosaamisalue. Resurssien keskittäminen yhteen osa-alueeseen ja sitä kautta erikoisosaamisen lisääminen katsotaan olevan kannattavaa. Automaatiotoimialan yritykset ovat jonkin verran verkostoituneet kilpailijoiden sekä alihankkijoiden kanssa, joskin yhteistyöhön asiakkaiden kanssa olisi enemmänkin halukkuutta. Verkostoitumisella pystyttäisiin varmistamaan tasainen tilauskanta sekä sellainen varmuus, johon yritykset pyrkivät. (Koski-Tuuri 2005).

Hallitun kasvun uralla pysymällä yritysten lähitulevaisuuden kehitys näyttää suotuisalta. Kasvuun uskovat erityisesti kansainvälisesti toimivat yritykset. Uhkina nähtiin muun muassa sukupolvenvaihdokset, vähäinen pääomavaltaisuus, huonot liikenneyhteydet ja riskinottohalukkuuden vähentyminen. Myös ns. kiinaileminen ja suhdannevaihtelut tuovat omat haasteensa automaatiotoimialalle. (Koski-Tuuri 2005).

Muista toimialalla tehdyistä yrityshaastatteluista on käynyt ilmi, että mm. räätälöinti ja vastuu kokonaistoimituksesta ovat tärkeitä menestystekijöitä sähköteknisten tuotteiden valmistuksessa. Eräs alan yritysjohtaja totesi, että julkisesti tarjottu koulutus ei riitä yrityksen tarpeisiin. Hänen mukaansa ongelmana on, että kone-, metalli- ja sähköalalla koulutettujen taso on heikohkoa, eivätkä työntekijän ja työnantajan vaatimukset kohtaa. Lisäkoulutus on siten heidän yrityksessään tarpeellista. Osittain yritys järjestää koulutuksen, mutta työttömiä työnhakijoita voidaan kouluttaa myös osittain julkisilla koulutuksilla. Insinöörejä on kuitenkin onnistuttu paremmin rekrytoimaan. Logistiikka on toiminut hyvin eikä ongelmia ole havaittu.

Haastattelujen perusteella maakunnallisista tekijöistä automaatioalalla tärkein on inhimillisen pääoman taso – pääosin sitä pidettiin hyvänä Satakunnassa. Alueella

järjestettävän muodollisen koulutuksen ohella alalla korostuu työntekijöiden kokemukseen tai työnantajan tarjoamaan koulutukseen perustuva osaaminen. Satakunnan hyvä saavutettavuus ei automaatioalan näkökulmasta ole etu, jos liikenneyhteyksien kunto ei ole riittävän hyvä. Automaatioalalla korostuvat myös useat alueellisen keskittymisen edut kilpailukykytekijöinä. Yrityshaastatteluisissa korostuivat erikoistuminen tuotannossa ja siten tuotantoresurssien keskittämisen tärkeys sekä verkostoituminen. Tosin viimeksimainitun osalta haastatteluisissa ei käynyt selvästi ilmi verkostoitumisen alueellinen ulottovuus.

3.1.8 Meritekninen teollisuus ja meriklusteri

Tilinpäätösanalyysin tulokset meriteknisessä teollisuudessa

Luhtanen (2005) on tutkinut satakuntalaisen meriteknisen teollisuuden (telakkateollisuus, laivanrakennus ja suunnittelutyöt, mm. TOL 29, 35 ja 74 soveltuvin osin) taloudellisia menestysedellytyksiä tilinpäätösanalyysin ja yrityshaastattelujen avulla. Tarkastelussa ovat vuodet 2001–2003.

Luhtasen (2005) mukaan satakuntalaisten meriteollisuusyritysten kannattavuus on ollut hyvällä tasolla käyttökateprosentilla, kokonaispääoman tuotolla ja sijoitetun pääoman tuotolla arvioituna. Verrattaessa muualla maassa toimiviin saman alan yrityksiin satakuntalaisten meriteollisuusyritysten kannattavuus on kehittynyt keskimääräistä paremmin, mutta vaihtelut ovat olleet suurempia kuin toimialalla keskimäärin. Pääomalle saatu tuotto on ollut vuosina 2001–2003 Satakunnassa yli kaksinkertainen maan muiden alueiden yrityksiin verrattuna. Mm. tilauskannan vaihteluista aiheutuvat liikevaihdon vaihtelut antavat yrityksille haasteita tulevaisuuden toiminnan suunnitteluun, jolloin talouden perustan eli kannattavuuden, vakavaraisuuden ja maksuvalmiuden tulee olla riittävällä tasolla. Luhtanen (2005).

Tarkastelemalla yritysten kykyä selviytyä velvoitteistaan voidaan satakuntalaisen meriteknisen teollisuuden liiketoiminnan olevan terveellä pohjalla. Yritysten suhteellinen velkaantuneisuus on pysynyt hyvin kurissa ja omavaraisuus on ollut hyvällä tasolla. Vakavaraisuuden suhteen satakuntalaiset ovat suoriutuneet muuta maata paremmin. Samaa voidaan sanoa myös yritysten maksuvalmiudesta. Vuosittaisesta vaihtelusta huolimatta maksuvalmius on kaikilla mittareilla ollut Satakunnassa hyvä. (Luhtanen 2005).

Yrityshaastattelut meriteknisessä teollisuudessa ja alueelliset kilpailukykytekijät

Luhtasen (2005) tekemistä yrityshaastatteluista selviää, että kilpailu nähdään alalla erittäin kovana ja sen uskotaan vain lisääntyvän tulevaisuudessa. Kilpailijat sijaitsevat ympäri maailmaa ja erityisesti Kaukoidän toimijat lisäävät kilpailua. Omina

kilpailuetuina nähdään kokonaisuudessaan asiantuntemus, tunnettuus, luotettavuus, uskottavuus, laatu, joustavuus, jatkuva parantaminen ja hinnaltaan kilpailukykyinen tuote. Eräs satakuntalaisten meriteollisuusyritysten kriittisiä menestystekijöitä on ammattitaitoinen ja yritykseen sitoutunut henkilöstö. Osaavan henkilöstön avulla on onnistuttu saavuttamaan arvostetun, luotettavan, joustavan ja toimitusvarman toimittajan maine asiakkaiden silmissä, mikä on ollut toimialalle tyypillisten pitkäkestoisten asiakassuhteiden perustana. Toisena merkittävänä menestystekijänä voidaan pitää toimivan, laadukkaan ja kustannustehokkaasti valmistetun sekä siten hinnaltaan kilpailukykyisen tuotteen tarjoaminen erittäin kilpailuilla markkinoilla. Tärkeänä osana tuotetta voidaan nähdä myös tarvittaessa huolto- ja after sale -toiminta. Satakuntaa toimintaympäristönä pidetään meriteollisuusyrityksissä pääasiassa positiivisena tekijänä. Maakunta nähdään Suomen teollisuuden painopistealueena nyt ja myös tulevaisuudessa, vaikkakaan sijainnilla ei ole yrityksille olennaista merkitystä toimittaessa maailmanlaajuisesti. Tällöin tosin heikoista liikenneyhteyksistä maitse ja ilmaitse on haittaa yrityksen asiakassuhteiden hoitamiselle, mutta kehittynyt informaatioteknologia helpottaa tilannetta. Tulevaisuuden näkymiä pidettiin lupaavina ja satakuntalaiset meriteollisuusyritykset suhtautuvat luottavaisina tulevaisuuteen, mutta nopeasti muuttuvassa maailmassa on kuitenkin pysyttävä valppaana koko ajan. (Luhtanen 2005).

Aluekohtaisista kilpailukykytekijöistä korostuu meritekniikan teollisuuden kannalta lähinnä inhimillinen pääoma osaamisen ja työvoiman saatavuuden muodossa. Alalla sijaintikysymyksetkään eivät ole olennaisia.

Lounaisen Suomen meriklusteri ja alueelliset kilpailukykytekijät

Lounaisen Suomen meriklusterista on laadittu tutkimus Turun yliopiston merenkulkualan koulutus- ja tutkimuskeskuksessa vuonna 2006. Meriklusteri on useiden eri elinkeinojen muodostama toiminnallinen kokonaisuus, johon kuuluvat mm. merenkulkuun, meriteollisuuteen ja satamatoimintoihin yksityisellä ja julkisella sektorilla liittyvät toimialat. Näitä kaikkia yhdistävä tekijä on meri. Meriklusterin elinkeinot ovat erityisen merkittäviä Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Meriklusterin ytimen muodostavat laivanrakennusteollisuus, varustamotoiminta ja satamatoiminta. Näiden ympärillä on suuri joukko alihankinta-, tavarantoimittaja- ja yhteistyöyrityksiä, erilaisia liitännäisaloja, ammatti- ja korkeakoulutasoista koulutus- ja tutkimustoimintaa, julkishallintoa sekä etujärjestöjä ja yhdistyksiä, jotka yhdessä muodostavat meriklusterikokonaisuuden. Meriklusteriin kuuluvat mm. laivanrakennus- ja korjaustelakat, laivalaitevalmistajat, meritekniikan alan kokonaistoimittajat, laivasuunnittelutoimistot ja off-shore-teollisuus, matkustaja- ja tavaraliikennettä harjoittavat varustamot, laivanmuonitus- ja selvitysliikkeet, luokituslaitokset, satamat, satamatekniset yritykset, satamaoperaattorit ja muut merikuljetuksiin liittyvien

palvelujen tuottajat. Merkittäviä liitännäisaloja ovat mm. rahoitus- ja vakuutusalat. (Karvonen, Heikkilä, Leppänen, Saurama, Vähämaa, 2006).

Meriklusterin suhteellinen merkitys alueen taloudelle ja elinkeinotoiminnalle on lounaisessa Suomessa huomattavan suuri. Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa toimii yhteensä noin 400 meriklusteriin kuuluvaa yritystä, joilla on lähes 500 toimipaikkaa alueella. Satamat luokitellaan meriklusteritutkimuksissa yrityksiksi niiden juridisista organisaatiomalleista riippumatta. Meriklusteriyritysten Varsinais-Suomen ja Satakunnan toimipaikkojen yhteenlaskettu liikevaihto oli vuonna 2005 noin 4 miljardia euroa. Meriklusterin suorat taloudelliset vaikutukset sekä kerrannaisvaikutukset ulottuvat merkittävinä koko alueen talouteen. (Karvonen, Heikkilä, Leppänen, Saurama, Vähämaa, 2006).

Meriklusterilla ja erityisesti laivanrakennus- ja konepajateollisuudella on lounaisessa Suomessa pitkät historialliset perinteet, jotka koetaan yrityksissä edelleen tärkeäksi vahvuudeksi. Muita Varsinais-Suomen ja Satakunnan meriklusterin vahvuuksia ovat pitkän historian aikana muodostunut laaja ja kattava alihankkija- ja tavarantoimittajaverkosto, korkeatasoinen ja hyvin laaja-alainen meriosaaminen sekä alueen hyvä sijainti meren äärellä. Alueella on myös monipuolinen merialojen koulutustarjonta ja työvoiman saatavuus on pääosin hyvä, tosin ammattitaitoisesta työvoimasta on enemmän kysyntää kuin tarjontaa monilla meriklusterin toimialoilla, varsinkin laivanrakennusteollisuudessa. Tulevaisuudennäkymät ovat meriklusterissa valoisat. Noin 75 prosenttia tutkimuksen yrityskyselyyn vastanneista yrityksistä katsoi, että näkymät ovat joko erittäin hyvät tai hyvät. Vain 4 prosenttia vastaajista piti näkymiä heikkoina. Kilpailu on meriklusterin toimialoilla kovaa. Noin 75 prosenttia vastaajista katsoi, että kilpailu on kiristynyt viime vuosien aikana ja yhtä monet ennustavat kilpailun edelleen kiristyvän. (Karvonen, Heikkilä, Leppänen, Saurama, Vähämaa, 2006).

Meriklusteritutkimuksen alan yrityksille suunnatussa kyselyssä on selvinnyt myös, että alueen tärkeimpinä kilpailuetuina, joihin kilpailukyky rakentuu, muuhun Suomeen verrattuna pidettiin tärkeysjärjestyksessä

1. sijaintia,
2. työvoiman osaamista,
3. teknologista osaamista sekä
4. toimivia alihankkijaverkostoja.

Sijainti on merkittävä kilpailuetu siksi, että joko asiakkaat, toimittajat tai yhteistyökumppanit tai nämä kaikki sijaitsevat yrityksen lähetyvillä, jolloin kanssakäyminen on vaivatonta. Myös pitkät perinteet mainittiin haastattelussa tässä yhteydessä: kun toimipaikka on aikanaan tänne perustettu, ei sitä kannata siirtää muualle. Osalle yrityksistä meren läheisyys on toiminnan perusedellytys, samoin hyvät liikenneyhteydet. Sijainnin nousu tärkeimmäksi kilpailueduksi osoittaa klusterin olevan

toiminnallinen kokonaisuus ja sen olevan korkeasti verkostoitunut. Sijainti sisältää myös muita kilpailuetuja, jotka mainittiin erillisinä vaihtoehtoina ja jotka myös sijoittuivat tärkeysjärjestyslistassa yläpäähän. Seuraavaksi tärkeimmiksi kilpailueduiksi sijainnin jälkeen nousivat työvoiman osaaminen ja teknologinen osaaminen. Kumpikaan näistä ei ole ensisijaisesti alueesta riippuvainen, vaan ne ovat yrityksen omia kilpailukykytekijöitä. Tosin molempia välillisesti edesauttavat alueen tarjoamat hyvät koulutus- ja tuotekehitysmahdollisuudet. Näitä tekijöitä seuraavilla sijoilla listalla olevat kilpailuedut liittyvät läheisesti yrityksen omaan erityisosaamiseen sekä asiakas- ja alihankintaverkostoihin, joilla puolestaan on edellä mainitun mukaisesti sidos sijaintiin. Viiden tärkeimmän kilpailuedun joukossa on myös useita sellaisia kilpailukykytekijöitä, joissa alueen tarjoamat mahdollisuudet ja toimintapuitteet ovat keskeisesti esillä. Nämä kilpailuedut liittyvät mm. hyviin liikenneyhteyksiin niin kotimaahan kuin ulkomaille, alueella tarjottavaan monialaiseen koulutukseen, alueen kuntien yhteistyöhön ja tukitoimiin sekä osaavan työvoiman hyvään saatavuuteen. Haastattelussa mainittiin työvoiman saatavuuden ohella myös sen sitoutuneisuus ja pysyvyys, mikä on alueella parempaa kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla. (Karvonen, Heikkilä, Leppänen, Saurama, Vähämaa, 2006).

Karvonen et. al. (2006) toteaa tutkimuksessa, että Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa yhteistyötä ja verkostoja on osattu hyödyntää hyvin ja niiden kehittäminen nähdään tarpeelliseksi. Lähes 50 prosenttia kyselyyn vastanneista aikoo tehdä jatkossa yhteistyötä entistä useamman yrityksen kanssa ja peräti 63 prosenttia suunnittelee lisäävänsä yhteistyötoiminnan määrää nykyisestä. Tutkimus osoittaa myös, että alueellinen meriklusteri on todellisuutta, koska eniten yhteistyöyrityksiä löytyy Varsinais-Suomesta ja seuraavaksi eniten Satakunnasta sekä Uudeltamaalta. Yritystoiminnan (satamat mukaan luettuina) lisäksi lounaisesta Suomesta löytyy paljon meriklusteriin liittyviä julkisen sektorin tai siihen rinnastettavia toimijoita. Useat julkisen sektorin organisaatiot ovat läheisessä yhteydessä meriklusteriin joko suoraan tai välillisesti. Kaikkia niitä yhdistää tavoite parantaa meriklusteriyritysten toimintamahdollisuuksia. Koulutusorganisaatioilla on oma merkittävä roolinsa meriklusterissa ja sen tulevaisuuden turvaamisessa. Alueelta löytyy ammattikoulujen ja muiden toisen asteen oppilaitosten meriklusterin eri aloille suuntaamaa koulutusta, ammatillista täydennyskoulutusta, alan ammattikorkeakouluja sekä korkeakoulutason koulutusta. Myös tutkimus- ja tuotekehitys on hyvin edustettuna. (Karvonen, Heikkilä, Leppänen, Sauranen, Vähämaa, 2006).

Aluekohtaisista kilpailukykytekijöistä meriklusterin osalta korostuvat erityisesti absoluuttiset sijainnilliset tekijät (meri ja toimivat satamat) sekä toimivasta toimialan sisäisestä ja toimialojen välisestä verkoitumisesta saavutetut alueellisen keskittymisen edut. Paikallinen, erityisesti ammatillisen tason koulutusinfrastruktuuri on tärkeää alan yrityksille. Klusterin ydintoimintoihin kuuluvan meriteknisen teollisuuden kannalta

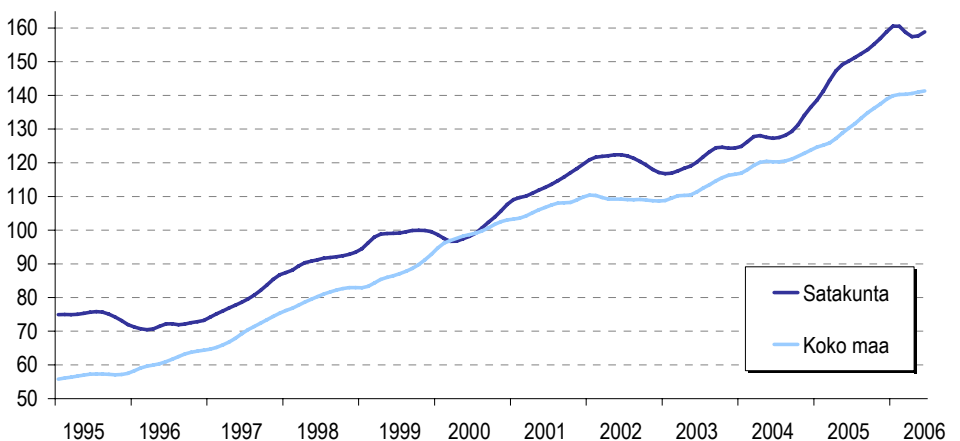
keskeisenä kriittisenä menestystekijänä nähdään inhimillinen pääoma, johon kuuluvat osaaminen, henkilökunnan sitoutuneisuus ja työvoiman saatavuus.

3.1.9 Rakentaminen

Liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys

Rakentamisen toimialan (TOL F) liikevaihdon trendin kehitys on ollut kokonaisuudessaan lähellä koko maata tarkasteluajanjaksolla 1995–2006. Liikevaihdon trendin kasvu on ollut koko maata ripeämpää Satakunnassa vuoden 2004 jälkeen (kuvio 22). Toisaalta verrattaessa vuoden 1995 liikevaihdon tasoa vuoteen 2005 rakentamisen liikevaihto on kasvanut Satakunnassa 115 %, kun taas koko maassa kasvua on kertynyt 155 %. Koko maassa kasvu on ollut Satakuntaa nopeampaa erityisesti 1990-luvun loppupuolella, kun taas Satakunnassa vuoden 2004 jälkeen kasvu on ollut ripeämpää. Satakunnassa hyvää kehitystä on siivittänyt mm. Olkiluodon kolmannen ydinvoimalan rakennustyön käynnistyminen sekä viime vuosina kasvanut asunto-, varasto- ja toimitila- sekä korjausrakentaminen. Liikevaihdon trendillä ja kokonaismuutoksella toimialan kilpailukykyjen eroa tarkasteltavien alueiden välillä ei kuitenkaan voi selkeästi arvioida, koska suuret alueelliset rakennushankkeet vaikuttavat alan muutenkin suhdanneherkkään kehitykseen. Tarkasteluajanjaksolla rakennusalan henkilöstömäärä on kasvanut Satakunnassa lähes 40 %, kun taas koko maassa on kasvua kertynyt 68 %.

Rakentamisen liikevaihdon kehitys Satakunnassa ja koko maassa (2000=100)

Kuvio 22. Rakentamisen liikevaihdon trendin kehitys Satakunnassa ja koko maassa 1995–2006 (2000=100)

Yrityshaastattelut ja alueelliset kilpailukykytekijät

Palkka- ja kustannustason nousu ja orastava työvoimapula koetaan uhiksi haastateltujen alan yritysjohtajien keskuudessa. Rakennusmiehiä on kuitenkin ainakin toistaiseksi vielä riittänyt. Alan yritysjohtajien mielestä nuorien houkuttelemiseen alalle täytyisi panostaa enemmän tulevaisuuden työvoiman takaamiseksi. Paikallisuus koetaan menestystekijäksi, koska lähialueen isot rakennushankkeet, kuten esim. Olkiluodon kolmas ydinvoimala ja Lampolan alue Raumalla, tuovat elannon myös satakuntalaisille rakennusalan yrityksille. Eräs haastateltava kiteytti kilpailutilanteen seuraavasti:

”Kilpailutilanne Porissa on todella kovaa ihan yleisestikin. Jokaisesta urakasta kilpaillaan verisesti. Siellä pärjätään laadulla, resurssien tehokkaalla suuntaamisella ja käytöllä. Lisäksi tietynlainen riskinotto on kilpailukykyä. Monien tekijöiden summa vaikuttaa kilpailukykyyn.”

Talouden noususuhdanne on lisännyt asuntorakentamista Satakunnassa. Erään toimijan mukaan kilpailutilanne on kiristymässä, koska mm. kerrostalotuotanto on hiljentynyt vuoden 2006 aikana ja alalle on tullut uusia yrityksiä. Hyvän kilpailutilanteen ylläpito saattaa vaatia irtisanomisia, koska kuluja on pienennettävä töiden vähentyessä. Myös lainsäädäntö vaikuttaa kilpailuun. Kaavoitusratkaisut ovat tärkeitä rakennusalan yrityksille. Työvoimapulaa ei ole Satakunnassa ainakaan toistaiseksi koettu suurena ongelmana, mutta etenkin rakennusmestareista on pulaa koulutuksen loputtua. Koulutus olisi haastateltavien mielestä käynnistettävä uudelleen, koska ammattikorkeakoulutason insinööri on tehtäviin nähden liian korkeatasoinen ja koulutus kestää liian kauan¹⁸.

Tehdyissä haastatteluissa ei suoraan korostunut yksikään sellainen resurssiperustainen alueellinen kilpailukykytekijä, joita käsiteltiin tämän tutkimuksen luvussa 2. Osaavien työntekijöiden saatavuus (inhimillinen pääoma) sen sijaan nähtiin yhtenä mahdollisena tulevaisuuden uhkatekijänä. Osin ongelmana nähtiin myös ”liian korkea” koulutustaso, joka ilmenee siinä, ettei alan koulutus kaikilta osin vastaa todellisia tarpeita. Keskiasteen ja alemman korkea-asteen koulutus on alalle tärkeää. Sen sijaan positiiviset alan kysyntänäköymät nimenomaan Rauman seudulla nähtiin satakuntalaisten rakennusalan yritysten menestystekijöinä. Samalla kuitenkin ”liian positiivisia” kysyntänäkymiä pidettiin myös mahdollisina uhkatekijöinä, jos palkkakustannusten taso kohoaa tämän vuoksi alueella merkittävästi. Alueen tekijöistä rakennusalalla vaikuttanee myös alueen väestökehitys. Asuntorakentamisen kehitys on vääjäämättä Satakunnassa valtakunnan keskimääräistä hitaampaa, jos väestömäärä kehittyä edelleen maakunnassa muuta maata vähemmän suotuisasti.

¹⁸ Rakennusmestareiden ammattikorkeakoulutasoinen koulutus aloitetaan uudelleen syksyllä 2007.

ulkopuolisiin tekijöihin. Erityisesti nämä tekijät näkyivät alla luetelluissa haastattelukommenteissa.

- Kilpailu on kovaa alueella ja on edelleen kiristymässä. Uusia, sekä kotimaisia että kansainvälisiä toimijoita on tullut Satakuntaan runsaasti 2000-luvulla sekä päivittäistavara- että erikoistavarakauppaan. Erityisesti Porin seudun suuri väestömäärä lisää sen houkuttelevuutta uusille toimijoille. Uusien toimijoiden tulo on kiristänyt kilpailua, mutta toisaalta vähentänyt ostovoiman valumista muihin maakuntiin. Lisäksi kauppakeskusten, kuten IsoKarhu Porissa, perustaminen auttaa pitämään ostovoimaa omassa maakunnassa. Kaupan keskittyminen keskuksiin jatkuu samalla kun ketjuihin kuuluvien kauppojen osuus kasvaa.
- Raumalla on rakenteilla Lampolan liikekeskusalue, joten vähittäiskaupan kilpailukyvyyn uskotaan siellä paranevan ja ostovoiman karkaamisen heikkenevän. Lisäksi mm. Olkiluodon myötä Rauman toimintaympäristössä on tapahtunut hieman muutoksia ja piristymistä esim. polttoaineen ostossa.
- Kilpailussa pärjätään mm. pysymällä ajan hermoilla, vastaamalla haasteisiin, tarjoamalla palvelua sekä laadukkaita tuotteita ja muokkaamalla tuotevalikoimaa kysynnän mukaan. Tuotteiden laatuun panostetaan. Myös kauppaketjujen omat merkit (private label) ovat kasvattaneet suosiotaan.
- Ostovoimaa kaivattaisiin maakuntaan enemmän.
- Työvoimaa on ollut hyvin tarjolla.
- Satakunnassa on erään haastateltavan mukaan minimaalisesti verkostoja. Suuri osa myytävistä tuotteista hankitaan muualta. Tosin joidenkin paikallisten toimittajien tuotteista on tullut hyvin kysytyjä, mutta mitään megatrendiä ei ole oman maakunnan tuotteiden suosimisesta havaittavissa. Toisaalta jotkut haastateltavat ovat todenneet, että tarvittaessa Satakunnasta löytyy kuitenkin monipuolisesti tavarantoimittajia. Johtopäätöksenä voi todeta, että satakuntalaisten tavarantoimittajien ja verkostojen käyttö on kauppa- tai ketjukohtainen asia.
- Aukiolosäännökset, liikenneyhteydet ja kaavoitusratkaisut ovat tärkeitä käyttötavarakaupalle.

Kaupan alalla joidenkin aluetason kilpailukykytekijöiden suora merkitys on pienempi kuin esimerkiksi teollisuudessa. Työvoiman saatavuus ei välttämättä riipu muodollisesta koulutuksesta. Tutkimus- ja kehittämispanostuksia ja innovatiivisuutta ei kaupan alalla perinteisessä mielessä harjoiteta. Kuitenkin alueen muiden toimialojen kehitys heijastuu voimakkaasti kaupan alaan ostovoiman muutosten kautta. Aluetason kilpailukykytekijöistä merkittävimpiä kaupalle ovat keskittyminen ja saavutettavuus. Hidas tai negatiivinen väestökehitys hidastaa kaupan kehittymistä. Toisaalta Satakunnan

hyvä saavutettavuus muilta alueilta voi olla kaupalle positiivinen tekijä, mikäli tämä ei aiheuta ostovoiman valumista muille alueille.

Tilinpäätösanalyysin tulokset kodinkoneiden vähittäiskauppa -toimialalla

Paananen (2006) on tutkinut satakuntalaisen kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan vähittäiskaupan (TOL 52451) kilpailukykyä ja menestystekijöitä vuosina 2001–2004 tilinpäätösanalyysin ja yrityshaastattelujen avulla. Tunnusluvuilla arvioitiin kasvua, kannattavuutta, vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta.

Tutkimuksen tulosten perusteella tutkimusaineiston yritysten liikevaihdon mediaani on vuosien 2001–2004 aikana ollut koko maata korkeammalla tasolla vuotta 2002 lukuun ottamatta. Liikevaihto on kuitenkin ollut tarkasteluajanjaksolla (2001–2004) laskussa sekä Satakunnassa että koko maassa. Parhaiten menestyneet yritykset (yläkvartiili yritysotoksesta) ovat kasvattaneet liikevaihtoaan tarkasteluajanjaksolla, vaikkakin kasvu on hieman hidastunut. Mediaaniluokan yritykset ovat kasvaneet kahtena ensimmäisenä tarkasteluvuotena, mutta tämän jälkeen liikevaihto on laskenut. Huonoimmin menestyvien yritysten (alakvartiili) liikevaihto on laskenut jokaisena tarkasteluvuotena. Alan yritysten henkilöstömäärä on kuitenkin pysytellyt Satakunnassa suunnilleen vakiona. (Paananen 2006).

Paanasen (2006) laatiman tutkimuksen mukaan satakuntalaisten kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan yritysten kannattavuus on ollut pääsääntöisesti hyvällä ja tyydyttävällä tasolla. Kannattavuus on kuitenkin vaihdellut: Paananen (2006) toteaa kannattavuuden laskeneen jonkin verran sekä Satakunnassa että koko maassa tarkasteluajanjaksolla. Yrityshaastattelujen perusteella kilpailutilanne on vähitellen kiristynyt Satakunnassa, mikä osaltaan näkyy yritysten kannattavuuden laskuna.

Satakuntalaisten kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan vähittäiskaupan yritysten vakavaraisuus on tutkimuksen mukaan ollut vuosina 2001–2004 hyvällä ja tyydyttävällä tasolla. Vakavaraisuus on suurimmassa osassa yrityksistä pysynyt samalla tasolla, mutta huonoimminkin menestyneiden yritysten vakavaraisuus on noussut kahden viimeisen tarkasteluvuoden aikana lähelle hyvää tasoa. Paanasen (2006) tutkimuksessa yritysten maksuvalmius on ollut hyvällä ja tyydyttävällä tasolla, vaikka vaihtelua on ollut.

Parhaiten menestyneet yritykset, samoin kuin mediaaniluokan yritykset, ovat kasvaneet tarkasteluvuosien aikana (mediaani vain 2001–2002), kuten aiemmin on todettu. Useissa yrityksissä kasvu näkyy yrityksen maksuvalmiuden ja varavaraisuuden heikkenemisenä. Tällaista ei kuitenkaan ole ollut Paanasen (2006) mukaan havaittavissa, vaan vakavaraisuus ja maksuvalmius ovat pysyneet kasvusta huolimatta hyvällä tasolla.

Kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan vähittäiskaupan alalla menee Satakunnassa tunnuslukuanalyysin mukaan siis hyvin tai tyydyttävästi muuttujasta riippuen. Haastattelujen mukaan valtakunnallisten ketjujen tulo Satakuntaan on vaikuttanut alan

kilpailutilanteen kiristymiseen ja kilpailu tulee edelleen kiristymään myös tulevaisuudessa. (Paananen 2006).

Yrityshaastattelut kodinkoneiden vähittäiskauppa -alalla

Paananen (2006) on myös kartoittanut Satakunnan niin sanottuja kriittisiä menestystekijöitä haastatteleamalla kolmea kodinkone- ja viihde-elektroniikan vähittäiskaupan kauppiasta ja toimitusjohtajaa. Kriittiset menestystekijät ovat tekijöitä, joita yrityksen on omattava menestyäkseen toimintaympäristössään. Kriittiset menestystekijät ovat toimialakohtaisia ja jopa yritysکوhtaisia. Paanasen (2006) tutkimuksessa kriittisiä menestystekijöitä kartoitettiin toimialatasolla. Haastattelujen mukaan yksi kriittinen menestystekijä on yrityksen hyvät ja asiantuntevat työntekijät, joihin voi luottaa. Työntekijät nähdään erityisesti kuluttajan kannalta tärkeänä, koska yrityksen myyvät teknisiä laitteita ja asiakkaita tulee neuvoa ja opastaa näiden hankinnassa ja käytössä. Toisena kriittisenä menestystekijänä pidetään uusiutumiskykyä. Alalla tapahtuu koko ajan kehitystä ja muutosta. Täytyy muuttua asiakkaiden ja heidän tarpeidensa mukaan. Myös markkinoinnin koetaan muuttuneen ja myös sen suhteen tulee pystyä olemaan uusiutumiskykyinen. Lisäksi kriittisiksi menestystekijöiksi kerrottiin rahoitusta, jonka tulee olla kunnossa ja tavaroiden hankintaa: oikeaan aikaan, oikea määrä, oikealla hinnalla. Tavaroiden hankinnan yritykset hoitavat yhdessä sen ketjun kanssa, johon he kuuluvat.

Tilinpäätösanalyysin tulokset vaate- ja kenkäkauppa -toimialalla

Luoto (2005) on tutkinut satakuntalaisen vaatteiden ja jalkineiden vähittäiskauppa-toimialojen (TOL 52421–52431)¹⁹ taloudellisia menestysedellytyksiä tilinpäätösanalyysin (vuodet 2001–2003) ja yrityshaastattelujen avulla. Tilinpäätöstutkimuksen perusteella satakuntalaisen vaatteiden ja jalkineiden vähittäiskaupan taloudellinen tilanne on maan keskiarvoa parempi. Satakunnassa alan yritysten kannattavuus, vakavaraisuus ja maksuvalmius ovat tarkasteluajanjaksolla olleet koko maata paremmalla tasolla. Erityisen hyvässä kunnossa on vakavaraisuus. Satakunnassa alan omavaraisuusaste on pysytellyt hyvällä tasolla, kun koko maassa alan vakavaraisuus on ollut osittain heikko. Satakuntalaiset vaate- ja jalkinekaupat ovat myös suhteellisen vähävelkaisia sekä Yritystutkimusneuvottelukunnan ohjearvoihin että koko maan yrityksiin verrattuna. Vakavaraisuuden lisäksi myös kannattavuus ja maksuvalmius ovat olleet kunnossa. Kannattavuus on kuitenkin heikentynyt

¹⁹ 5242 Vaatteiden vähittäiskauppa, 52421 Naisten vaatteiden vähittäiskauppa, 52422 Miesten vaatteiden vähittäiskauppa, 52423 Turkisten ja nahkavaatteiden vähittäiskauppa, 52424 Lastenvaatteiden vähittäiskauppa, 52425 Lakkien ja hattujen vähittäiskauppa, 52429 Vaatteiden yleisvähittäiskauppa, 5243 Jalkineiden ja nahkatavaroiden vähittäiskauppa ja 52431 Jalkineiden vähittäiskauppa

tarkasteluajanjaksolla, ja sijoitetun pääoman tuotto laskenut hyvältä tyydyttävälle tasolle. Toisaalta koko maassa tuotto on samaan aikaan ollut vain tyydyttävää. Luoto (2005).

Yrityshaastattelut vaate- ja kenkäkauppa -toimialalla

Yrityksille tehdyistä haastatteluista selviää, että vaate- ja kenkäkauppa on Satakunnassa perinteikäs toimiala, jonka tulevaisuudennäkymiä pidetään kohtalaisen hyvinä, koska työttömyyden laskiessa ostovoima maakunnassa lisääntyy jatkuvasti. Vaate- ja kenkäkaupan kilpailutilannetta pidetään Satakunnassa terveellä pohjalla olevana, koska kilpailu painottuu ainakin erikoisliikkeissä hintakilpailun sijasta ammattitaitoiseen palveluun ja kattavaan tuotevalikoimaan. Ulkomaisten ketjujen tulon myötä lisääntynyttä kilpailua pidetään toisaalta hyvänä asiana, koska uusien liikkeiden myötä ostovoiman kohdistumisen maakunnan ulkopuolelle katsotaan vähentyneen. Vaate- ja kenkäkaupan erikoisliikkeissä tärkeimpinä menestystekijöinä pidetään hyvää liikepaikkaa, ammattitaitoista ja palveluultista henkilöstöä sekä yrityksen tunnettuutta. Kriittisinä menestystekijöinä nähdään lisäksi tarkoituksenmukainen tuotevalikoima, asiakkaiden tunteminen ja uskollisen asiakaskunnan saavuttaminen, johon nykyään pyritään yhä useammin erilaisten kanta-asiakasjärjestelmien avulla. Ulkomaisten ketjujen kasvava markkinaosuus on saanut erikoisliikkeet panostamaan entistä enemmän palvelun laatuun. Myös uusien palvelujen, kuten pukeutumisneuvonnan ja erilaisten asiakastilaisuuksien kehittäminen nähdään vaate- ja kenkäkaupan erikoisliikkeissä kilpailukeinona. Luoto (2005).

3.1.11 Majointus- ja ravitsemistoiminta

Liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys

Majoitus- ja ravitsemusala (TOL H majoitus- ja ravitsemistoiminta) kehitys on ollut koko maata hitaampaa Satakunnassa vuoden 2002 jälkeen. Alla oleva liikevaihdon trendiä kuvaava aikasarja (kuvio 24) osoittaa kehityksen selvästi. Vuoteen 2002 asti kehitys on ollut samansuuntaista. Koko maan kehitys on piristynyt selvästi vuoden 2004 jälkeen, kun taas Satakunnassa kasvu on edelleen ollut hidasta. Satakunnan hidas kasvu näkyy myös verrattaessa vuoden 1995 liikevaihtoa vuoteen 2005: Satakunnassa kasvu on jäänyt puoleen (29 %) koko maan kasvusta (60,8 %). Liikevaihdon hitaampi kasvu on heijastunut tarkasteluajanjaksolla myös toimialan henkilöstömäärän kasvuun, joka on jäänyt Satakunnassa vajaaseen yhdeksään prosenttiin, kun taas koko maassa henkilöstö on kasvanut lähes 28 %.

- Erään haastatellun yritysjohtajan mielestä osaavasta henkilökunnasta on pulaa joka puolella Suomea, ei pelkästään Satakunnassa. Hänen mielestään työntekijöiltä uupuu oikea palveluasenne. Toisaalta alan muut haastatellut yritysjohtajat eivät kokeneet osaavasta työvoimasta olevan pulaa. Erään toimijan mukaan Olkiluotoprojekti näkyi vuonna 2004, mutta yllättävän vähän vuonna 2005: *”Vuonna 2004 tehtiin vielä suunnittelua ja pohjatyötä, mutta nyt työntekijöille on hankittu muita majoitusvaihtoehtoja. Osa on muuttanut paikkakunnille ja lisäksi Olkiluotoon on tehty majoituskyliä”*. Toisaalta ydinvoimalatyömaa on piristänyt lähialueen ravintoelämää.

Majoitus- ja ravitsemisalalla aluetason kilpailukykytekijät heijastuvat lähinnä ostovoiman muutosten kautta. Yliopistotason koulutustarjonnan kasvu alueella ei sinänsä haastattelujen perusteella vaikuta työvoiman saatavuuteen, mutta uudet opiskelijat lisäävät asiakaspohjaa. Väestötiheyden väheneminen Satakunnassa vähentää asiakasmarkkinoita, mikä vaikuttaa negatiivisesti alan kasvuun. Satakunnan sijainnin ja saavutettavuuden vaikutus on monitahoinen. Majoitusallalla hyvä saavutettavuus voi olla ongelmakin, koska alueelle suuntautuvat vierailut eivät välttämättä tuota majoitustarvetta, ja ympäröivien alueiden yritykset lisäävät kilpailua. Ravitsemisallalla hyvä saavutettavuus todennäköisesti on enemmän etu kuin haitta.

3.1.12 Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne

Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne²⁰ -toimialan (TOL I) liikevaihto on kasvanut vuosina 1995–2005 Satakunnassa 71,1 %, kun taas koko maassa kasvu on yltänyt 116,4 %:iin. Liikevaihdon trendiä ei ole ollut käytettävissä. Henkilöstön määrä on kasvanut vastaavalla ajanjaksolla Satakunnassa 20 % ja koko maassa 21,2 %. Siten liikevaihdon muutoksella tarkasteltuna alan kilpailukyky on jäänyt Satakunnassa maan keskimääräisen kehityksen alle. Alan tarkemmin jaoteltu toimialarakenne on tosin erilainen, esim. Satakunnassa tieliikenteen tavarankuljetuksen osuus alan liikevaihdosta on koko maata selvästi suurempi. Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne -toimialasta (TOL I) tarkastellaan tässä lähemmin toimialaan TOL 63302 muu matkailua palveleva toiminta kuuluvaa elämyspalveluita. Satakuntalaisten elämyspalveluiden tarkastelu

²⁰ Toimialaan luetaan seuraavat alatoimialat ja niiden alatoimialat: 60 Maaliikenne; putkijohtokuljetus, 601 Rautatieliikenne, 602 Muu maaliikenne, 603 Putkijohtokuljetus, 61 Vesiliikenne, 611 Meri- ja rannikkoliikenne, 612 Sisävesiliikenne, 62 Ilmaliikenne, 621 Säännöllinen lentoliikenne, 622 Tilauslentoliikenne, 623 Avaruusliikenne, 63 Liikennettä palveleva toiminta ja matkatoimistot, 631 Lastinkäsittely ja varastointi, 632 Muu liikennettä palveleva toiminta, 633 Matkatoimistot ja muu matkailua palveleva toiminta, 634 Muu kuljetusvälitys, 64 Posti- ja teleliikenne, 641 Posti- ja kuriiritoiminta, 642 Teleliikenne

perustuu Ilmannin (2005) tekemään tilinpäätöstutkimukseen (vuodet 2000–2003) ja yrityshaastatteluihin.

Tilinpäätösanalyysin tulokset, yrityshaastattelut ja alueelliset kilpailukytekijät elämispalvelut-toimialalla

Elämispalvelujen kysyntä on kasvanut huomattavasti viime vuosien aikana. Ihmiset haluavat kokea uutta ja hakevat elämyksiä ja seikkailuja työn ja arjen vastapainoksi. Elämispalveluyritysten tuotteiden kirjo on laaja ja asiakkaille tarjotaan niin yksittäisiä tuotteita kuin kokonaisiakin, tarkkaan räätälöityä saatuvaus on viime aikoina parantunut erilaisten Internet-pohjaisten markkinointi-, varaus- ja myyntijärjestelmien kautta. Elämispalveluissa tuotekehityksen perusta on useimmiten luonto. Satakunta alueena tarjoaa tähän hyvät puitteet. Alueelta löytyy monipuolista maastoa ja luontoa, joka tarjoaa mahdollisuuksia monipuoliselle elämyskokemukselle. Satakunnassa elämispalveluyritykset ovat pääsääntöisesti suhteellisen nuoria, pieniä ja niillä on melko suppea tuotetarjonta, joten kehittämismahdollisuuksia on vielä monia. Varsinkin palvelutuotteiden monipuolistaminen ja yritysten verkostoituminen luo uusia mahdollisuuksia. Verkostoituminen onkin tärkeä menestystekijä yrityksille, jotta ohjelmatarjontaa asiakkaille saadaan laajennettua ja investointikulut pysyvät pieninä. Suurimman kilpailuedun saavat yritykset, jotka kuuluvat esimerkiksi jonkin matkailukeskuksen tai matkatoimiston verkostoon. Elämispalveluiden muita kriittisiä menestystekijöitä ovat muun muassa luotettava, ammattitaitoinen ja täsmällinen palvelu, tuotteiden turvallisuus, ympärivuotisuus sekä monipuolinen tuoteisto. Illman (2005).

Viihde-elämyksiä ja matkailupalveluja tuottavien satakuntalaisten yritysten tilanteessa tapahtui vuonna 2003 merkittäviä muutoksia. Liikevaihdon kasvu nopeutui koko yrityssectörissä ja puolet yrityksistä kasvatti myyntiään yli 25 %. Kasvu oli myös kannattavaa ja yritysten sijoitetun pääoman mediaanituotto prosentti nousi heikolta tyydyttävälle tasolle. Samaan aikaan yhä suurempi osa yrityksistä alkoi tuottaa voittoa. Alan katteet pysyttelivät aiempien vuosien tapaan ohjearvojen rajoissa. Kasvun kääntöpuolena oli alan rahoitusrakenteen painottuminen vieraaseen pääomaan. Vuonna 2003 yli puolet yrityksistä oli enää tyydyttävästi omavaraisia. Aiempina vuosina sama osuus yrityksistä sai omavaraisuusarvosanakseen hyvän. Velkaantuneisuudesta huolimatta yritysten lyhyen ajan maksuvalmius on pysynyt hyvänä ja myyntisaamisten perintää on kyetty tehostamaan. Illman (2005).

Satakunnassa muu matkailua palveleva toiminta -toimialan liikevaihto on kasvanut vuosien 2002 ja 2005 välillä 18,9 %, kun taas koko maa on päässyt kiinni 34,5 %:n kasvuun. Satakunnan suhteellisesti heikko asema matkailussa näkyy siis suoraan myös liikevaihdon kehityksessä.

Tilinpäätösanalyysin tulokset, yrityshaastattelut ja alueelliset kilpailukykytekijät mainos- ja markkinointipalvelut -toimialalla

Pernell (2005) on tutkinut satakuntalaisen mainos- ja markkinointipalvelut -toimialan (TOL 74401–74409) taloudellisia menestysedellytyksiä tilinpäätösanalyysin (vuodet 2000–2003) ja yrityshaastattelujen avulla. Mainos- ja markkinointipalvelut olivat kasvussa Satakunnassa vuosituhannen vaihteessa. Uusien yritysten 2000 alan koko maan yrityksiä heikompana kannattavuutena ja maksuvalmiutena. Tarkasteluajanjakson aikana tilanne kohentui nopeasti, ja yritysten vakavaraisuuskin parani. Satakuntalaisten mainos- ja markkinointipalveluyritysten kannattavuus on ollut nousussa samaan aikaan, kun koko maassa ala on muuttunut vähemmän kannattavaksi. Vakavaraisuutta on maakunnassa kyetty parantamaan yritysten toiminnan vakiintuessa kerryttämällä voittovaroja omaan pääomaan. Maksuvalmius on parantunut, kun yritysten kyky selviytyä velvoitteistaan on kohentunut ja pääomien kiertoajat ovat lyhentyneet. Satakuntalaisten mainos- ja markkinointipalveluyritysten voidaankin todeta olevan taloudellisesti suorituskykyisiä muualla maassa toimiviin yrityksiin verrattuna. (Pernell 2005).

Yrityshaastattelujen perusteella Satakunnan alueen mainospalveluyritysten määrä on tasapainossa alueella sijaitsevaan asiakaskuntaan nähden. Uusia yrityksiä perustetaan lähinnä alan koulutuksen myötä, mutta kilpailijoiden tulo koetaan positiivisena, alaa vireyttävänä asiana. Alueellisena vahvuutena nähdään asiakaskunnan jakautuminen tasaisesti alan yrityksiin. Mainospalveluyritykset pystyvät ohjaamaan henkilöresurssinsa tuottavaan toimintaan, kun asiakkaat pitkälti itse ohjautuvat yritysten asiakkaiksi. Alan palvelupainotteisuuden vuoksi henkilökunnan osaaminen, sitoutuneisuus ja joustavuus nähdään toiminnan kivijalkana. Kriittisenä vaiheena ovat siten myös rekrytointiprosessit ja niissä onnistuminen. Palvelun laadulla kilpaileminen on jatkuvuuden perusta, sillä toimialan piirit ovat pienet, ja yrityksen maine kulkeutuu nopeasti asiakkaiden tietoon. Palvelun laatuun panostetaankin henkilökohtaisuudella, joustavuudella ja nopeudella. Satakunnassa toimimisen vahvuustekijöitä ovat alhaiset toimitilakustannukset ja alan koulutusmahdollisuudet. Heikkoudeksi luokitellaan asiakasyritysten pienuus pääkonttoreiden sijaitessa muissa maakunnissa. Satakunnassa uskotaan kuitenkin olevan kasvupotentiaalia, joka tosin jätetään käyttämättä riskinottokyvyn puuttuessa. Toimialan yritykset eivät pääasiallisesti toimi tuottoon pyrkivinä yrityksinä, vaan yrittäjän ja henkilökunnan elättäjänä, jolloin kasvun tavoittelun motiivit pitkälti puuttuvat. (Pernell 2005).

Aluetason kilpailukykyresursseista mainos- ja markkinointipalveluyrityksille tärkeimmät ovat inhimillinen pääoma ja keskittyneisyys. Välillisesti – asiakasalojen menestymisen kautta – alueen yleiset kilpailukykytekijät vaikuttavat myös mainos- ja markkinointipalveluyritysten menestymiseen alueella. Liiketoiminnan ja väestön keskittyminen vaikuttaa suoraan alan yritysten asiakaspohjan laajuuteen.

Tietojenkäsittelypalvelut-toimialan kilpailukykytekijät

Liike-elämän palveluiden, joihin tietojenkäsittelypalvelut kuuluvat, merkitys alkoi kasvaa OECD-maissa voimakkaasti 1980-luvulla. Yleiseurooppalainen matalasuhdanne 1990-luvun alussa vaikutti liike-elämän palveluihin, mutta vuodesta 1994 lähtien palvelujen kysyntä on voimistunut jälleen. (Toivonen 2001). Ohjelmistotoimiala on kasvanut 1990-luvun jälkipuoliskolla erittäin nopeasti sekä Suomessa että maailmanlaajuisesti. Vuosituhannen vaihteen suhdanteiden heikkeneminen on vaikuttanut negatiivisesti toimialaan. Tietojenkäsittelypalveluiden toimiala on keskittynyt voimakkaasti pääkaupunkiseudulle. (Toivonen 2004).

Tuominen (2005) on tutkinut tietojenkäsittelypalvelut-toimialan²¹ (TOL 72) taloudellisia menestysedellytyksiä Satakunnassa tilinpäätösanalyysin (vuodet 2000–2003) ja yrityshaastattelujen avulla. Tietojenkäsittelypalvelujen liikevaihto muodostaa Satakunnassa (v. 2004) noin 14 % koko liike-elämän palvelut (TOL K) -toimialan liikevaihdesta. Koko maassa osuus on runsas viidennes.

Satakunnassa oli vuonna 2004 tietojenkäsittelypalvelujen toimialan toimipaikkoja 132 kpl, joka 2,6 prosenttia maan tietojenkäsittelypalveluiden toimipaikoista. Henkilöstöä alueella on 564, mikä edustaa 1,1 prosenttia koko Suomen alan henkilöstöstä. Satakuntalaisten tietojenkäsittelypalvelualan yritysten liikevaihto on vuonna 2004 noin 57 miljoonaa euroa, joka on runsas prosentti koko maan toimialan liikevaihdesta. (Tilastokeskus 2006).

Tietojenkäsittelypalvelut on ollut Satakunnassa nopeassa kasvussa 2000-luvulla, jolloin vuotuista liikevaihdon kasvua on kertynyt kymmenisen prosenttia. Nopeasta kasvusta huolimatta alan rahoitusrakenne ja maksuvalmius ovat pysyneet kunnossa ja kannattavuuttakin voidaan pitää vähintään tyydyttävänä. Satakuntalaisten tietojenkäsittelyalan yritysten liikevaihdon muutokset ovat olleet koko maan keskiarvoa voimakkaampia. Satakuntalaiset tietojenkäsittelypalveluyritykset ovat tarkasteluajanjaksolla olleet koko maan tasoon verrattuna vähävelkaisia. Noin 75 % maakunnassa yrityksistä on kyennyt rajoittamaan suhteellisen velkaantuneisuutensa hyvälle tasolle. Koko maassa taas huomattavasti Satakuntaa suurempi osa yrityksistä on velkaantuneisuudella mitattuna tyydyttävällä tai heikolla tasolla. Sama pätee myös omavaraisuusasteeseen. Satakunnassa yritysten kyky selvittää myös lyhytaikaisista velvoitteistaan quick ratio -tunnusluvulla arvioituna on ollut kunnossa, eli yli 75 %:ssa maakunnan yrityksistä rahoitusomaisuudella mitattu maksuvalmius on ollut hyvällä tasolla. Tältä osin ala on paremmassa kunnossa Satakunnassa kuin koko maassa keskimäärin. Current ratio -tunnusluvun antama kuva satakuntalaisista

²¹ Tietojenkäsittelypalveluun luetaan atk-laitteistokonsultointi, ohjelmistojen kustantaminen, muu ohjelmistojen suunnittelu, valmistus ja konsultointi, tietojenkäsittely, tietokantapalvelut, tietoverkkopalvelut, konttori-, tietokoneiden korjaus ja huolto sekä muu tietojenkäsittelypalvelu.

tietojenkäsittelypalvelualan yrityksistä on samansuuntainen kuin quick ratio -tunnusluvun. Satakuntalaisten tietojenkäsittelypalveluyritysten heikko kohta on kannattavuus, joka on osittain hyvä, mutta osittain vain tyydyttävä. Toisaalta Satakunnassa alan kannattavuus on hieman parantunut 2000-luvulla etenkin heikoimmin kannattavissa yrityksissä. Samaan on heikentynyt. (Tuominen 2005).

Tuomisen (2005) tutkimuksen haastatteluosiosta selviää, että osaaminen (sekä liiketoiminta- että teknologinen osaaminen) ja osaava henkilöstö, tuotteiden sekä arpeisiin vastaaminen ovat satakuntalaisen tietojenkäsittelypalvelualan yritysten tärkeimmät menestystekijät. Kilpailun koetaan olevan kovaa toimialalla. Kilpailua on sekä paikallisesti että kansainvälisesti. Kilpailussa menestymisen keinoina nähtiin hyvä myyntityö sekä laadukkaat tuotteet ja palvelut. Tietojenkäsittelypalvelualan toimiala nähdään suhdanneherkkänä.

Yritykset näkevät Satakunnan hyvänä alueena henkilöstön kannalta. Henkilöstön vahvuutena nähtiin sitoutuneisuus, toisaalta motivoituneiden ja kokeneiden ohjelmistosaajien löytämistä pidettiin paikoitellen vaikeana. Erityisen suureksi ongelmaksi koettiin markkinointi- ja myyntiosaajien sekä liiketoimintaosaamisen puute. Hyvä maine ja pitkät asiakassuhteet auttavat menestymään ja tasoittamaan suhdanteita. Tässä suhteessa asiakastarpeisiin reagoiminen ja pitkäjänteinen laadukas työ ovat ensiarvoisen tärkeitä. Pienemmille yrityksille alihankintaprojekteissa menestyminen on tärkeää, mutta ongelmana nähdään kuitenkin projektien sitovuus. Satakunnan koko maata edullisemmat toimitila- ja henkilöstökustannukset parantavat satakuntalaisten toimialan yritysten kilpailukykyä. Vaikka asiakkaat sijoittuivat kuitenkin eri puolille Suomea ja maailmaa, ne eivät koe toimittajan sijainnilla olevan merkitystä, vaan laatu ja lupaukset ratkaisevat. Satakunta nähdään tehdyissä haastatteluissa kuitenkin rajallisena markkina-alueena. Ongelmaksi Satakunnassa nähdään potentiaalisten ja isojen asiakkaiden puute. Satakuntalaisilla tietojenkäsittelypalveluyrityksillä on suunnitelmia toiminnan laajentamisesta myös ulkomaille, mutta pienimmissä yrityksissä resurssien vähyys estää kasvua. Kasvun suurimpana esteenä nähtiin rajalliset markkinat sekä kasvun rahoitus. Kaiken kaikkiaan tutkimus osoitti satakuntalaisen tietojenkäsittelypalvelualan omaavan hyvät taloudelliset toimintaedellytykset tutkittuina vuosina sekä tulevaisuudessa. (Tuominen 2005).

Aluetason kilpailukykyresursseista tietojenkäsittelypalvelujen kannalta merkittävä tekijä on alueella tarjolla oleva inhimillinen pääoma. Alan tarpeisiin sopivalta henkilöstöltä edellytetään hieman perinteisiä aloja korkeampaa koulutusta, joten yliopistotason koulutustarjonnan niukkuus maakunnassa saattaa haitata tietojenkäsittelypalveluja tuottavien yritysten menestymistä.

3.1.14 *Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut*

Liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys

Yksityisten terveydenhuolto- ja sosiaalialan palvelujen (TOL N) liikevaihto on kehittynyt suotuisasti vuosien 1995 ja 2005 välillä. Kasvuprosentti on ollut Satakunnassa 182 % ja koko maassa 174 %. Henkilöstömäärä on kasvanut vastaavasti 124 % ja 114 %.

Tunnuslukuanalyysi eräillä terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluiden alatoimialoilla

Paananen (2006) on tarkastellut satakuntalaisen muut lääkäripalvelut (TOL 85129), hammashoito (TOL 8513) ja muut terveydenhuoltopalvelut (TOL 8514) -toimialojen taloudellisia toimintaedellytyksiä tunnuslukuanalyysin avulla vuosina 2001–2004. Analyysissä tarkasteltiin yritysten kasvua, kannattavuutta, vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta. Tutkimuksesta saatuja tietoja verrattiin pääasiassa Yritystutkimusneuvottelukunnan antamiin ohjearvoihin ja vertailuaineistoon. Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut -toimiala jakaantuu seuraavasti alatoimialoihin, joista tarkasteltavat alat on vahvennettu:

851 Terveydenhuoltopalvelut

8511 Sairaalapalvelut

85111 Varsinaiset sairaalapalvelut

85112 Kuntoutuslaitokset ja sairaskodit

8512 Lääkäripalvelut

85121 Kunnalliset terveystilat

85129 Muut lääkäripalvelut

8513 Hammashoito

85130 Hammashoito

8514 Muut terveydenhuoltopalvelut

85141 Fysioterapia

85142 Laboratoriotutkimukset

85143 Kuvantamistutkimukset

85144 Sairaankuljetuspalvelut

85149 Muu terveystilapalvelu

Muut lääkäripalvelut

Satakuntalaisten muut lääkäripalvelut -toimialan liikevaihdon mediaani on ollut koko tutkimuksen tarkastelujakson aikana koko maata suurempi. Yläkvartiiliin kuuluvien yritysten liikevaihto nousi selvästi vuosien 2001–2004 aikana, mutta myös huonoimmin menestyneiden yritysten (alakvartiili) liikevaihto nousi tarkasteluvuosien aikana jonkin verran. Mediaaniluokan ja yläkvartiiliin kuuluvien yritysten liikevaihto on kasvanut

jokaisena neljänä vuonna. Kasvu on ollut voimakkainta ensimmäisten kahden vuoden aikana. Liikevaihdon alakvartiiliin kuuluvien yritysten tilanne oli vuonna 2001 vuotta 2004 parempi, vaikka liikevaihto on ajoittain hieman laskenutkin. (Paananen 2006).

Toimialan yritysten kannattavuus on ollut sekä käyttökateprosentin että sijoitetun pääoman tuottoprosentin mukaan mediaaniluokkaan ja yläkvartiiliin kuuluvissa yrityksissä hyvä. Alakvartiiliin kuuluvissa yrityksissä kannattavuus on ollut hyvä käyttökateprosentin mukaan ja sijoitetun pääoman tuottoprosentin mukaan tyydyttävä. Vakavaraisuus on ollut hyvä sekä Satakunnassa että myös koko maan tasolla. Toimialan yritysten maksuvalmiuskin on ollut hyvällä tasolla. (Paananen 2006).

Nopeasti kasvavilta yrityksiltä ei voida odottaa yhtä korkeita maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden tunnuslukuja kuin hitaasti kasvavilta yrityksiltä. Satakuntalaisten toimialan yritysten maksuvalmius ja kannattavuus ovat säilyneet kasvusta huolimatta hyvänä, eikä kasvu ole tapahtunut kannattavuuden kustannuksella. Myöskään valtakunnallisten ketjujen aiheuttama kilpailutilanteen muutos ei näytä vaikuttaneen suuresti yritysten toimintaan. (Paananen 2006).

Hammashoito

Satakuntalaisten hammashoidon yritysten liikevaihto on tutkimuksen tarkasteluvuosien aikana (2001–2004) kasvanut. Liikevaihdon mediaani on myös ollut pääosin koko maan tasoa korkeampi. Liikevaihdon muutosprosentti, joka kuvaa toiminnan laajenemista tai supistumista, on ollut suurimmaksi osaksi positiivinen sekä Satakunnassa että koko maassa. (Paananen 2006).

Käyttökateprosentti on ollut kaikkina neljänä tarkasteluvuonna koko tutkimusaineistossa riittävällä tasolla. Sijoitetun pääoman tuottoprosentti on ollut pääsääntöisesti selvästi koko maata korkeammalla tasolla. Sijoitetun pääoman tuottoprosentti on ollut koko aineistossa hyvällä ja tyydyttävällä tasolla. Kannattavuus on ollut hyvä mediaaniluokassa ja sitä paremmin menestyneiden yritysten kohdalla. Huonoimmin menestyneiden yritysten (alakvartiili) käyttökateprosentilla mitattu kannattavuus on ollut hyvällä tasolla ja sijoitetun pääoman tuottoprosentin mukaan sekä hyvällä että tyydyttävällä tasolla. Vakavaraisuutta mittaavat omavaraisuusaste ja suhteellinen velkaantuneisuus ovat olleet niin Satakunnassa kuin myös koko maassa hyvällä tasolla. Toimialan yritysten voidaan siis sanoa olevan vakavaraisia yrityksiä. (Paananen 2006).

Maksuvalmius on ollut pääosin hyvällä tasolla. Joinakin vuosina maksuvalmius on pudonnut sekä mediaaniluokan että alakvartiiliin kuuluvissa yrityksissä tyydyttäväksi. Hammashoidon toimialan yritysten kasvulla ei ole selvästi ollut vaikutusta vakavaraisuuteen ja maksuvalmiuteen. Kasvu on ollut voimakkainta kahtena ensimmäisenä vuonna 2001 ja 2002 ja tasoittunut kahden seuraavan vuoden aikana. Vakavaraisuus on kasvusta huolimatta pysynyt koko tutkimusaineistossa hyvänä koko tarkasteluajan ajan. (Paananen 2006).

Muut terveydenhuoltopalvelut

Satakuntalaisten muiden terveydenhuoltopalvelujen yritysten liikevaihto on kasvanut selvästi vuosien 2001–2004 aikana. Liikevaihto on lisäksi kohonnut koko maata korkeammaksi. Liikevaihto on kasvanut mediaaniluokkaan ja yläkvartiiliin kuuluvissa yrityksissä. Alakvartiiliin kuuluvissa yrityksissä liikevaihto on ajoittain kasvanut ja ajoittain supistunut. (Paananen 2006).

Käyttökateprosentin mukaan kannattavuus on ollut tarkasteluvuosien aikana riittävä mediaanin ja paremmin menestyneiden yritysten (yläkvartiili) osalta. Alakvartiilin yritysten osalta kannattavuus on käyttökateprosentin mukaan ollut hyvä, mutta vuosina 2003–2004 alle riittävän tason. Sijoitetun pääoman tuotto prosentilla tarkasteltuna menestyneiden yritysten kannattavuus on ollut selvästi hyvä, mediaaniluokan hyvä ja tyydyttävä sekä huonoimmin menestyneiden yritysten tyydyttävä ja välttävä. (Paananen 2006).

Vakavaraisuus on omavaraisuusasteen ja suhteellisen velkaantuneisuuden tunnuslukujen mukaan ollut hyvä yläkvartiiliin kuuluvissa yrityksissä. Omavaraisuusasteen mukaan vakavaraisuus on mediaaniluokassa ollut muina pääosin tyydyttävä. Suhteellisen velkaantuneisuuden mukaan vakavaraisuus on noussut tarkasteluvuosien aikana tyydyttävästä hyväksi. Omavaraisuusasteen mukaan alakvartiiliin kuuluvissa yrityksissä vakavaraisuus on ollut tutkimuksen kolmena ensimmäisenä vuonna tyydyttävä ja vuonna 2004 heikko, mutta suhteellisen velkaantuneisuuden mukaan vakavaraisuus on noussut tyydyttävästä hyväksi tarkasteluajanjaksolla.

Maksuvalmius on ollut hyvä vain paremmin menestyneiden yritysten kohdalla. Mediaaniluokan maksuvalmius on ollut hyvä quick ratiolla tarkasteltuna. Current ration mukaan, jossa tarkasteluperspektiivi on hieman pidempi kuin quick ratiossa, maksuvalmius ollut mediaanin osalta tyydyttävä. Alakvartiiliin kuuluvien yritysten maksuvalmius on ollut quick ration mukaan tarkasteluvuosien aikana laskenut hyvästä tyydyttäväksi ja current ration mukaan ollut kolmena ensimmäisenä vuonna tyydyttävä, mutta laskenut heikoksi vuonna 2004.

Myöskään muiden terveydenhuollon puolella kasvun ja kannattavuuden välillä ei ole selvästi nähtävillä, että kasvu olisi vaikuttanut kannattavuuteen negatiivisesti. Kasvulla ei myöskään ole ollut suoranaista vaikutusta vakavaraisuuteen ja maksuvalmiuteen. (Paananen 2006).

Yrityshaastattelut muut lääkäripalvelut -toimialalla

Paananen (2006) pyrki tutkimuksessaan myös selvittämään edellä käsiteltyjen toimialojen kriittisiä menestystekijöitä kolmen muut lääkäripalvelut -alatoimialan toimitusjohtajan haastattelujen avulla. Haastateltavien yritysten toimialasta johtuen pääpaino on muissa lääkäripalveluissa. Haastattelujen perusteella yksi kriittinen

menestystekijä on laatu, mikä näkyy toiminnassa hyvin monella eri tapaa. Kriittisiä menestystekijöitä ovat myös henkilökunta, riittävä osaaminen ja korkea ammattitaito. Henkilökunnan suhteen tärkeää on myös heidän terveys. Muun muassa sairasteluista johtuvat poissaolot vaikuttavat koko yritysten toimintaan. Kriittisiä menestystekijöitä ovat lisäksi reilu ja rehellinen toimintatapa, pitkäjänteinen toiminta sekä luotettavuusimago. Toimialasta johtuen luotettavuus koettiin erittäin tärkeäksi. Lisäksi kriittisiin menestystekijöihin lukeutuu yhteiskunnalliset ratkaisut, joilla on merkitystä koko alan toimintaan.

3.1.15 Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut

Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut -toimialan²² (TOL O) liikevaihto on kasvanut Satakunnassa koko maata hitaammin. Kasvua on kertynyt Satakunnassa vuosien 1995 ja 2005 välillä noin 40 % ja koko maassa noin 88 %. Satakunta on siis jäänyt liikevaihdon muutoksella mitattuna koko maan kehityksestä jälkeen, joten alan kilpailukyky on tällä perusteella ollut Satakunnassa maan keskimääräistä heikompaa. Vuosien 1995 ja 2005 välillä alan henkilöstömäärä on kuitenkin kasvanut Satakunnassa vajaat 64 %, kun koko maassa kasvu on jäänyt runsaaseen 40 %:iin.

3.2 Yhteenveto yritysten kilpailukyvästä

3.2.1 Yhteenvetoa tilinpäätösanalyysistä ja yrityshaastatteluista

Tilinpäätösanalyysi on keskeinen väline, kun halutaan selvittää yrityksen menestymisen edellytyksiä ja kilpailussa selviämisen mahdollisuuksia. Tilinpäätösanalyysiä (2000-luvun alkuvuodet, useimmiten 2001–2004) on täydennetty yrityshaastatteluin, joiden avulla voidaan tunnistaa kilpailukykyyn vaikuttavia tekijöitä. Tarkasteltaviksi toimialoiksi on valittu kehittyviä ja uuden kasvun luomisen kannalta keskeisiä aloja, joiden toimintaedellytyksiä ei maakunnassa vielä hyvin tunneta. Tutkimuksen kohteena

²² 90 Ympäristönhuolto, 900 Ympäristönhuolto, 91 Järjestötoiminta, 911 Elinkeinoelämän järjestöt, työnantaja- ja ammattialajärjestöt, 912 Ammattiyhdistykset, 913 Muut järjestöt, 92 Virkistys-, kulttuuri- ja urheilutoiminta, 921 Elokuva- ja videotoiminta, 922 Radio- ja televisiotoiminta, 923 Muu kulttuuri- ja viihdetoiminta, 924 Uutistoimistot, 925 Kirjastot, arkistot, museot ja muut kulttuurilaitokset, 926 Urheiluun liittyvä toiminta, 927 Muut virkistyspalvelut, 93 Muut palvelut

ovat olleet nousevat palvelualat, erikoiskauppaa edustava vaate- ja jalkinekauppa sekä teollisuuden erikoisaloja, kuten meritekkinen teollisuus sekä automaatioala.

Tarkasteltaessa automaatioalaa, meritekniistä teollisuutta, vaatteiden ja jalkineiden vähittäiskauppaa, elämyspalveluita, mainos- ja markkinointipalveluja sekä tietojenkäsittelypalveluja voidaan todeta, että tehtyjen tilinpäätösanalyysien perusteella toimialojen tilanne näyttää pääosin hyvältä. Yritysten kannattavuus, vakavaraisuus ja maksuvalmius ovat useimmilla toimialoilla saman alan suomalaisia yrityksiä paremmalla tasolla. Tunnusluvut ovat myös useimmissa tapauksissa hyvällä tasolla, kun niitä verrataan alalle annettuihin ohjearvoihin. (Laamanen 2005a).

Huomionarvoisen hyvässä toimintakunnossa ovat tarkasteluajanjakson aikana olleet tietojenkäsittelypalveluita tarjoavat yritykset. Alan liikevaihtokehitys on ollut erittäin vaihtelevaa, mutta yritykset ovat säilyttäneet suorituskykynsä kaikilla mittareilla mitattuna. Alan satakuntalaisten yritysten eduksi voidaan myös lukea se, että ne ovat suoriutuneet paremmin kuin alan suomalaiset yritykset keskimäärin. Myös mainostoimistot, markkinointipalveluyritykset ja vaate- ja jalkinekaupat ovat pärjänneet paremmin kuin saman alan yritykset muualla Suomessa. Automaatioalalla yritysten menestyminen on tarkasteluajanjaksolla ollut vaihtelevampaa, mutta kuitenkin kaikilla mittareilla vertailukelpoista alan keskimääräiseen tilanteeseen nähden. Elämyspalvelujen tuotannossa puolestaan on eletty voimakkaan kasvun aikaa, mikä on merkinnyt suuria muutoksia alan yritysten tilanteessa. (Laamanen 2005a).

Edellä mainittujen toimialojen yrityshaastatteluista voi todeta, että henkilöstön osaaminen ja joustava, asiakkaan tarpeisiin nopeasti vastaava tarjonta nähdään tärkeinä menestymisen ehtoina. Myös verkostoituminen ja pitkät asiakassuhteet auttavat varmistamaan, että asiakkaan toiveet voidaan toteuttaa. Satakunnan etuina yritykset näkevät edullisen kustannustason, hyvän koulutustarjonnan ja maakunnan luonnon monipuolisuuden. Pulmia nähdään liikenneyhteyksissä ja kysynnän rajallisuudessa. (Hookana 2005).

Sahaus, höyläys ja kyllästys -toimialan tilinpäätösanalyysistä voi todeta, että toimialan taloudellinen kehitys on ollut heikkoa ja useilla mittareilla alle maan keskiarvon. Yrityshaastatteluista selviää, että alan ongelmia ovat matala jalostusaste, mikä heikentää mm. innovointia, jolla voisi parantaa alan kilpailukykyä. Myös paperiteollisuus on raaka-aineiden saannissa etusijalla, eikä mekaanisen metsäteollisuuden intressejä ole tarpeeksi kuunneltu. Työvoiman saatavuudessakin on koettu olevan ongelmia, sillä ala ei kiinnosta opiskelijoita eikä koulutuksen kehittäjiä.

Metallituotteiden valmistus -toimialan tilinpäätösanalyysistä voi todeta, että alalla menee melko hyvin Satakunnassa. Yrityshaastatteluista käy ilmi, että alalla selviytyminen ja kilpailukyky perustuvat asiakaskohtaisten tuotteiden valmistukseen ja joustavuuteen. Tuotantolaitosten ja koneiden uudenaikaisuus ja tätä kautta

kilpailukykyinen ja tuottava toiminta ovat tärkeitä kilpailukykyyn vaikuttavia menestystekijöitä samoin kuin suomalainen työn laatu.

Kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan vähittäiskaupan toimialan tilinpäätös-analyysistä ja yrityshaastatteluista nähdään, että kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan vähittäiskaupan alalla menee Satakunnassa tunnuslukuanalyysin mukaan hyvin tai tyydyttävästi muuttujasta riippuen. Haastattelujen mukaan valtakunnallisten ketjujen tulo Satakuntaan on vaikuttanut alan kilpailutilanteen kiristymiseen ja kilpailu tulee edelleen kiristymään myös tulevaisuudessa. Alan kilpailukykyä luovat menestystekijät ovat asiantuntevat työntekijät, uusiutumiskykyisyys ja rahoitus, jonka tulee olla kunnossa sekä tavaroiden hankinta, jossa ketjuuntuminen on avainasemassa.

Terveydenhuoltopalveluiden toimialan tilinpäätösanalyysistä nähdään, että alan voimakkaasta kasvusta huolimatta tunnusluvut ovat pääosin hyviä. Yrityshaastatteluista, joita on tehty muut lääkäripalvelut -toimialalla, voi todeta, että kilpailukykyä luovia menestystekijöitä ovat laatu, reilu ja rehellinen toimintatapa, pitkäjänteinen toiminta sekä luotettavuusimago.

3.2.2 Yhteenvetoa päätoimialojen liikevaihdon kehityksestä ja yrityshaastatteluista

Seuraavassa on lyhyt yhteenveto kilpailukykyyn kehittymisestä päätoimialojen liikevaihdon kokonaisuutoksen (1995 vs. 2005) ja trendin perusteella, kun Satakuntaa ja koko maata verrataan toisiinsa. Myös haastattelujen tuloksia on kiteytetty.

Elintarvikkeiden ja juomien valmistuksessa liikevaihdon kehityksessä ei ole suurtakaan eroa Satakunnan ja koko maan välillä, joten liikevaihdon muutoksella tarkasteltuna kilpailukyvyssä ei ole ollut eroa.

Metsäteollisuuden liikevaihdon trendi on 2000-luvulla lähes identtinen Satakunnassa ja koko maassa. Sen sijaan 1990-luvun lopussa Satakunnassa kasvu oli trendin perusteella voimakkaampaa, joten kokonaiskasvu vuosina 1995–2005 on Satakunnassa selvästi koko maata ripeämpää. Tämä viittaa osaltaan satakuntalaisen metsäteollisuuden koko maata parempaan kilpailukykyyn.

Kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistuksen liikevaihdon trendi on ollut samansuuntainen Satakunnassa ja koko maassa vuosien 1995 ja 2000 välillä. Sen jälkeen toimialan trendi on Satakunnassa jäänyt selvästi koko maan kehityksestä. Toisaalta liikevaihdon kokonaisuutos on ollut Satakunnassa selvästi koko maata parempi, kun vuosien 1995 ja 2005 liikevaihtoja verrataan toisiinsa. Ero viittaa siihen, että koko maan kilpailukyky on nykyisin kohentumassa Satakuntaa nopeammin. Kilpailukykyyn vaikuttaa yrityshaastattelujen perusteella suuresti mm. energian hinta ja globaali toimintaympäristö, jota on haastattelujen perusteella pidetty viime aikoina

toimialan kannalta vakaana. Kilpailukykyä ylläpidetään myös mm. keskittymisellä ydinliiketoimintaan, erikoistumalla ja tuotekehitystyöllä.

Metallien jalostus muodostaa Satakunnan talouden yhden tukipilarin. Liikevaihdon trendillä mitattuna Satakunnassa kehitys on ollut koko maata hitaampaa, mutta 2000-luvun puolivälin jälkeen trendi on metallien kohonneen hintatason myötä osoittanut voimakasta kasvua myös Satakunnassa, mikä osaltaan viittaa alan parantuneeseen kilpailukykyyn maakunnassa. Liikevaihdon kokonaisuutoskin on ollut samansuuruinen Satakunnassa ja koko maassa vuosia 1995 ja 2005 verrattaessa.

Metallituotteiden valmistuksen (pl. koneet ja laitteet) liikevaihdon trendi on ollut Satakunnassa koko maata hieman vaihtelevampaa ja erityisesti vuoden 2004 jälkeen kasvu on ollut pääosin hitaampaa. Myös verrattaessa vuotta 1995 vuoteen 2005 liikevaihto on kasvanut Satakunnassa jonkin verran koko maata vähemmän. Liikevaihdon muutoksella tarkasteltuna alan yritysten kilpailukyky on heikentynyt etenkin vuoden 2004 jälkeen muuhun maahan verrattuna. Tosin aivan viime aikoina liikevaihdon kehitys on lähentynyt koko maata. Toisaalta tilinpäätösanalyysin mukaan toimialan yritysten taloudellinen suorituskyky on kokonaisuutena melko hyvä.

Koneiden ja laitteiden valmistuksen liikevaihto on kasvanut voimakkaasti koko maassa vuodesta 2003 lähtien. Satakunnassa sen sijaan liikevaihto ei ole juurikaan kohonnut vuoden 2001 jälkeen. Lisäksi verrattaessa vuoden 1995 liikevaihdon tasoa vuoden 2005 vastaavaan Satakunnan kasvu on selvästi koko maan kasvua heikompi. Kaiken kaikkiaan liikevaihdon muutoksella mitattuna alan kilpailukyky on ollut koko maata heikompi. Toisaalta haastatellut satakuntalaiset alan yritysjohtajat eivät näe kilpailukykyyn juuri muuttuneen maakunnassa.

Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistuksessa liikevaihdon trendillä analysoituna alan kilpailukyky on Satakunnassa lähellä koko maan tasoa ja trendi on noudattanut alan yleisiä suhdanteita myös Satakunnassa. Tällä perusteella ala on ollut suurin piirtein yhtä kilpailukykyistä Satakunnassa kuin koko maassa keskimäärin.

Meriklusterissa yrityskselyssä selvisi myös, että alueen tärkeimpinä kilpailuetuina muuhun Suomeen verrattuna pidettiin tärkeysjärjestyksessä sijaintia, työvoiman osaamista, teknologista osaamista sekä toimivia alihankkijaverkostoja.

Rakentamisen toimialalla maan keskimääräinen kasvu on ollut Satakuntaa nopeampaa erityisesti 1990-luvun loppupuolella, kun taas Satakunnassa vuoden 2004 jälkeen kasvu on ollut ripeämpää mm. Olkiluodon kolmannen ydinvoimalan rakennustyön käynnistymisen sekä viime vuosina kasvaneen asunto-, varasto- ja toimitila- sekä korjausrakentamisen ansiosta. Työvoiman saatavuuttakaan ei ole yritysrahoitustilastoissa koettu kasvun esteeksi Satakunnassa ainakaan 2000-luvun puolivälin tienoilla. Liikevaihdon muutoksella toimialan kilpailukykyä (Satakunta vs. koko maa) ei kuitenkaan voi selkeästi arvioida, koska Satakunnassa liikevaihdon

kasvuun on ollut osasyynä Olkiluodon kolmannen ydinvoimalan rakennustyömaa, joka on osaltaan pirstänyt alaa.

Tukku- ja vähittäiskaupan liikevaihdon kasvu on jäänyt Satakunnassa koko maata hitaammaksi mm. korkeamman työttömyyden, heikomman ostovoiman ja negatiivisen muuttotaseen vuoksi. Edellä mainittujen tekijöiden johdosta Satakunnan kaupan alan yritysten kilpailukyky on jäänyt koko maata heikommaksi.

Majoitus- ja ravitsemistoiminnan kehitys on ollut Satakunnassa heikkoa sekä liikevaihdon trendillä että absoluuttisella muutoksella arvioituna, kun verrokkina on koko maa. Satakuntaa on heikentänyt mm. maakunnan heikohko asema matkailussa, mikä on käynyt ilmi haastatteluissa. Tällaiset tekijät, joita on haastatteluissa saatu selville, yhdessä ostovoiman suhteellisen heikkouden ja kovan kilpailun kanssa ovat heikentäneet Satakunnan alan yritysten kilpailukykyä koko maahan verrattuna.

Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne -toimialalla liikevaihdon muutoksella tarkasteltuna alan kilpailukyky on jäänyt Satakunnassa maan keskimääräisen kehityksen alle. Liikevaihdon trendiä ei ole tosin ollut käytettävissä.

Liike-elämän palvelujen kehitys on ollut suotuisaa sekä Satakunnassa että koko maassa. Satakunnalla ja koko maalla ei ole trendin perusteella juurikaan ollut eroa kehityskulussa. Toisaalta liikevaihdon kokonaisuutos on jäänyt Satakunnassa selvästi koko maata alemmaksi. Liikevaihdon trendin ja kokonaisuutoksen erojen vuoksi kilpailukykyjen erosta alueiden välillä ei voi vetää selkeää johtopäätöstä.

Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut (yksityiset) liikevaihto on kehittynyt suotuisasti vuosien 1995 ja 2005 välillä sekä Satakunnassa että koko maassa, eikä kasvuprosentissa ei ole juurikaan eroa. Siten liikevaihdon muutoksella tarkasteltuna kilpailukyvyssä ei ole eroa tarkasteltavien alueiden välillä.

Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut -toimialan liikevaihdon kehityksessä Satakunta on koko maan kehityksestä jälkeen, joten tällä perusteella alan kilpailukyky on jäänyt Satakunnassa koko maata heikommaksi.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kilpailukyky yritystoiminnan eri aggregaatiotasolla (yritys, klusteri, toimiala) näyttää synnyttävän kasvavaa mielenkiintoa sitä mukaa, kun taloudellinen globalisaatio kiihtyy. Viime vuosina on erityisesti ryhdytty puhumaan myös siitä, että alueet kilpailevat yhä suuremmin keskenään ilman kansallisten rajojen, normien ja politiikkatoimien antamaa suojaa. Menestymisen tässä yritys- ja aluekilpailussa sanotaan vaativan hyvää kilpailukykyä. Luultavasti itse tätä suhteellista kokonaiskilpailukykyasemaa tärkeämpää on tietää, mitkä ovat yritysten ja alueiden taloudellisen menestyksen keskeiset edellytykset. Näin molemmilla tasoilla voidaan suuntautua kestäväällä tavalla niihin toimenpiteisiin, jotka tukevat menestyksen edellytyksiä. Alueille kilpailukyky on erilaista kuin yrityksille: ne eivät voi mennä konkurssiin ja poistua markkinoilta ja toiseksi myös heikon kilpailukykyyn alueet voivat olla voittajia taloudellisesti onnistuessaan alueellisessa työnjaossa. Samalla globaalissa kilpailussa selviytymistä hakevat yritykset – mutteivat tietysti alueet – yhä herkemmin ja usein proaktiivisesti siirtävät toimintojaan alueelta tai maasta toiseen ja useinkin erilaiset toiminnot ovat kilpailukykyisiä erilaisilla alueilla. Tällainen kehitys antaa uudenlaisen haasteen alueille, siellä toimiville yrityksille ja työntekijöille ja aluekehittämisestä vastaaville tahoille, mutta myös alan tutkimukselle. Tässä tutkimuksessa on keskitytty Satakunnan kilpailukykyedellytysten etsimiseen yritys- ja aluetasolla ja siten on osaltaan vastattu tähän käytännön kilpailukykyhaasteeseen. Kyseessä lienee ainutlaatuinen selvitys, jossa jonkin maakunnan kilpailukykyedellytyksiä arvioidaan samanaikaisesti yritys- ja aluetasolla varsin kattavalla toimialajaotuksella ja indikaattoristolla poikkitieteellisesti.

Käsillä olevan tutkimuksen päätavoitteena on tarkastella ensiksikin Satakunnan kilpailukykyedellytyksiä eli -resursseja aluetasolla. Kilpailukykyresurssit tarkoittavat niitä tekijöitä, jotka ovat keskeisiä aluetaloudellisen menestykselle. Analyysin pohjalta pyrittiin paljastamaan keskeisten mitattavissa olevien indikaattoreiden avulla suhteelliset kilpailukykyresurssivahvuudet ja -heikkoudet Satakunnalle inhimillisen pääoman, innovaatioiden, keskittymisen ja saavutettavuuden kategorioissa. Suhteellisuus merkitsee vertailtavuutta maahan keskimäärin. Toisena päätavoitteena tutkimuksessa on satakuntalaisten yritysten kilpailukykyedellytysten arviointi toimialatasolla. Tarkoituksena on esittää arvio satakuntalaisten yritysten kilpailukykyvistä kannattavuuden, vakavaraisuuden, maksuvalmiuden, liikevaihdon ja työllisyyden kehityksen suhteen toimialoittain suhteessa vastaavaan toimialaan koko Suomessa tai suhteessa joihinkin muihin vertailuarvoihin. Kolmanneksi tutkimuksessa on pyritty löytämään yritysaineistosta – yritysshaastatteluista – esiin nousseiden toimialoittaisten kriittisten menestys- ja uhkatekijöiden sekä alueellisten resurssiperusteisten kilpailukykytekijöiden yhtymäkohtia. Viime mainitun tarkoituksena on arvioida ensiksikin sitä, millaiset tässä tutkimuksessa mitatut Satakunnan alueelliset suhteelliset

vahvuudet ja heikkoudet tukevat tai heikentävät yritysten tärkeänä pitämiä menestystekijöitä tai toimialoilla koettuja uhkia ja epävarmuustekijöitä. Toiseksi analyysillä on tarkoitus kartoittaa sitä, millaisia potentiaalisia vaikutuskanavia voidaan löytää alueellisten kilpailukykyresurssien ja satakuntalaisten yritysten kokemien kriittisten menestystekijöiden välillä. Kyseessä on tältä osin ennakoititiedon esittäminen toimialojen odotettavissa olevista efektiivisistä kilpailukyky-mahdollisuuksista Satakunnassa. Seuraavassa esitetään kunkin kolmen tutkimuskysymyksen vastaukset erikseen.

Aluetason analyysien lähtökohtana toimi aiempi alueiden kilpailukykyä käsittelevä talousteoreettinen ja empiirinen tutkimuskirjallisuus. Tämän kirjallisuuden avulla tunnistettiin ne aluetason tekijät, jotka potentiaalisesti vaikuttavat alueen taloudelliseen menestymiseen. Huovarin et al. (2001) esittämä jaottelu inhimilliseen pääomaan, innovatiivisuuteen, keskittymiseen ja saavutettavuuteen kilpailukykyyn tekijöinä valittiin aluetason tarkastelun lähtökohdaksi. Varsinaisessa empiirisessä analyysissä näitä kilpailukykyyn tekijöitä mittaamaan valittiin saatavissa olleen tilastoaineiston puitteissa indikaattorit, joiden avulla tarkasteltiin erityisesti Satakunnan alueellista kilpailukykyä suhteessa koko maahan keskimäärin ja käytettiin uusinta saatavissa olevaa, pääosin Tilastokeskuksen tuottamaa tilastoaineistoa.

Aluetason tarkastelussa Satakunnan suhteelliseksi vahvuudeksi tunnistettiin keskittymiseduista oman ja ympäröivän väestöpohjan laajuus ja keskittymisestä hyötyvien toimialojen kohtuullisen hyvä kehitys, saavutettavuuseduista maantie- ja lentoliikennesaavutettavuus sekä vientisaavutettavuus ja inhimillisen pääoman luokasta keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus väestöstä sekä kokemus-, ammatillinen ja muu inhimillinen pääoma. Satakunnan suhteelliseksi heikkouksiksi paljastuivat erityisesti alueellisen innovaatioaktiivisuuden luokasta t&k-menot/arvonlisäys (tai /väestö) -tasot ja niiden viime vuosina tapahtunut heikkeneminen ja inhimillisen pääoman luokasta väestön koulutustaso ja sen muuta maata hitaampi kasvu sekä ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä. Edelleen Satakunnan väestön muuta maata nopeampi ikääntyminen rasittaa alueen taloudellisia mahdollisuuksia tulevaisuudessa taloudellisen huoltosuhteen heikentyessä merkittävästi.

Taulukkoon 7 on koottu tarkemmin yhteen Satakunnan alueellisten kilpailukykyresurssien suhteelliset heikkoudet ja vahvuudet. Yleisesti voidaan todeta, että Satakunnalla on suhteellisia vahvuuksia kaikissa neljässä tutkitussa alueellisen kilpailukykyyn kategoriassa, mutta erityisesti tietyt keskittymiseen ja saavutettavuuteen liittyvät indikaattorit osoittivat Satakunnalle hyvää kilpailukykyä. Satakunnan kannalta ehkäpä merkittävin suhteellinen vahvuus on alueen vientimenestys avoimuusindeksillä (viennin osuus arvonlisäyksestä) mitattuna. Satakunnan avoimuusindeksi vuosina 1995–2005 on ollut noin puolitoistakertainen verrattuna maahan keskimäärin ja 2000-luvun

alussa vientimenestysero on vieläpä kasvanut. Satakunta on houkutteleva alue vientiteollisuudelle.

Taulukko 7 Satakunnan alueelliset kilpailukykyresurssit: suhteelliset heikkoudet ja vahvuudet 1995–2005 (vahvennettu teksti mittaristossa merkitsee sitä, että ero on merkittävä.)

Alueellisen kilpailukykyyn ulottuvuudet	Suhteellinen vahvuus: mittari suhteessa maahan keskimäärin	Suhteellinen heikkous: mittari suhteessa maahan keskimäärin
Inhimillinen pääoma	<ul style="list-style-type: none"> • Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus väestöstä 2005 • Työttömyysaste 2006 • Osallistumisasteen kehitys 1996–2005 • Kokemus-, ammatillinen ja muu inhimillinen pääoma 1995–2005 	<ul style="list-style-type: none"> • Tutkinnon suorittaneiden osuus väestöstä ja 15 vuotta täyttäneistä 2005 • Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus väestöstä ja 15 vuotta täyttäneistä 2005 • Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneet 15 vuotta täyttäneistä 2005 • Työllisyyden ja työllisyysasteen kehitys 1995–2005 • Työttömyysasteen kehitys 1995–2005
Innovaatiot	<ul style="list-style-type: none"> • Yritysten Suomessa hakemien patenttien osuuden kehitys kaikista patenteista 2000–2004 • Korkean keskitason tuotannon työllistävyys 2002¹ 	<ul style="list-style-type: none"> • T&k-menot/arvonlisäys kehitys 1995–2005 • T&k-menot/asukas 2005 • T&k-menot/asukas muutos 1995–2005 • Patenttihakemusten määrä/väestö ja patenttihakemusten määrä/yritysten lukumäärä • ICT-alalla suoritettujen henkilötyövuosien osuus kaikista henkilötyövuosista 1993–2004² • Keskimääräinen teknologian aste¹
Keskittyminen	<ul style="list-style-type: none"> • Väestötiheys • Keskittymisestä hyötyvien toimialojen työllisten osuus kaikista työllisistä³ • Keskittymisindeksi⁴ 	<ul style="list-style-type: none"> • Työllisten toimialajakauman keskittyneisyys • Muuta yritystoimintaa tukevan liike-elämän palvelujen työllisten osuus kaikista työllisistä.
Saavutettavuus	<ul style="list-style-type: none"> • Maantiesaaeutettavuusindeksi⁵ • Ulkomaankauppasaavutettavuus avoimuusindeksillä mitaten 1995–2005⁵ 	

¹ Luokittelu perustuu Tilastokeskuksen tekemiin OECD:n suositusten mukaisiin teknologiateloluokituksiin.

² ICT-ala tässä yhteydessä tarkoittaa pelkästään tietojenkäsittelypalveluja. Vertailussa on mukana Satakunnasta vain Porin seutukunta.

³ Satakunnan keskittymisestä hyötyvien toimialojen työllisyysosuus on lähellä koko maan osuutta. Kuitenkin jalostuksen osuus työllisistä on Satakunnassa lähes kolmannes vuonna 2004, kun vastaava osuus koko maassa on neljännes.

⁴ Keskittymisindeksi laskettuna väestön tiheyden, keskittyvien toimialojen osuuden työllisistä, liike-elämän palvelujen osuuden työllisistä ja suurimman toimialan osuuden työllisistä painottamattomana keskiarvona.

⁵ Maantiesäavutettavuusindeksi on laskettu alueen keskimääräisenä, tieverkkoa pitkin mitattuna etäisyytenä muun Suomen väestöstä.

⁶ Avoimuusindeksi on laskettu teollisuuden viennin osuudella arvonlisäyksestä. Mittarilla mitataan vientimenestystä.

Taulukon 7 suhteellisia vahvuuksia tulkittaessa on syytä pitää mielessä, että ne eivät kerro alueellista kilpailukykyä jonkin absoluuttisen tavoitetason suhteen, vaan ainoastaan tarkastellun Satakuntaa koskevan indikaattorin suhteen vastaavaan koko maan indikaattoriin.

Satakuntalaisten yritysten kilpailukykyä tarkasteltiin toimialoittain kaiken kaikkiaan kolmella tapaa. Ensiksi sitä tarkasteltiin yritysten yhteenlasketun liikevaihdon ja henkilöstömäärällä mitatun työllisyyden kehityksen avulla käyttäen hyväksi Tilastokeskuksen alueittaisia liikevaihdon kuukausihavaintoja toimialatasolla ja alueittaisia työllisyyden vuosihavaintoja toimialatasolla. Toiseksi tarkasteltiin satakuntalaisten yritysten kilpailukykyä tilinpäätösanalyysien – lähinnä kannattavuus-, vakavaraisuus-/omavaraisuus- ja maksuvalmiustunnuslukujen – avulla toimialoittain vuosina 2000–2003/4. Näin kyettiin kartoittamaan toimialoittain yritysten taloudellinen tilanne ja keskeisimmät kilpailukykyyn vaikuttavat tekijät suhteessa koko toimialaan, Yritystutkimusneuvottelukunnan ohjearvoihin ja joihinkin vertailuaineistoihin. Kolmanneksi tuloksia täsmennettiin laadullisesti toimialoittain kohdennettujen yrityshaastatteluiden avulla pyrkimyksenä löytää satakuntalaisten yritysten kriittiset menestystekijät ja koetut tulevaisuuden haasteet. Tarkastellaan seuraavassa kutakin näitä kolmea yrityskilpailukykyanalysointitapaa erikseen.

Taulukkoon 8 on jaoteltu toimialat liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehityksellä mitatun työllisyyden suhteen 3x3-kilpailukykykymatriisiin. Luoteisnurkan toimialat ovat kilpailukykyisiä molempien muuttujien suhteen suhteessa maahan keskimäärin. Vastaavasti matriisin kaakkoiskulmauksessa ovat ne satakuntalaiset toimialat, jotka ovat muun maan vastaavien toimialojen yritysten suhteen heikosti menestyviä molempien kilpailukykykuuttujien suhteen. Kilpailukykykymatriisin koillisnurkkauksessa puolestaan ovat ne satakuntalaiset toimialat, joiden liikevaihdolla mitattu kilpailukyky on maan keskimääräiseen kehitykseen verrattuna heikompaa, mutta silti ne ovat työllistävyiden suhteen kehittyneet keskimääräistä paremmin. Matriisin lounaisnurkkaus sisältää ne satakuntalaiset toimialat, jossa liikevaihtokehitys on ollut suhteellisesti nopeaa, mutta työllisyyskehitys maan keskimääräistä heikompaa.

Taulukko 8 Satakunnan yritysten kilpailuasema toimialoittain liikevaihdon ja työllisyyden (henkilöstömäärän) kehityksen (1995–2005) perusteella

		Liikevaihdon kehitys Satakunnassa verrattuna maahan keskimäärin		
		parempaa ¹	keskimää- räistä ²	heikompaa ¹
Henkilöstö- määrän kehitys Satakunnassa verrattuna maahan keskimäärin	parempaa ³	<ul style="list-style-type: none"> Yksityiset terveydenhuolto- ja sosiaalialan palvelut[§] (TOL N) 		<ul style="list-style-type: none"> Elintarvike-teollisuus (TOL 15)[§] Koneiden ja laitteiden valmistus (TOL 29)^{**§} Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut (TOL O)^{**§§}
	keskimääräistä ²	<ul style="list-style-type: none"> Kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistus (TOL 24,25)^{**} 		<ul style="list-style-type: none"> Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne^{**} (TOL I)
	heikompaa ³	<ul style="list-style-type: none"> Metsäteollisuus (TOL 21,22)[§] Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus^{**§§} (TOL 30-33) 	Metallien jalostus (TOL 27) ^{§§}	<ul style="list-style-type: none"> Metallituotteiden valmistus (pl. koneet ja laitteet) (TOL 28)^{**§} Rakentaminen (TOL F)^{**§§} Tukku- ja vähittäiskauppa (TOL G)^{**§} Majoitus- ja ravitsemisala (TOL H)^{**§§} Liike-elämän palvelut (TOL K)^{**§§}

- 1 * = liikevaihdon kokonaismuutosero on merkittävä (10–20% -yksikköä) ja ** = kokonaismuutosero on erittäin merkittävä (> 20 % -yksikköä). Liikevaihto on kasvanut 1995–2005 kaikilla toimialoilla Satakunnassa ja koko maassa.
- 2 Kehitys on määriteltä keskimääräiseksi, mikäli kokonaismuutosero on ollut ± 5 % -yksikköä.
- 3 § = henkilöstömäärän kokonaismuutosero on merkittävä (5-15 % -yksikköä) ja §§ = kokonaismuutosero 1995-2005 on erittäin merkittävä (>15% -yksikköä). **Vahvennettu teksti** merkitsee sitä, että kehitys on ollut Satakunnassa ja koko maassa negatiivista henkilöstömäärän osalta ko. toimialalla. Kehitys on määriteltä keskimääräiseksi, mikäli kokonaismuutosero on ollut ± 5 % -yksikköä

Taulukosta 8 voidaan yleisinä johtopäätöksinä todeta seuraavaa:

- Satakuntalaisten yritysten liikevaihto-työllisyys-kilpailukyvyyn kehitys 1995–2005 suhteessa koko maahan vastaavilla toimialoilla on muuttujien kokonaismuutoksella mitaten toimialoittain varsin vaihtelevaa.

- Liikevaihdon kehityksen suhteen kilpailukykyisiä ovat olleet palvelualoista yksityiset terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut ja teollisuustoimialoista kemianteollisuus, metsäteollisuus sekä elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus.
- Toimialoittainen työllisyys on kehittynyt maan keskiarvoon verrattuna paremmin Satakunnassa palvelualoista yksityiset terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen ja muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut -toimialoilla ja teollisuustoimialoista elintarviketeollisuudessa sekä koneiden ja laitteiden valmistuksessa. Elintarviketeollisuuden henkilöstö on tosin vähentynyt, mutta prosentuaalisesti koko maan elintarviketeollisuutta vähemmän.
- Metallituotteiden valmistuksen (pl. koneet ja laitteet), rakentamisen, kaupan, majoitus- ja ravitsemispalveluiden sekä liike-elämän palveluiden liikevaihto-työllisyys-kilpailukyky on molemmissa muuttujaulottuvuuksissa koko maan vastaavia toimialoja heikompaa Satakunnassa. Metallituotteiden valmistuksessa liikevaihdon kasvu Satakunnassa on ollut kuitenkin 73 % ja työllisyyden on kasvanut lähes 25 %.

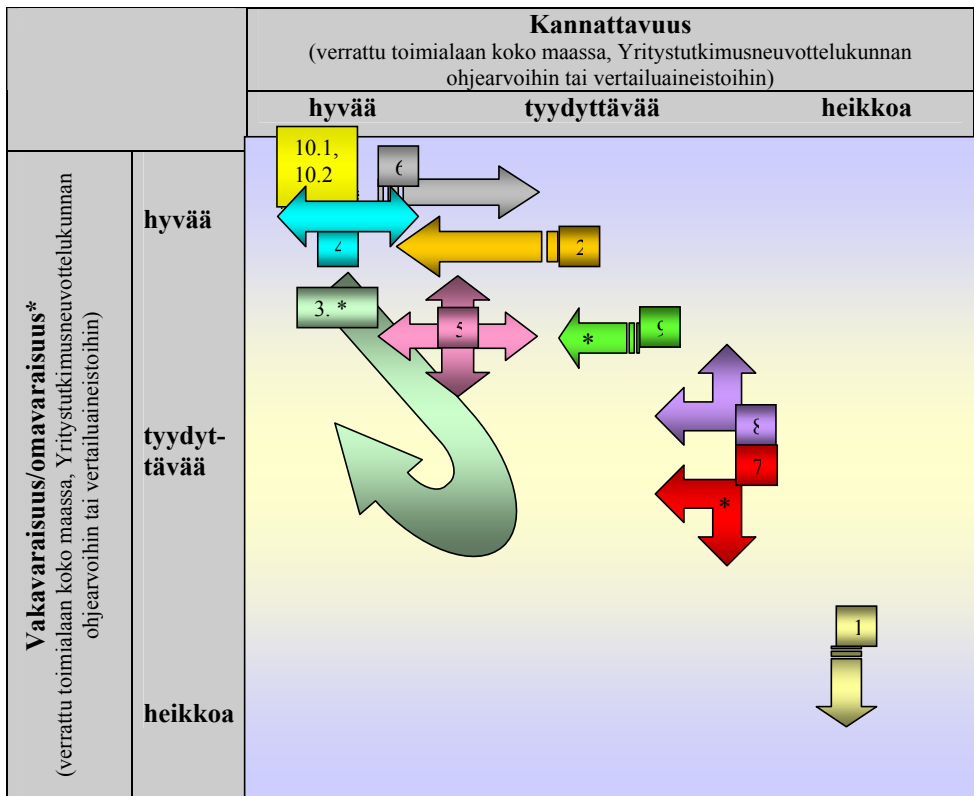
Tarkasteltaessa satakuntalaisia toimialoja kannattavuus- ja vakavaraisuustunnusluvulla voidaan yleisesti todeta tehtyihin tarkasteluihin perustuvan taulukon 9 perusteella seuraavaa:

- Toimialojen sijoittuminen kannattavuuden ja vakavaraisuuden kilpailukyky-matriisiin diagonaalille osoittaa, että yleisesti satakuntalaisten yritysten kannattavuus ja vakavaraisuus ovat toimialoittain kulkeneet samaan suuntaan.
- Diagonaalielementin jakauma kannattavuus-varavaraisuus-taulukossa on ”vino” tyydyttävän ja hyvän suuntaan osoittaen sen, että valtaosalla satakuntalaisista toimialoista kannattavuus-vakavaraisuus-kilpailukykytilanne on varsin hyvä verrattuna koko maan vastaavaan toimialaan tai Yritystutkimusneuvottelukunnan ohjearvoihin.
- Muutosta kuvaavien nuolien suunta on useimpien toimialojen osalta pohjois-länsi-sektorissa, joten joko toisen tai molempien muuttujien muutossuunta 2000–2003/4 osoittaa kilpailukykyyn paranemista.

Tarkasteltaessa automaatioalaa, meriteknistä teollisuutta, metallituotteiden valmistusta (pl. koneet ja laitteet), vaatteiden ja jalkineiden vähittäiskauppaa, muut lääkäripalvelut ja hammashoito- sekä osin myös elämys- ja tietojenkäsittelypalveluja Satakunnassa voidaan todeta, että tehtyjen tilinpäätösanalyysien perusteella toimialojen tilanne kannattavuuden ja vakavaraisuuden suhteen näyttää pääosin hyvältä. Sahaus,

höyläys ja kyllästys -toimialan tilinpäätösanalyysistä voi tulkita, että toimialan taloudellinen kehitys on ollut heikkoa ja useilla mittareilla alle maan keskiarvon. Samoin elämyspalveluiden omavaraisuus on heikentynyt, vaikka kannattavuus on parantunut.

Taulukko 9 Satakuntalaisten yritysten kyky selviytyä kilpailutilanteessa toimialoittain 2000–2003 tilinpäätösanalyysin perusteella eräillä toimialoilla. §

§ Nuolien asema ja suunta kuviossa ovat vain suuntaa-antavia, koska toimialavertailu on tehty usealla tavalla ja koska tilinpäätöstunnuslukumetriikkaa ei tutkimuksessa ole haluttu tarkasti raportoida. Nuolien suunnat kuvaavat muuttujien kehitystä toimialalla tarkasteluperiodin aikana pääosin mediaaniluokan yritysten suhteen. Tarkemmat toimialoittaiset tunnusluvut sekä raja- ja vertailuarvot tunnusluvuille löytyvät teoksesta Hookana 2006b.

- 1 Sahaus, höyläys ja kyllästys -toimiala (TOL201)
- 2 Metallituotteiden valmistus (pl. koneet ja laitteet) (TOL 28)
- 3 Automaatioala (toimialaan kuuluu alatoimialoja luokasta TOL 29–33)
- 4 Meritekninen teollisuus (telakkateollisuus, laivanrakennus ja suunnittelutyö, mm. TOL 29, 35 ja 74)
- 5 Kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan vähittäiskauppa (TOL 52451)
- 6 Vaatteiden ja jalkineiden vähittäiskauppa (TOL 52421–52431)
- 7 Elämyspalvelut (TOL 63302 Muu matkailua palveleva toiminta)
- 8 Mainos- ja markkinointipalvelut (TOL 74401–74409)
- 9 Tietojenkäsittelypalvelut (TOL 72)
- 10.1 Muut lääkäripalvelut (TOL 85129)
- 10.2 Hammashoito (TOL 85130)

Satakuntalaisten toimialojen kriittiset menestystekijät vaihtelevat merkittävästi toimialojen välillä. Tekijöitä voidaan ryhmitellä liiketoimintaosaamiseen liittyviin toimiala- tai yritystason tekijöihin, alueellisiin tekijöihin ja kansallisiin sekä globaaleihin tekijöihin. Edelleen kriittiset menestystekijät voidaan jaotella pidemmän aikavälin resurssiperustaisiin tarjontapuolen tekijöihin ja selkeisiin lyhyemmän aikavälin kysyntätekijöihin.

Yleisesti voidaan todeta, että kotimarkkinoille ja paikallisesti Satakuntaan toimintaansa suuntaavat toimialat (rakentaminen, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, elämyspalvelut) korostavat enemmän kysyntätekijöitä (riittävää ostovoimaa, johdettua kysyntää muiden alueellisten toimijoiden taholta ja suhdanneluonteisia tekijöitä), mutta myös paikallisissa yhteistyöverkostoissa toimimista. Kuitenkin muut lääkäripalvelut ja elämyspalvelujen toimialojen kriittiset menestystekijät poikkesivat tässä suhteessa ja toimialoilla korostuivat resurssiperusteisista tekijöistä ihminen pääoma (henkilökunnan riittävä osaaminen ja ammattitaito). Suurelle osalle kotimarkkinasektorin toimialoista tulevaisuuden epävarmuustekijänä korostui kilpailun kiristymisen tuomat haasteet. Huomionarvoista on myös se, että useilla kotimarkkinasektorin toimialoilla (pl. elämyspalvelut ja muut lääkäripalvelut) kriittiset menestystekijät ja tulevaisuuden haasteet liittyivät enemmän liiketoimintaympäristöön kuin puhtaasti omaan liiketoimintaosaamiseen.

Kasvaville ja globaalisti kilpaileville toimialoille kriittisiä menestystekijät ovat valtaosaltaan kilpailukykyisen tuotannon resurssisiin suuntautuneita pidemmän aikavälin tekijöitä: osaaminen, innovatiivisuus – erityisesti t&k-toiminta – ja inhimillinen pääoma yleensä sekä suoraan liiketoimintaosaamiseen liittyviä tekijöitä. Kilpailun puristuksessa toimiville ei-kasvualoille tyypillisiä menestystekijöitä ovat puolestaan kustannustehokkuus ja jalostusasteen nostaminen erikoistumisen tai muun tuottavuutta kasvattavan toiminnan, kuten massaräättelöinnin avulla. Liiketoimintaosaamisen osa-alueeseen kuuluvat kriittiset menestystekijät valtaosaltaan koskivat joustavaa toimintaa, asiakaslähtöisyyttä toiminnassa, luotettavuutta, laadukkaita tuotteita ja palveluja, kokonaisvaltaista palvelua ja tuotteistamista. Tarkemmat erittelyt toimialojen kriittisistä menestystekijöistä löytyvät tämän tutkimuksen liitteestä 2.

Aluetason analyysi ja yritysanalyysi antavat ensi silmäyksellä hyvin erilaisen kuvan siitä, mitkä ovat keskeiset taloudellisen menestymisen edellytykset ja mikä on näiden edellytysten tila Satakunnassa. Tämä ero johtuu analyysien erilaisesta näkökulmasta ja osin myös erilaisesta terminologiasta. Aluetason kilpailukykytekijät ovat niitä tekijöitä, jotka edistävät alueen taloudellista kasvua, tuottavuutta ja työllisyyttä. Alueen taloudellinen menestyminen voi toteutua olemassa olevien yritysten menestymisen kautta, mutta myös yrityskannan uudistumisen ja uusien yritysten syntyminen kautta.

Sen sijaan yritystason analyysissa menestystekijöitä tarkastellaan ainoastaan olemassa olevien yritysten näkökulmasta. Tämän vuoksi on luonnollista, että analyysien tulokset eroavat toisistaan. Lisäksi on huomattava, että aluetason kilpailukykyanalyysi keskittyy tekijöihin, jotka empiiristen tutkimusten mukaan keskimäärin parantavat alueen taloudellista menestystä. Kuitenkin yksittäisen alueen, kuten Satakunnan, menestyksen kannalta olennaiset tekijät voivat jossain määrin erota näistä keskimääräisistä menestystekijöistä. Näin ollen yritys- ja toimialatason analyysissa painottuvat tekijät, jotka ovat tärkeitä juuri tarkasteltavalle alueelle, toimialalle ja/tai yritykselle. Erot kahden analyysitavan tuottamissa tuloksissa eivät kuitenkaan tee kumpaakaan analyysia tarpeettomaksi tai vääräksi, vaan analyysit on nähtävä toisiaan täydentävinä. Kumpikin analyysitapa tuottaa tietoa alueen menestymisen edellytyksistä.

Käsillä olevan tutkimuksen liitteeseen 2 on koottu yhteen keskeiset yhtymäkohdat alueellisten kilpailukykyresurssien ja yritysten kriittisiksi kokemien kilpailukykytekijöiden ja uhka- sekä epävarmuustekijöiden välille. Liitteessä on esitetty myös yksityiskohtaiset toimialoittaiset johtopäätökset ja tässä esitetään vain analyysin keskeiset piirteet. Keskeisenä pyrkimyksenä analyysissä on löytää ne suhteelliset satakuntalaiset aluevahvuudet ja -heikkoudet, jotka tukevat yritysten kriittisiä menestystekijöitä eri toimialoilla Satakunnassa. Liitteessä käsitellään sekä talousteoriaperusteisia potentiaalisia vaikutuksia ennakoitumielessä sekä tutkimuksessa mitattuja alueellisia kilpailukykyresursseja.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta seuraavaa:

- Alueelliseen innovaatioaktiivisuuteen liittyvät tekijät tukisivat lähes kaikkien kasvualojen menestystekijöitä, mutta Satakunta on tämän alueellisen kilpailukykyresurssin suhteen keskimääräistä heikommin kehittynyt.
- Satakunnan keskeisten teknologiateollisuustoimialojen kriittistä osaamiseen liittyvää menestystekijää tukee Satakunnassa sen suhteellinen vahvuus inhimillisessä pääomassa eli keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuudessa väestöstä.
- Maantie- ja lentoliikennesaavutettavuus ovat Satakunnan suhteellisia vahvuuksia, mutta yrityshaastatteluissa ilmeni, että useilla toimialoilla tätä pidettiin myös Satakuntaan sijoittuneen toimialan/yrityksen heikkoutena.
- Satakunnan erinomainen ulkomaankauppasaavutettavuus tukee selvästi niiden toimialojen kriittisiä menestystekijöitä, jotka ovat ulkomaankauppaan suuntautuneita. Lisäksi se antaa niille myös erityisen alueellisen sopeutumisedun useita haastatteluissa esiin tulleita tulevaisuuden epävarmuustekijöitä vastaan.
- Keskittymismuuttuja (agglomeraatioedut) on väestötiheydellä ja keskittymisestä hyötyvien toimialojen työllisyysosuudella mitattuna

Satakunnan suhteellinen vahvuus. Näille oli kuitenkin tyypillistä, että niitä vastaavia kriittisiä menestystekijöitä ei juuri löytynyt.

- Toisaalta tutkimuksessa ei mitattu suoraan toimialojen sisäisiä lokalisaatioetuja keskittymiskategoriassa. Samalla lähes kaikilla toimialoilla löytyi sellaisia kriittisiä menestystekijöitä, joita lokalisaatioeduista nauttiva alue tukisi talousteorian mukaan. Nämä potentiaaliset edut saattavat siis lisätä satakuntalaisten yritysten efektiivistä taloudellista menestystä.

Epävarmuus-, uhka- ja haastetekijät toimialoilla ovat usein sellaisia kansallisia ja globaaleja tekijöitä, joihin alueellisella kilpailutekijöillä tai yritysten omalla toiminnalla on vaikea vaikuttaa. Silti näitä tekijöitä pitäisi erityisesti kilpailukyvyen ennakoitumielessä seurata, koska niillä saattaa olla varsin merkittäviä taloudellisia vaikutuksia alue- ja toimialaspesifisesti. Tällainen seuranta olisi ensiarvoisen tärkeää maakunnalle, kuten Satakunta, jonka talous on merkittävän paljon ulkomaankauppariippuvaa eli avoimuusindeksi on suuri. Tällainen seuranta olisi ensiarvoisen tärkeää, koska 1990-luvun laman jälkeen vientimme on yhtäjaksoisesti kasvanut (pl. 2003) keskimäärin jopa 8 % vuodessa. Tässä mielessä ei riitä pelkästään yleisten globaalien, EU-tason tai kansallisen tason kehityssuuntien arviointi, vaan arvioitavia muuttujia olisi seurattava alueelliset erityspiirteet huomioiden. Tämä antaisi mahdollisuuden myös alueellisesta kehittämisestä kiinnostuneiden suunnata toimia kestävästi oikeaan suuntaan.

Esitetyt tuloksia tulkittaessa on syytä pitää mielessä ainakin seuraavia varauksia. Ensiksikin alueellisen kilpailukyvyen tilastoaineiston aikasarjaulottuvuus 1995–2005 on varsin lyhyt luotettavien trendi- tai regressioanalyysien tekemiseen koskien pelkästään Satakuntaa – puhumattakaan tilinpäätöstietoihin perustuvan kilpailukyvyen aikasarjaulottuvuutta (2000–2003/4). Ovathan resurssiperustaan vaikuttavat kilpailukykytekijät ja niiden vaikutukset aluetaloudelliseen menestykseen valtaosaltaan sellaisia, jotka saavat aikaan muutoksia vasta pidemmällä kuin muutaman vuoden tähtäimellä ja ovathan muutaman vuoden kannattavuus-vakavaraisuus-maksuvalmius-tunnusluvut hyvin paljon riippuvaisia esimerkiksi mittausajankohdan suhdanne- ja kilpailutilanneluonteisista tekijöistä. Tässä tutkimuksessa ei pyrittykään tekemään trendi- tai regressioanalyysia tilastollisessa mielessä.

Toiseksi empiiriseen tutkimukseen liittyy aina ongelma muuttujien luotettavasta mittaamisesta ja oleellistenkin muuttujien puuttumisesta. Tämä ongelma on erityisen haastava kilpailukykytutkimuksissa yleensä, sillä eihän itse kilpailukykykäsitteestä ja sen muodostumisesta voida olla yksimielisiä. Mittausongelmat liittyvät usein tilastojen puutteisiin, niin kuin tämänkin tutkimuksen osalta. Kuten edellä on voitu havaita erityisesti käytetyn kilpailukykyjaottelun puitteissa Satakunnan alueellisen kilpailukyvyen kannalta merkityksellisten keskittymis- ja saavutettavuuskilpailukykyulottuvuuksien suhteen indikaattoristo on ollut varsin suppea. Esimerkiksi toimialojen

sisäisen keskittymisen (s.o. alihankintaverkostojen) alueellisia hyötyjä ei ole kvantitatiivisesti tässä arvioitu ja luultavammin niillä olisi merkittävä vaikutus alueen kilpailukykyyn Satakunnan tapaisessa teollisuusvaltaisessa maakunnassa. Talusteorian mukaan toimialojen välisestä vuorovaikutuksesta syntyvät agglomeraatioedut ovat lähtökohdiltaan hyvin moninaisia ja vaikeasti mitattavia (ks. luku 2.4). Tässä niitä on arvioitu välillisesti vain väestötiheyden avulla. Agglomeraatioeduilla lienee kuitenkin oleellinen merkitys nykytaloudessa alueen houkuttelevuuden kautta. Keskittymisen osalta ei ole myöskään arvioitu sen haittapuolia. Liiallinen keskittyminen johtaa esimerkiksi taloustoimijoiden aikakustannusten nousuun ja vaikkapa maan, tonttien ja asuntojen hinnannousuun. Satakunnan osalta tämä ei liene kuitenkaan erityinen ongelma.

Saavutettavuuden osalta kilpailukykyindikaattoriston olisi kyettävä mittaamaan maantie-, lento- ja ulkomaankauppasaavutettavuuden lisäksi rautatie- ja satamasaavutettavuus, mutta ennenkaikkea myös aidot yliaalueelliset tuotannontekijäliikkeet (esim. työvoiman liikkeet, tuotannollisen pääoman (yritysten) liikkeet, t&k-vuodot) ja yliaalueelliset hyödykkeiden ja palvelujen virrat. Nämä saavutettavuusmuuttujat saattavat olla yritysten kilpailukykyyn kannalta paljon merkittävämpiä kuin useinkin henkilöliikenteen kautta tulkitut maantie- ja lentoliikennesaavutettavuus.

Inhimillisen pääoman kategoriassa kilpailukykyresurssien mittaaminen lienee suhteellisesti ottaen helpointa. Silti kokemuksellisen, ammatillisen ja muun työssäoppimisen mittaaminen on äärimmäisen hankalaa, mutta jonka merkitys Satakunnan tapaisessa teollisuusvaltaisessa maakunnassa saattaa olla suuri. Innovaatiotoimintaa yleisesti mitataan suhteutettujen t&k-menojen ja patenttien lukumäärän avulla, mutta jälkimmäinen mittaa ennenmuuta tuloksekasta, usein teknologiapainotteista keksintötoimintaa ja ensin mainittu vain panostusta innovaatioiden synnyttämiseksi. Innovaatioita esiintyy kuitenkin monella muullakin tasolla yritystoiminnassa. Vaikka alueellisen kilpailukykyresurssien jaottelu on varsin kattava, niin se ei tietystikään sisällä kaikkea aluetaloudellisesta kilpailukykyvystä. Viime kädessä alueellista kilpailukykyä voitaisiin pitää synonyyminä alueelliselle tuottavuudelle, koska taloudellisen menestyksen (BKT/asukas -kasvu) keskeinen tekijä on tuottavuuden, erityisesti työn tuottavuuden jatkuva kasvattaminen. Tuottavuutta tässä tutkimuksessa ei ole mitattu.

Kolmanneksi on syytä korostaa, että tilinpäätösanalyysiin perustuvat kilpailukykyarviot on tehty vain joidenkin perustunnuslukujen perusteella, eikä esimerkiksi tarkempaa markkina-analyysia ole käytetty. Tilinpäätösanalyysin vertailutunnusluvut ovat vaihdelleet toimialoittain, joten satakuntalaisten toimialojen keskinäiseen vertailuun on tältä osin syytä suhtautua kriittisesti. Liikevaihtokehityksen vertailu kertoo toimialan liiketoiminnan kasvusta Satakunnassa suhteessa koko maan

vastaavaan toimialaan ja siten pärjäämisestä markkinoilla, mutta se ei kerro johtuuko muuta maata parempi liikevaihtokehitys alan reaalisen kilpailukyvyn paremmasta kehittymisestä vai pelkästään esimerkiksi alueella toimivien toimialan yritysten tuottamien hyödykkeiden nopeasta hintojen noususta. Vähemmän kilpailluilla aloilla liikevaihdon kasvu voi olla yksinkertaisesti seurausta liian vähäisen kilpailun mahdollistamasta alueellisesta ”ylihinnoittelumahdollisuudesta” tai alueellisen kysynnän nopeammasta kohoamisesta verrattuna alueelliseen tarjontaan.

Neljänneksi on syytä muistaa, että toimialoittain kohdenneet asiantuntijahaastattelut yrityksissä perustuvat vain muutamaaan haastatteluun. Tämä ei ole sinänsä ongelma, koska kyseessä ei ole suurempaa otosta vaativa asennetutkimus. Kuitenkin on syytä muistaa, että tulkintoja satakuntalaisten yritysten kriittisistä menestystekijöistä ja tulevaisuuden epävarmuustekijöistä ei ole syytä tulkita tyhjentävinä luetteloina. Haastatteluja ei ole toteutettu yhtenäisen kysymyslomakkeen muodossa tässä tutkimuksessa käsiteltyjen kysymysten osalta ja haastattelut on toteutettu eri henkilöiden toimesta haastatteluille varsin pitkän ajanjakson aikana 2000-luvun puolen välin tienoilla. Jatkossa olisi syytä pyrkiä selvittämään satakuntalaisten yritysten kriittisiä tekijöitä haastatteluiden lisäksi myös siten, että ekonometrisin menetelmin etsitään menestyvien alojen tyypillisiä ominaisuuksia.

Lopuksi on vielä syytä muistaa, että kilpailukykykäsite itsessään on varsin moniselitteinen eikä sille ole olemassa mitään yleisesti hyväksyttyä sisältöä. Tämä ei ole suinkaan haitta talousteoreettiselle tutkimukselle – päinvastoin – mutta se vaikeuttaa huomattavasti empiirisiin havaintoihin perustuvan ja kiistattoman kilpailukykymittariston laatimista. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö alueellisten kilpailukykyresurssien empiiristä tutkimista kannattaisi jatkaa ja kehittää indikaattoristoa. Toisaalta samalla olisi myös laajennettava alueellisen kilpailukyvyn tutkimusta siihen suuntaan, jossa ekonometrisin menetelmin etsittäisiin aluekohtaisesti juuri niitä aluetaloudellisen menestyksen kannalta keskeisiä tekijöitä, jotka ovat ko. alueelle merkityksellisiä. Alueethan ovat erilaisia ja niiden taloudellisen menestyksen edellytykset ovat erilaisia. Lisäksi tässä tutkimuksessa on tutkittu pelkästään taloudellista kilpailukykyä, mutta useinkin kestäväen alueellisen kehityksen kannalta olisi syytä pyrkiä mittaamaan myös alueiden sosiaaliseen ja ympäristölliseen kilpailukykyyn liittyviä ilmiöitä. Myös näillä tekijöillä taloudellisten tekijöiden lisäksi on vaikutusta alueelliseen hyvinvointiin. Tämäkin jääköön jatkotutkimusten aiheeksi.

LÄHTEET

- Aiginger, C. (2006). Competitiveness: From a Dangerous Obsession to a Welfare Creating Ability with Positive Externalities. *Journal of Industry, Competition and Trade*, Vol. 6, No 2, June.
- Aravuo, K. (2005). *Toimialaraportti Puun sahaus, höyläys ja kyllästys 10/2005*. Edita Publishing Oy.
- Armstrong, H. – Taylor, J. (2000). *Regional Economics and Policy*, 3rd edition, Cornwall: Blackwell.
- Audretsch, D.B. (1998). Agglomeration and location of economic activity. *Oxford Review of Economic Policy* 14, 18-29.
- Bristow, G. (2005). Everyones' a "winner": problematising the discourse of regional competitiveness. *Journal of Economic Geography* 5(3), 285-304.
- Budd, L. - Hirmis, A. (2006). Conceptual Framework and Regional Competitiveness, teoksessa Martin – Kitson – Tyler (toim.) *Regional Competitiveness*. Routledge: London.
- Cellini, R. - Soci, A. (2002): Pop Competitiveness. *Banza Nazionale del Lavoro, Quarterly Review* 55 (220), 71-101.
- Cardiner, B. – Martin, R. – Tyler, P. (2006). Competitiveness, Productivity and Economic Growth across European Regions, teoksessa Martin – Kitson – Tyler (toim.) *Regional Competitiveness*. Routledge: London.
- EU (2005): Cohesion and the Lisbon Agenda : The Role of the Regions, 3 March 2005. Outline of sessions on roundtables <
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docconf/lisbon/agenda_en.pdf
 >
- EU-Komissio (2006): *Economic reforms and competitiveness: key messages from the European Competitiveness Report*, Commission Staff Working Paper COM (2006), 697 Final.
- Group of Lisbon (1995). *Limits to Competition*. MIT Press: Cambridge, M.A.
- Hookana, H. (2005). Osaaminen ja joustava palvelu takaavat maakunnan yritysten menestymisen. Artikkelit *Satakunnan talous -katsauksessa* 2/2005.
- Hookana, H. (2006a) (toim.). *Satakuntalaisten yritysten taloudelliset toimintaedellytykset ja kriittiset menestystekijät 2000-luvun alussa; tietojenkäsittelypalvelut, meritekninen teollisuus, automaatioala, mainospalvelut, vaate- ja kenkäkauppa*. Julkaisusarja A, Turun kauppakorkeakoulu Porin yksikkö, A13/2006.

- Hookana, H. (2006b) (toim.). *Satakuntalaisten yritysten taloudelliset toimintaedellytykset ja kriittiset menestystekijät – terveydenhuoltopalvelut, kodinkoneliikkeet, metallituotteiden valmistus, puutuoteteollisuus*. Julkaisusarja A, Turun kauppakorkeakoulu Porin yksikkö, A14/2006.
- Huggins, R. (2003). Creating a UK Competitiveness Index: Regional and Local Benchmarking, *Regional Studies*, Vol. 37, 89-96.
- Huovari, J., A. Kangasharju ja A. Alanen (2001). Alueiden kilpailukyky. *Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos, Raportteja 176*. Helsinki.
- Illman, J. (2005). Satakunnan elämyspalveluyritysten tilinpäätösanalyysin ja yrityshaastattelujen tiivistelmät on julkaistu *Satakunnan talous - katsauksessa* 1/2005 ja 2/2005. Turun kauppakorkeakoulun Porin yksikön julkaisuja.
- Karppinen, A. ja Vähäsantanen, S. (2005). *Rauman seudun ja Satakunnan talouden kehitys ja rakenne 2003*. Julkaisematon tilaustutkimus OL3-projektiin liittyen. Turun kauppakorkeakoulu, Porin yksikkö.
- Karvonen, T. - Heikkilä, L. - Leppänen, L. - Saurama, A. ja Vähämaa, O. (2006). *Meri yhdistää osaamisen – lounaisen Suomen meriklusterin perusselvitys*. Merenkulkualan koulutus- ja tutkimuskeskus, Turun yliopisto.
- Kauppa- ja teollisuusministeriö (2005). Elintarviketeollisuuden toimialaraportti.
< <http://www.toimialaraportit.fi/files/111/Elintarviketeollisuus.pdf> >
- Koski-Tuuri, H. (2005). Satakunnan automaatioalan tilinpäätösanalyysin ja yrityshaastattelujen tiivistelmät on julkaistu *Satakunnan talous - katsauksessa* 1/2005 ja 2/2005. Turun kauppakorkeakoulun Porin yksikön julkaisuja.
- Krugman, P. (1991a). *Geography and Trade*. MIT Press: Cambridge M.A.
- Krugman, P. (1991b). Increasing Returns and Economic Geography. *The Journal of Political Economy* Vol. 99, No. 3, 483-499. Jun.
- Krugman, P. (1994): Competitiveness. A dangerous obsession. *Foreign Affairs* 73, 28-44.
- Krugman, P. (1996): Making sense of competitiveness debate. *Oxford Review of Economic Policy* 12, 17-35.
- Laamanen, J.-P. (2004). Satakunnan kilpailukykyresurssit. *Satakunnan talous* –katsaus, kesäkuu 2004. [Artikkeli ja artikkeliin liittyvät taustalaskelmat].
- Laamanen, J.-P. (2005a). Tilinpäätöstutkimus: Satakuntalaiset yritykset hyvässä kunnossa. Artikkelit *Satakunnan talous -katsauksessa* 1/2005.
- Laamanen, J.-P. (2005b) (toim.): *Satakunnan talous – nykytila ja lähiajan näkymät*. Turun kauppakorkeakoulu Porin yksikkö, Liiketaloustieteellinen

kehityskeskus. Kausijulkaisut No:t 5-6. Saatavissa myös www.satamittari.fi.

- Luhtanen, K. (2005). Satakunnan meriteknisen alan tilinpäätösanalyysin ja yrityshaastattelujen tiivistelmät on julkaistu *Satakunnan talous - katsauksessa* 1/2005 ja 2/2005. Turun kauppakorkeakoulun Porin yksikön julkaisuja.
- Luoto, H. (2005). Satakunnan vaate- ja kenkäkaupan tilinpäätösanalyysin ja yrityshaastattelujen tiivistelmät on julkaistu *Satakunnan talous - katsauksessa* 1/2005 ja 2/2005. Turun kauppakorkeakoulun Porin yksikön julkaisuja.
- Martin, R. – Kitson, M. & Tyler, P. (2006). Regional Competitiveness: An Elusive yet Key Concept? teoksessa Martin – Kitson – Tyler (toim.) *Regional Competitiveness*. Routledge: London.
- Martin, R – Tyler, O. (2003). *Regional Competitiveness: An Elusive Concept?* Paper presented at the Regional Studies Conference: Reinventing the Region in the Global Economy. University of Pisa, Italy.
- Marshall, A. (1920): *Principles of Economics*, 8th edition. Macmillan: London.
- Mettomäki, T. (2006): Metallituotteiden valmistus (luku 3) ja Puutuoteteollisuus (luku 4) teoksessa Hookana (2006b) (toim.). *Satakuntalaisten yritysten taloudelliset toimintaedellytykset ja kriittiset menestystekijät – terveydenhuoltopalvelut, metallituotteiden valmistus, puutuoteteollisuus*. Julkaisusarja A, Turun kauppakorkeakoulu, Porin yksikkö A14/2006.
- OECD (2002) Measuring the information economy. < <http://www.oecd.org/dataoecd/16/14/1835738.pdf> >
- Paananen, I. (2006): Terveydenhuoltoala (luku 1) ja Kodinkoneliikkeet (luku 2) teoksessa Hookana (2006b) (toim.). *Satakuntalaisten yritysten taloudelliset toimintaedellytykset ja kriittiset menestystekijät – terveydenhuoltopalvelut, metallituotteiden valmistus, puutuoteteollisuus*. Julkaisusarja A, Turun kauppakorkeakoulu, Porin yksikkö A14/2006.
- Piekkola, H. (2006). Knowledge and Innovation Subsidies as Engines for Growth – The Competitiveness of Finnish Regions. *ETLA, Sarja B, No. 216*. Helsinki.
- Pernell, J. (2005). Satakunnan mainospalvelualan tilinpäätösanalyysin ja yrityshaastattelujen tiivistelmät on julkaistu *Satakunnan talous - katsauksessa* 1/2005 ja 2/2005. Turun kauppakorkeakoulu Porin yksikkö.
- Porter, M. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. Free Press: New York
- Porter, M. (1998a). Location, clusters and the new economics of competition. *Business Economics* 33, 7-17.

- Porter, M. (1998b). *On Competition*. Harvard Business School Press. Boston.
- Porter, M. (2000). Location, competition and economic development: local clusters in the global economy. *Economic Development Quarterly* 14, 15-31.
- Porter, M. (2002). *Regional foundations of competitiveness and implications for government policy*. Paper presented at the Department of Trade and Industry Workshop on Regional Competitiveness. London: DTI.
- Raivio T. – Syrjänen, M. (2005). Automaatio ja Tekes Näkökulma teollisen alan teknologiaohjelmatoimintaan. *Teknologiaohjelmaraportti* 8/2005: Helsinki
- Romer, P. M. (1986): Increasing returns and long-run growth. *Journal of Political Economy* 94, 1002-37.
- Romer, P. M. (1990): Endogenous technological change. *Journal of Political Economy* 98 (October), S71-S102.
- Saarivirta, T. (2004). *Koulutuksen ja tutkimuksen taloudellinen merkitys*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, kasvatustieteen laitos. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print: Tampere.
- Tilastokeskus (2007): Yritysten Suomessa hakemat patentit maakunnittain vuosina 2000-2004. <http://www.tilastokeskus.fi/til/pat/2004/pat_2004_2005-09-21_tau_004.html>
- Toivonen, M. (2004) *Ohjelmistoala*. Kauppa- ja teollisuusministeriö: Toimiala-Infomedia: Helsinki.
- Toivonen, M. (2001) *Osaamisintensiivisten liike-elämän palvelujen tulevaisuudennäkymät*. Edita: Helsinki.
- Tuominen, J. (2005). Satakunnan tietojenkäsittelypalvelut-toimialan tilinpäätösanalyysin ja yrityshaastattelujen tiivistelmät on julkaistu *Satakunnan talous -katsauksessa* 1/2005 ja 2/2005. Turun kauppakorkeakoulu Porin yksikkö.
- Vähäsantanen, S. (2005) (toim.): *Satakunnan talous – nykytila ja lähiajan näkymät*. Turun kauppakorkeakoulu Porin yksikkö, Liiketaloustieteellinen kehityskeskus. Kausijulkaisut no 6. Saatavissa myös www.satamittari.fi.
- Vähäsantanen, S. (2006) (toim.): *Satakunnan talous – nykytila ja lähiajan näkymät*. Turun kauppakorkeakoulu Porin yksikkö, Liiketaloustieteellinen kehityskeskus. Kausijulkaisut no:t 7-8. Saatavissa myös www.satamittari.fi.
- Vähäsantanen, S., Karppinen, A., Laamanen, J.-P., Pernell, J., Aalto-Setälä, V. (2006). *Porin yliopistokeskuksen toiminnan kehitys ja aluetaloudelliset vaikutukset*. Julkaisusarja A – Turun kauppakorkeakoulu, Porin yksikkö, 12/2006.

LIITE 1. YRITYSTEN TOIMIPAIKAT 2005: LUKUMÄÄRÄ, HENKILÖSTÖ JA LIIKEVAIHTO

SATAKUNTA	2005		
	Toimipaikkoja	Henkilöstö	Liikevaihto (1000 €)
15 Elintarvikkeiden ja juomien valm.	94	2266	444308
20 Sahatav, puutuott, punontatuott valm.	141	748	251271
21 Massan, paperin ja paperituott valm	20	2099	1056960
24 Kemik, kemiallтуott ja tekokuitt valm.	25	1245	511627
25 Kumi- ja muovituotteiden valmistus	79	1332	251027
27 Metallien jalostus	23	2246	1649546
28 Metallituott. valm pl. kon. ja laitt.	349	2288	373040
29 Koneiden ja laitteiden valmistus	252	4229	695022
30 Konttori- ja tietokoneiden valm.	2	.	.
31 Muu sähkökon. ja -laitteiden valm.	21	467	180929
32 Radio-, TV- ja tietoliik. väl. valm	15	91	14941
33 Lääk-, hienomek koj, kellojen valm.	34	128	15931
35 Muu kulkuneuvojen valmistus	22	1678	261961
F Rakentaminen	1740	5154	689263
G Tukku- ja vähittäiskauppa	2640	7465	2304392
H Majoitus- ja ravitsemistoiminta	552	1663	137989
I Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	1200	6128	636305
K Kiinteistö-, vuokraus-, tutk.palv.	1765	5349	484200
N Terveysthuolto- ja sosiaalipalv.	640	1168	78643
O Muut yht.kunn. ja henk.koht. palv.	924	1273	91738

Tietojen luottamuksellisuuden takia ei yhtä tai kahta toimipaikkaa koskevia tietoja julkisteta, ainoastaan toimipaikkojen lukumäärätietoja annetaan.

MERKINTÄTAPOJEN SELITYKSET

. = Tietojen luottamuksellisuuden takia ei yhtä tai kahta toimipaikkaa koskevia tietoja julkisteta, ainoastaan toimipaikkojen lukumäärätietoja annetaan.

Lähde: Tilastokeskus 2007

LIITE 2. YRITYSTEN KRIITTISET MENESTYSTEKIJÄT JA TALOUSTEORIAN JA TILASTOLLISEN ANALYYSIN PERUSTEELLA ARGUMENTOITUJEN ALUEELLISTEN KILPAILUKYKYRESURSSIEN KESKINÄISET YHTYMÄKOHDAT: TOIMIALATARKASTELU

Käsillä olevan tutkimuksen yhtenä kolmesta tutkimuskysymyksestä (ks. johdantoluku) pidettiin alueellisten kilpailukykyresurssien ja yritysten kriittisten menestystekijöiden yhtymäkohtien analysointia. Tarkoituksena oli nimenomaan pyrkiä esittämään kerätyn aineiston valossa jonkinasteinen suuntaa-antava arvio siitä, näyttääkö alueelliset vahvuudet/heikkoudet esiintyvän myös toimialoittaisen yritysaineiston valossa löydettyjen kriittisten menestystekijöiden taustalla. Tällainen vertailu – huolimatta aineiston hankintatapojen erilaisuudesta – on perusteltua, koska niin alueelliset kilpailukykytekijät kuin myös yritysperusteiset toimialoittaiset menestystekijät kuvastavat nimenomaan niitä edellytyksiä, jotka ovat alueen yrityksille tärkeitä kovenevan kilpailun olosuhteissa. Suuri osa toimialoittaisista kriittisistä menestystekijöistä on tietysti ei-alueellisia, yritysten omaan liiketoimintaosaamiseen liittyviä muuttujia. Lisäksi tuloksia tarkasteltaessa on syytä muistaa, että toimialoittaiset kriittiset menestystekijät perustuvat joidenkin toimialojen osalta vain muutamaan yrityshaastatteluun (ks. tarkemmin Hookana 2006a ja 2006b).

Seuraavilla sivuilla on ensiksikin koottu yhteen (kuviot 26.1–26.10) haastatteluissa esiin tulleet yritysten kriittiset menestystekijät toimialoittain ja joidenkin toimialojen kohdalta esiin tulleet mahdolliset uhkat. Yritysten kriittiset menestystekijät ja uhkat on raportoitu kuvioissa mahdollisemman kattavasti Turun kauppakorkeakoulun Porin yksikössä vuosina 2005–2006 tehtyjen yrityshaastatteluiden perusteella. Haastattelutulokset on raportoitu tarkemmin teoksissa Hookana 2006a ja 2006b sekä Satakunnan talous -katsauksen yhteydessä vuosina 2005–2006 (ks. esim. Laamanen 2005b ja Vähäsantanen 2005, 2006). Toiseksi alueellisia kilpailukykyresursseja on raportoitu kuvioissa seuraavien periaatteiden mukaan:

- ne Satakunnan keskeiset tässä tutkimuksessa *vahvuudet*, jotka liittyvät toimialalla koettuihin kriittisiin menestystekijöihin (**vahvennettu otsikkoteksti**),
- ne *talousteorian* mukaan keskeiset alueelliset kilpailukykyresurssit, jotka voidaan olettaa liittyvän toimialalla koettuihin kriittisiin menestystekijöihin (mutta joita ei ole mitattu tässä tutkimuksessa),
- ne Satakunnan keskeiset *mitatut suhteelliset heikkoudet*, jotka liittyvät toimialalla koettuihin kriittisiin menestystekijöihin (ei vahvennettu otsikkoteksti ja yhtenäinen nuoli) ja

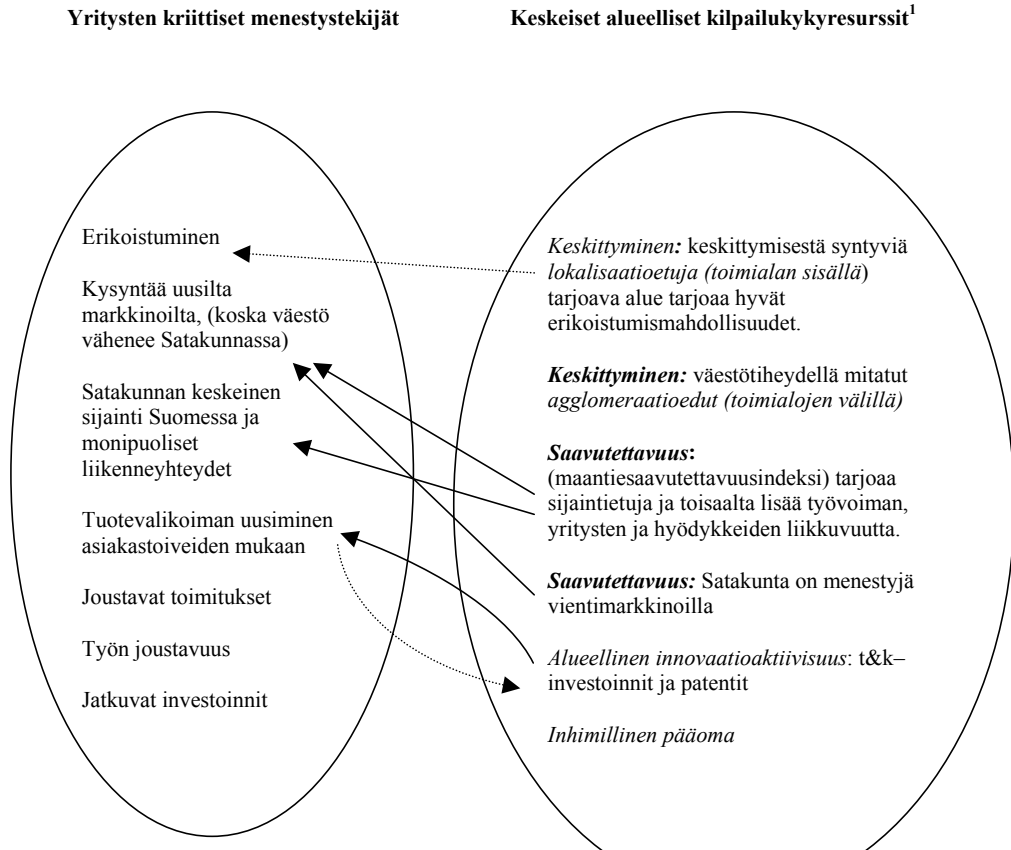
- *ne mitatut vahvuudet tai heikkoudet*, jotka eivät liity toimialalla koettuihin kriittisiin menestystekijöihin (maininta aluekilpailukyvyyn ulottuvuuden otsikkotasolla, jos ko. ulottuvuudessa ei merkittävää suhteellista poikkeamaa Satakunnassa).

Toiseksi kuvioissa (26.1–26.10) on pyritty nuolien avulla osoittamaan yritysten kriittisten menestystekijöiden ja alueellisten kilpailukykyresurssien vaikutusta toisiinsa. Nuolen suunta kuvastaa odotettua vaikutussuuntaa. Nuolimerkintöjen selitykset kuvioissa ovat seuraavat:

- ▶ *Mitatun* Satakunnan alueellisen kilpailukykytekijän vaikutus tiettyyn toimialan kriittiseen menestystekijään
-▶ Alueellinen kilpailukykyresurssi tukee talousteorian mukaan toimialan yritysten kriittistä menestystekijää (tai toisinpäin), mutta kilpailukykytekijää (kriittistä menestystekijää) ei ole suoraan kvantitatiivisesti arvioitu tässä tutkimuksessa.
- ∑▶ Yritysten haastatteluissa esiin tulleet uhat toimialalla ovat ristiriidassa Satakunnan suhteellisten vahvuuksien kanssa.

Huomattakoon, että paluunuoli yritysten kokemista kriittisistä menestystekijöistä alueellisiin kilpailukykyresursseihin heijastaa sitä endogeenisen kasvuteorian mukaista kytkentää, jossa alueen taloustoimijoiden – tässä yritysten – omilla päätöksillä odotetaan olevan positiivinen vaikutus alueen taloudelliseen menestykseen (ks. Romer 1986, 1990). Tässä tutkimuksessa tämän vaikutuksen suuruutta ei ole suoraan mitattu, vaikkakin voidaan helposti perustella, että pitkällä tähtäimellä alueen kasvuvauhdin (tuotos/työllinen kasvu) voidaan odottaa riippuvan alueen työvoiman (viimekädessä väestön) kasvuvauhdista, koska uudet innovaatiot syntyvät helpoimmin tällaisessa ympäristössä.

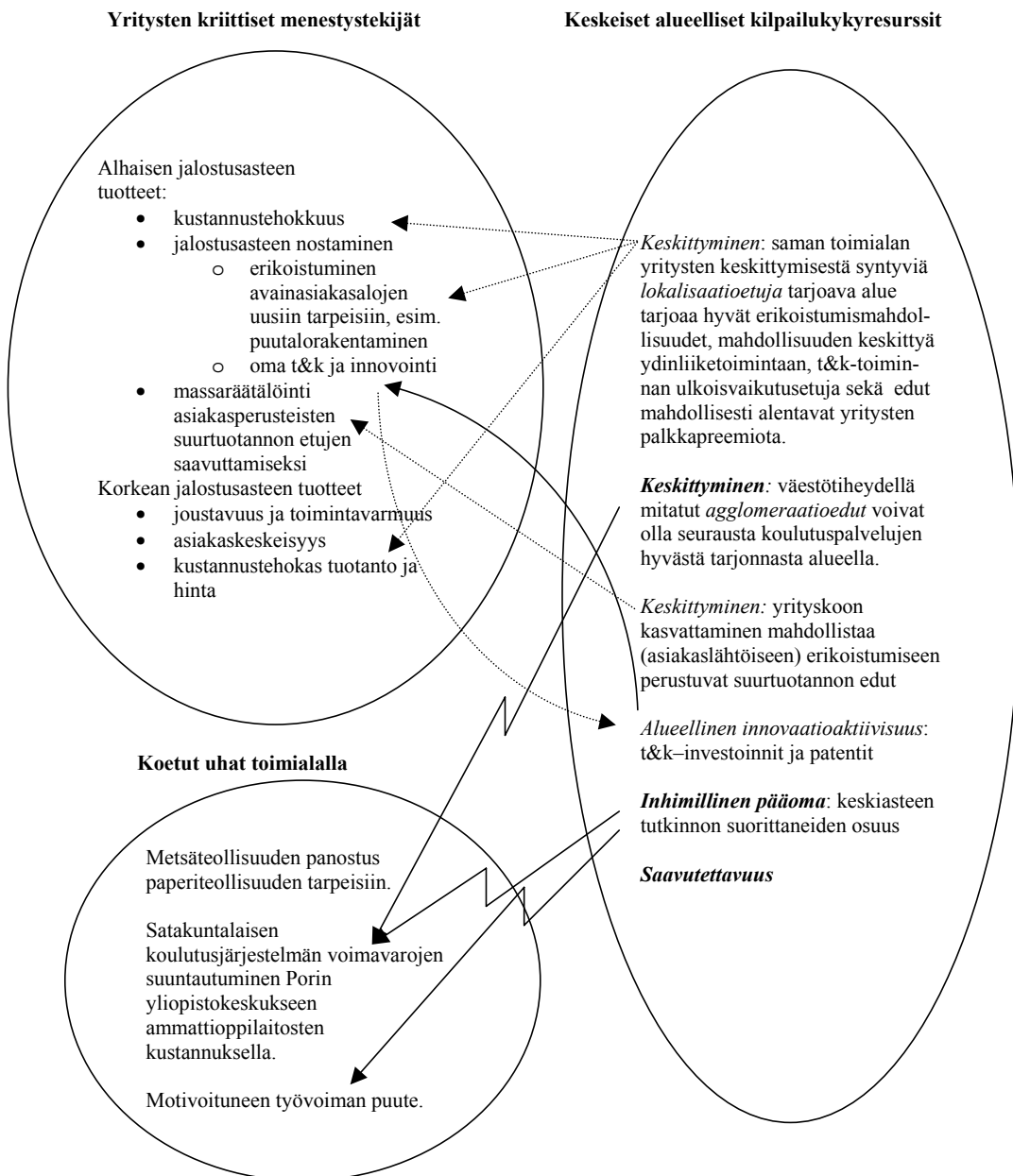
Kuvio 26.1. Elintarviketeollisuus Satakunnassa

Johtopäätöksiä

- Kriittisiä menestystekijöitä elintarviketeollisuudessa löytyy puhtaasti liiketoimintaosaamiseen liittyvistä muuttujista (joustavat toimitukset ja työn joustavuus), puhtaasti alueellista resurssitekijöistä (Satakunnan keskeinen sijainti ja monipuoliset liikenneyhteydet) sekä tekijöistä, joita voidaan pitää samanaikaisesti toimialan liiketoimintaosaamiseen ja alueen resurssitekijöihin tai kysyntään liittyvinä (erikoistuminen ja tuotevalikoiman uusiminen asiakastoiveiden mukaan ja kysyntää uusilta markkinoilta kotimaasta ja ulkomailta).
- Mitatuista alueellisista kilpailukykyresursseista saavutettavuus (maantiesaavutettavuus ja ulkomaankauppasaavutettavuus) ovat Satakunnan suhteellisia vahvuuksia, jotka suoraan tukevat kysyntään liittyviä kriittisiä menestystekijöitä. Maantiesaavutettavuus lisäksi tukee näkemystä siitä, että Satakunnalla on elintarviketeollisuuden kannalta keskeinen sijainti.
- Väestötiheydellä mitattu Satakunnan suhteellinen kilpailukykyvahvuus ei näyttäisi olevan oleellista elintarviketeollisuuden menestystekijöiden kannalta. Päinvastoin näyttäisi siltä, että tulevaisuudessa väestötiheyden pienentyessä keskittymisedut heikkenevät ja on tarve löytää hyödykkeille uusia, korvaavia markkinoita.
- Alueellinen innovaatioaktiivisuus (yritysten ja julkisen sektorin) tukee asiakaslähtöisiä tuoteinnovaatioita t&k-toiminnan ulkoisvaikutusten (knowledge spillovers) kautta, mutta ko. alueellisen kilpailukykyyn mittarit eivät ole Satakunnan suhteellisia vahvuuksia.
- Elintarviketeollisuuden pyrkimys omaan t&k-toimintaan puolestaan parantaa omalta osaltaan Satakunnan alueellista innovaatioaktiivisuutta alueen kilpailukykyresurssina.
- Alueellisen inhimillisen pääoman ulottuvuus ei näy toimialan kriittisissä menestystekijöissä.
- Keskittymisestä seuraavia mahdollisia lokalisatioetuja (taloudellisia etuja toimialan sisällä) ei ole tässä tutkimuksessa mitattu, mutta ne periaatteessa tukisivat toimialan yritysten pyrkimystä saavuttaa erikoistumalla kilpailukykyä.

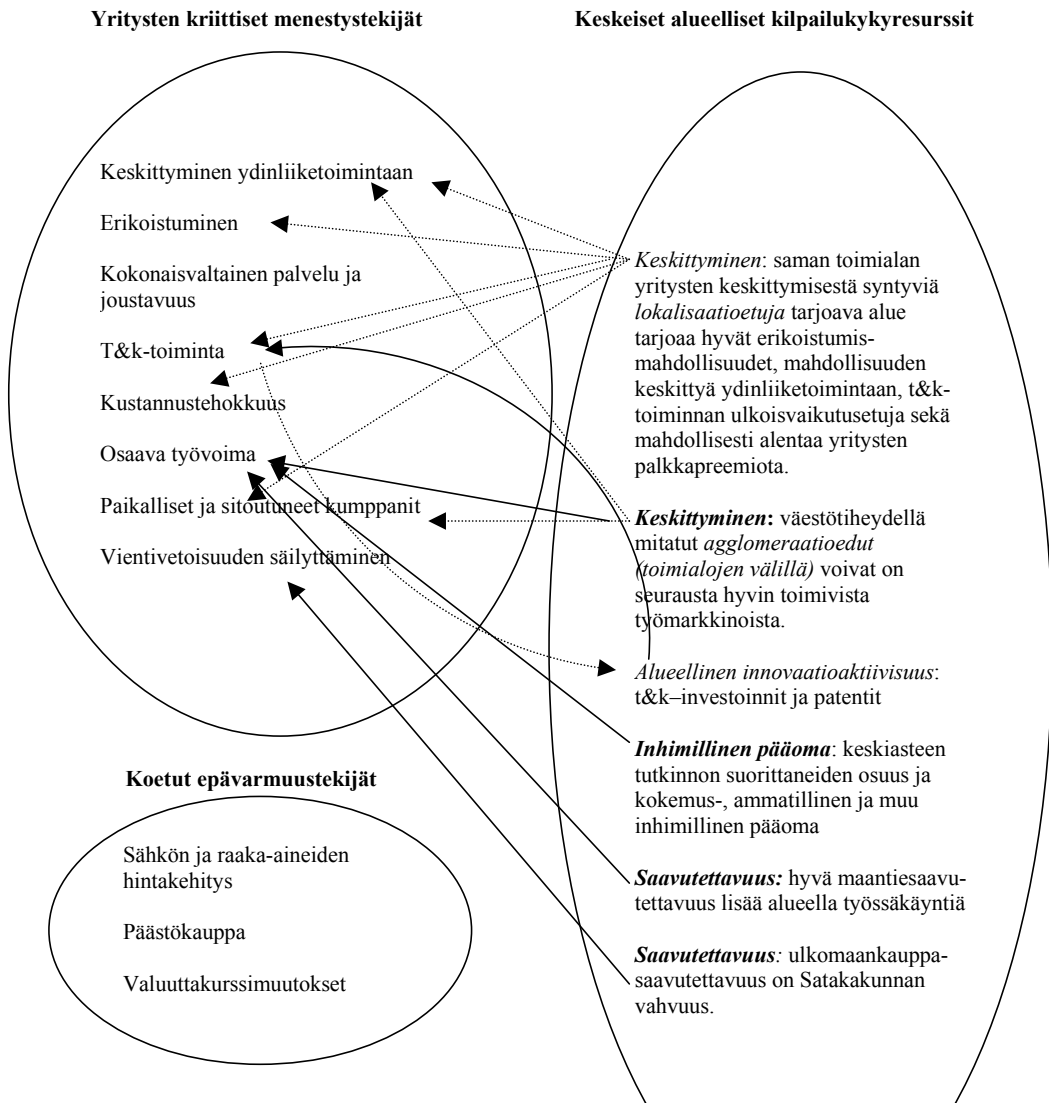
Kuvio 26.2. Puutuoteteollisuus Satakunnassa

Johtopäätöksiä

- Alhaisen jalostusasteen tuotteiden kriittiset menestystekijät saattaisivat liittyä erityisesti alueellisiin kehitymistuihin (lokalisatioedut ja suurtuotannon edut). Näitä alueellisia tekijöitä ei ole kuitenkaan mitattu tämän tutkimuksen yhteydessä.
- Toimialalla koetuille uhkille on tunnusomaista, että ne ovat ristiriidassa mitattujen alueellisten vahvuuksien kanssa (keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus ja koulutustarjonta on usein monipuolista suuremman väestötiheyden alueella.)
- Satakunnan suhteelliseksi vahvuudeksi saatua saavutettavuutta ei löydy alueen puutuoteteollisuuden kriittisistä menestystekijöistä.

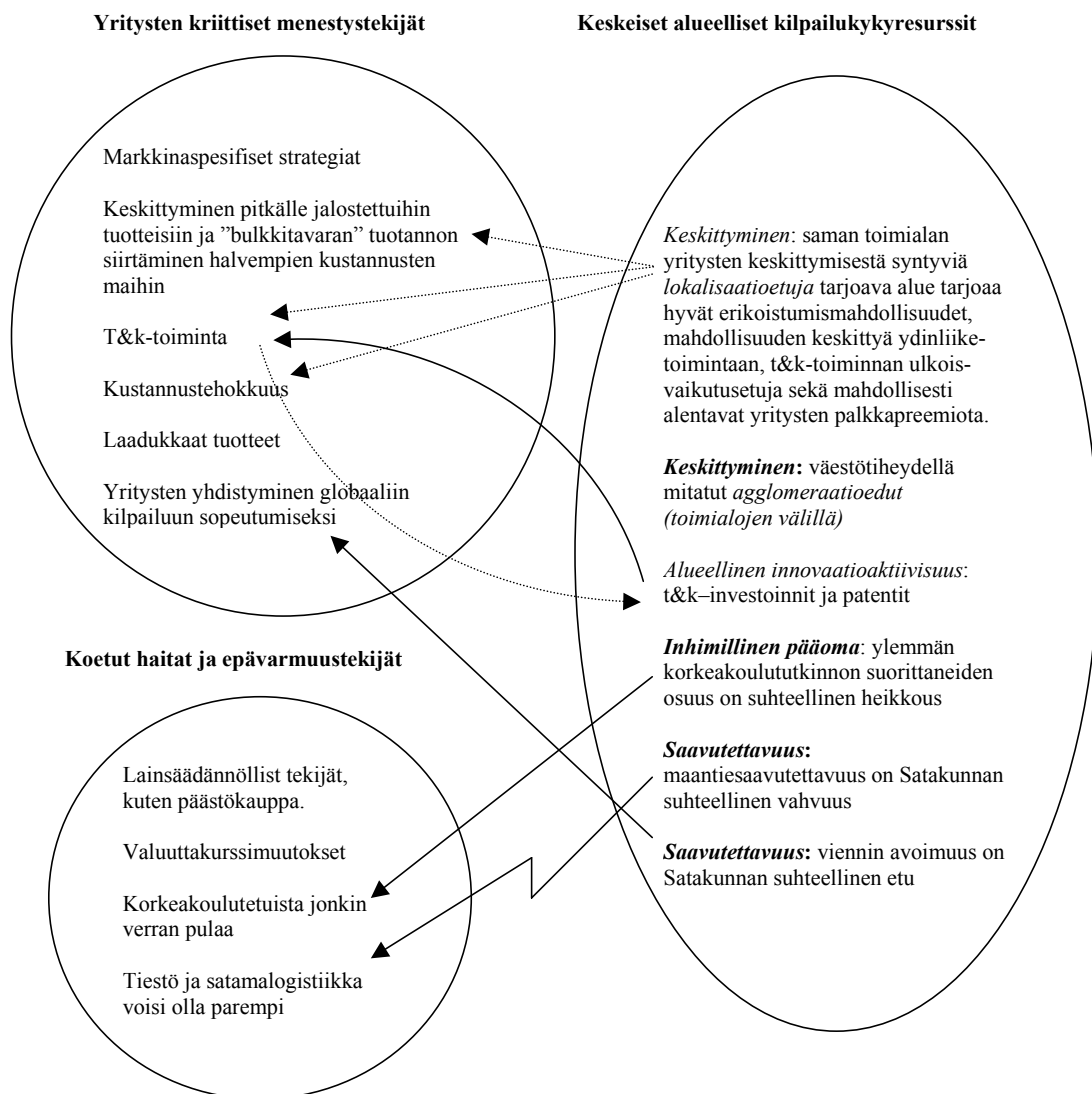
Kuvio 26.3. Kemikaalien sekä kumi- ja muovituotteiden valmistus Satakunnassa

Johtopäätöksiä

- Keskittymisen lokalisaaioetujen (ei mitattu) voidaan odottaa vaikuttavan valtaosaan toimialalla koetuista kriittisistä menestystekijöistä.
- Keskeisistä tässä mitatuista alueellisista kilpailukykyresurssista väestötiheydellä mitatut agglomeraatioedut vaikuttavat toimialan yritysten osaavan työvoiman saatavuuteen positiivisesti, koska keskittyneen alueen työmarkkinoiden voidaan odottaa toimivan hyvin.
- Toisaalta satakuntalaiset vahvuudet inhimillisessä pääomassa (keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus ja kokemus-, ammatillinen ja muu inhimillinen pääoma) sekä saavutettavuudessa (maantiesaa- vuttavuus) tukevat myös alan osaavan työvoiman saatavuutta.
- Satakunnan menestyminen viennissä (ulkomaankauppasaavutettavuus on suhteellinen vahvuus) tukee toimialan pyrkimystä selviytyä globaalissa kilpailussa.
- Alalla koetut epävarmuustekijät ovat selvästi alue- ja yritystasoa laajempaan kehitykseen liittyviä tekijöitä. Näitä olisi silti alue- ja toimialatasolla syytä seurata, koska niiden vaikutukset ovat alue- ja toimialaspesifisiä ja eri alueilla sekä toimialoilla voidaan käyttää erilaisia keinoja näihin kansallisen tason ja globaalitason epävarmuustekijöihin sopeutumiseksi. Tätä seuranta ei ole tehty tämän tutkimuksen yhteydessä.

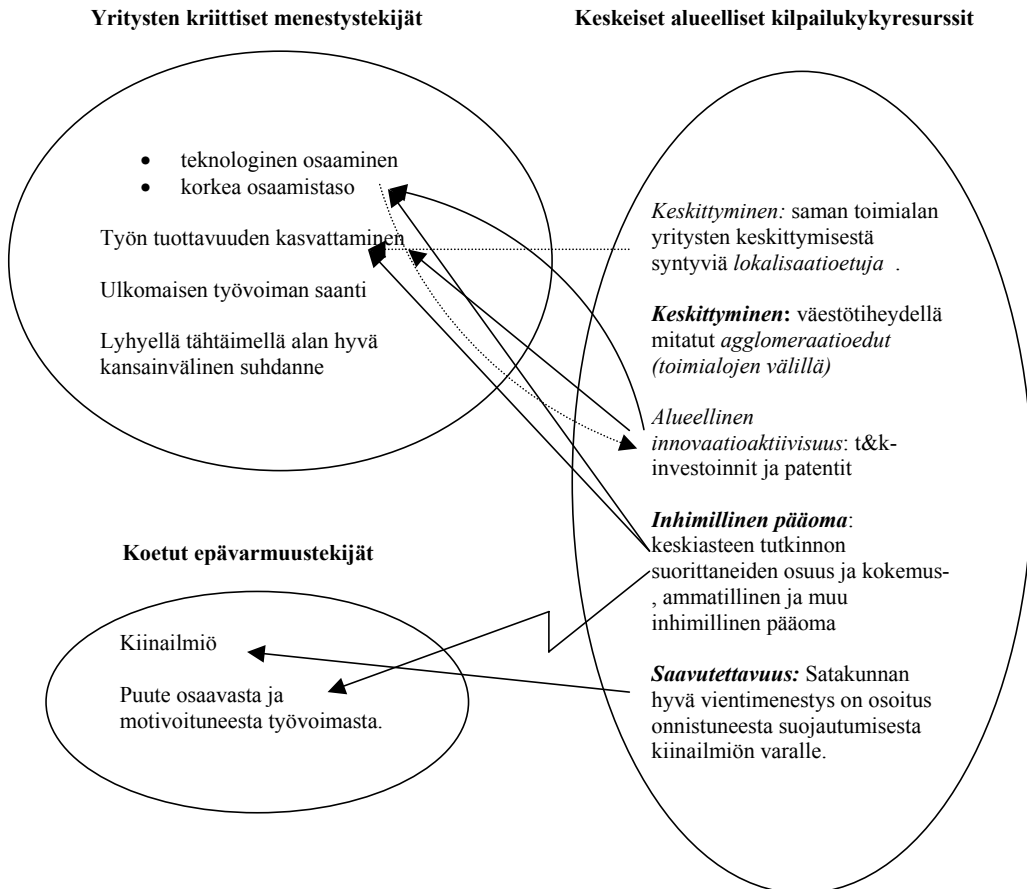
Kuvio 26.4. Metallien jalostus Satakunnassa

Johtopäätöksiä

- Keskittymisen lokalisaaatioedut (ei mitattu) voidaan odottaa vaikuttavan useaan toimialalla koetuista kriittisistä menestystekijöistä.
- Keskeisistä tässä mitatuista alueellisista kilpailukykyresursseista Satakunnan ulkomaankauppasaavutettavuus tukee toimialan pyrkimyksiä yritysten yhdistymisen avulla vastata globaaliin kilpailuun.
- Sen sijaan Satakunnan suhteelliseksi alueelliseksi vahvuudeksi paljastunut maantiesaavutettavuus näyttäisi olevan ristiriidassa alueen yritysten käsitysten kanssa.
- Jonkinasteinen vajaus alueen korkeakoulutetuissa väestössä on linjassa Satakunnan suhteellisen heikkouden kanssa inhimillisen pääoman kilpailukykyresurssissa.
- Väestötiheydellä mitatut agglomeraatioedut eivät näy toimialan kriittisissä menestystekijöissä. saavutettavuudessa (maantiesaavutettavuus) tukevat myös alan osaavan työvoiman saatavuutta.

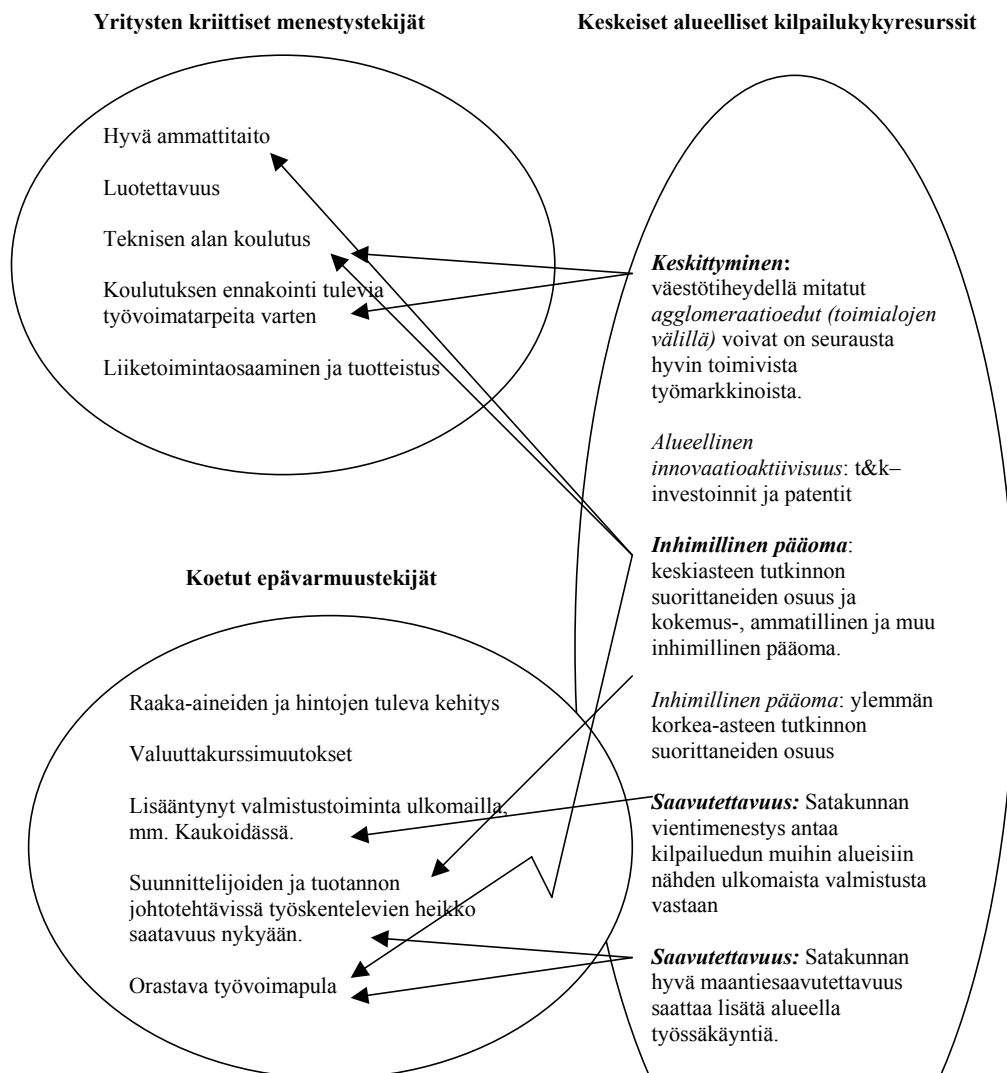
Kuvio 26.5. Metallituotteiden valmistus (pl. koneet ja laitteet) Satakunnassa

Johtopäätöksiä

- Metallituotteiden valmistuksessa (pl. koneet ja laitteet) kriittisinä menestystekijöinä korostuvat erityisesti osaaminen yrityksissä ja työn tuottavuuden kasvattaminen. Alueellisista kilpailukykyresurssista näitä tekijöitä ovat erityisesti tukemassa Satakunnan inhimillisen pääoman vahvuus keskiasteen koulutuksen ja kokemusperäisen toiminnan mittareilla mitattuna.
- Tutkimus- ja kehitystoimintaa ei suoraan mainittu kriittisinä menestystekijöinä, mutta alueellinen panostus tällaiseen kasvattaa teknologista osaamista ja lisää tuotteiden laatumainetta.
- Alan epävarmuustekijöinä tulevaisuudessa nähtiin kuitenkin puute osaavasta ja motivoituneesta työvoimasta.
- Satakunnan hyvä, suhteellinen vientimenestys houkuttaa yrityksiä toimimaan Satakunnassa kiinailmiöstä huolimatta.
- Inhimillinen pääoma, innovaatioaktiivisuus, mutta myös keskittymisestä mahdollisesti saatavat lokalisaatioedut tukevat alan tavoitetta saavuttaa kasvua työn tuottavuudessa.

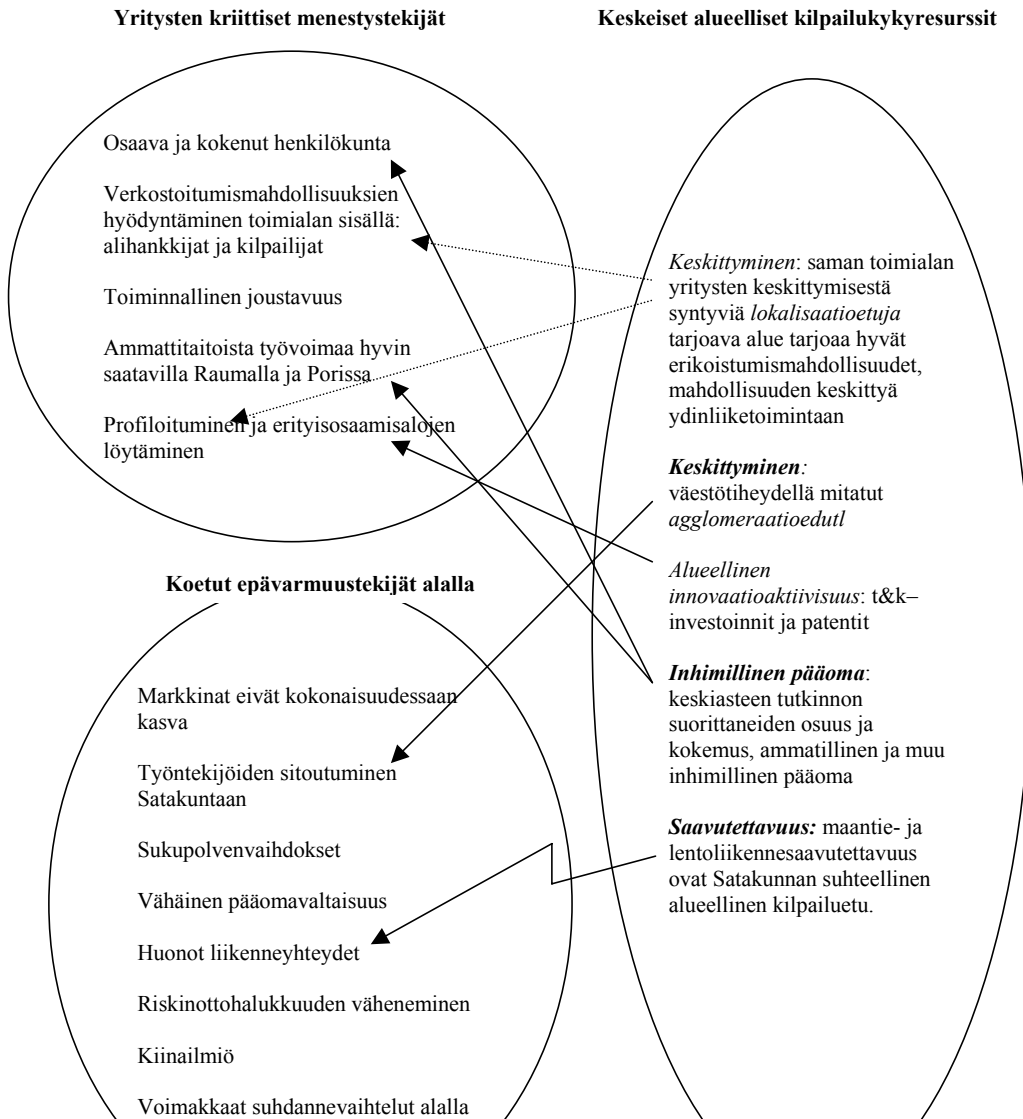
Kuvio 26.6. Koneiden ja laitteiden valmistus Satakunnassa

Johtopäätöksiä

- Koneiden ja laitteiden valmistuksen kriittiset menestystekijät haastatteluiden perusteella näyttäisivät liittyvän vahvasti ammattitaitoon ja oikein kohdistettuun koulutukseen. Satakunnan suhteelliset vahvuudet inhimillisessä pääomassa tukevat vahvasti näitä menestystekijöitä.
- Haastatteluissa ei tullut suoraan esiin tekijöitä, jotka olisivat liittyneet alueelliseen innovaatioaktiivisuuteen. Osin tähän liittyvät tuotteistus ja hyvä ammattitaito.
- Alalla koetuista epävarmuustekijöistä Satakunnan ulkomaankauppa- ja vientivahvuus selkeä sopeutumisetu suhteessa muihin alueisiin globaalia tuotannon sijaintikilpailua vastaan.
- Toisaalta Satakunnan inhimillisessä pääomaomassa oleva korkea-asteen koulutusosuus näyttäisi jo heijastuvan esim. suunnittelijoiden saatavuuteen. Hyvä maantiesaaeutettavuus tosin voi lieventää ongelmaa, mikäli alueella työssäkäynti yleistyy.

Kuvio 26.7. Automaatioala Satakunnassa

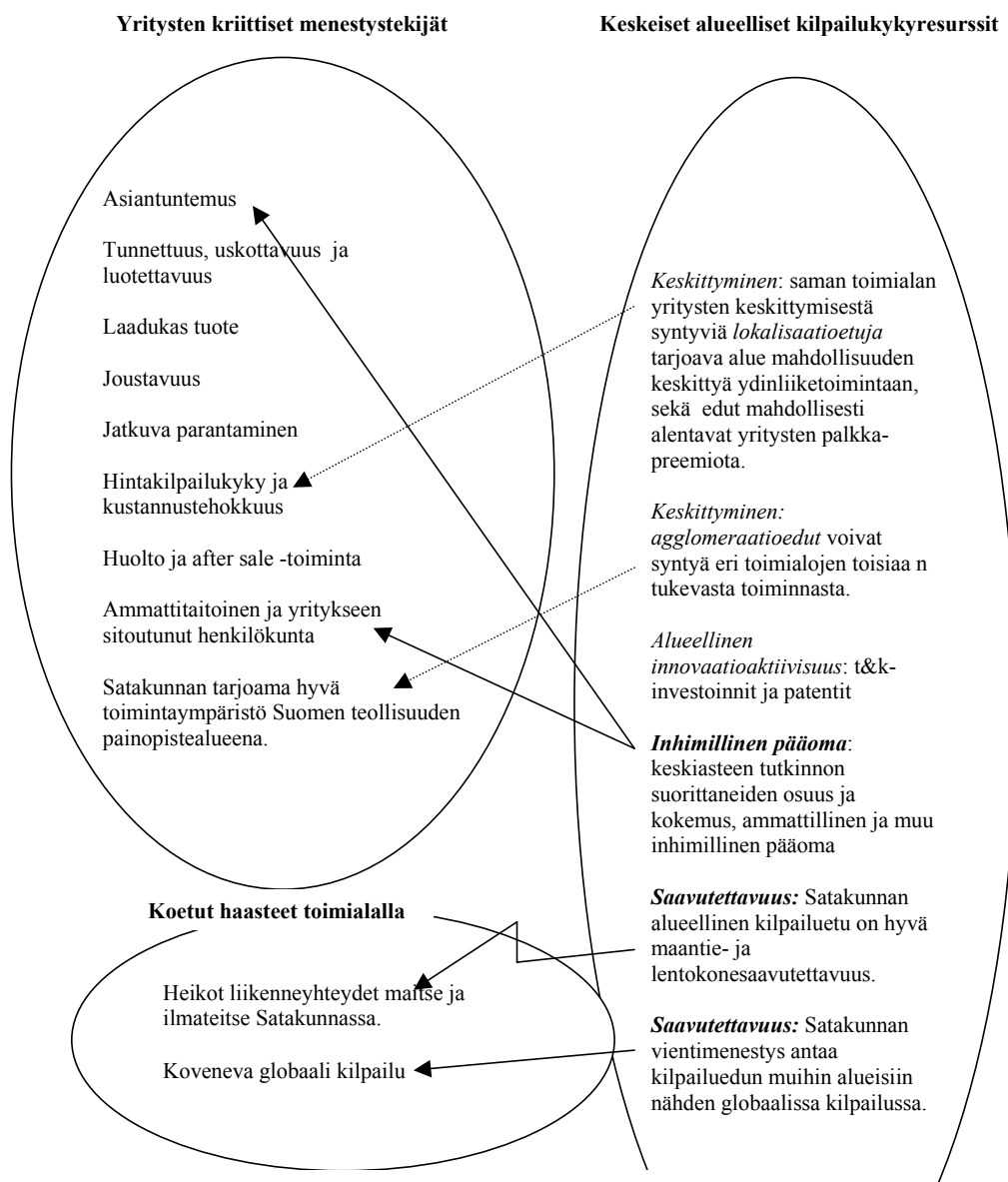

Johtopäätöksiä

Alan kriittisissä menestystekijöissä korostuu kaksi asiaa:

- o koulutettu ja alalle saatu osaava työvoima. Tämän saatavuudessa ei ole koettua ongelmia, mikä on linjassa Satakunnan inhimillisen pääoman alueellisten kilpailukykykymittareiden kanssa.
- o toimialan sisäisten verkostojen (alihankkijat ja kilpailijat) hyödyntämisen tärkeys. Keskittymisen lokalisatioedut (joita ei tässä mitattu) periaatteessa tukevat tällaista kriittistä menestystekijää
- Haastatteluiden perusteella alalla nähdään paljon epävarmuustekijöitä, joista valtaosa on ei-alueellisia tekijöitä. Satakunnan väestötiheydellä mitattu keskittymisetu voi luoda olosuhteet, jossa toimivat yhteiskunnalliset, kulttuurilliset ja kaupalliset palvelut houkuttavat alan ihmisiä viihtymään Satakunnassa. Hyvä alueellinen saavutettavuus ja huonoiksi mainitut liikenneyhteydet uhkatekijöinä eivät tue toisiaan.

Kuvio 26.8. Meritekniinen teollisuus Satakunnassa

Johtopäätöksiä

- Meritekniisen teollisuuden keskeisinä kriittisinä menestystekijöinä ovat laadukkaat tuotteet, osaava henkilöstö ja Satakunnan tarjoama hyvä toimintaympäristö myös muille teollisuustoimialoille. Alueellisista kilpailukykyresursseista korostuvat Satakunnan suhteellinen vahvuus keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osalta sekä kokemus-, ammatillinen ja muu inhimillinen pääoma. Muiden toimialojen agglomeraatioedut (ei mitattu tässä tutkimuksessa) periaatteessa tukevat Satakuntaa toimialan sijaintimaakuntana.
- Toimialan koetuista haasteista heikot liikenneyhteydet ovat ristiriidassa maantie- ja lentoliikennesaavutettavuusmittareiden kanssa. Toisaalta Satakunta menestyvänä vientimaakuntana tarjoaa kilpailuedun suhteessa muihin alueisiin alan pärjäämiselle kovenevassa kilpailussa.

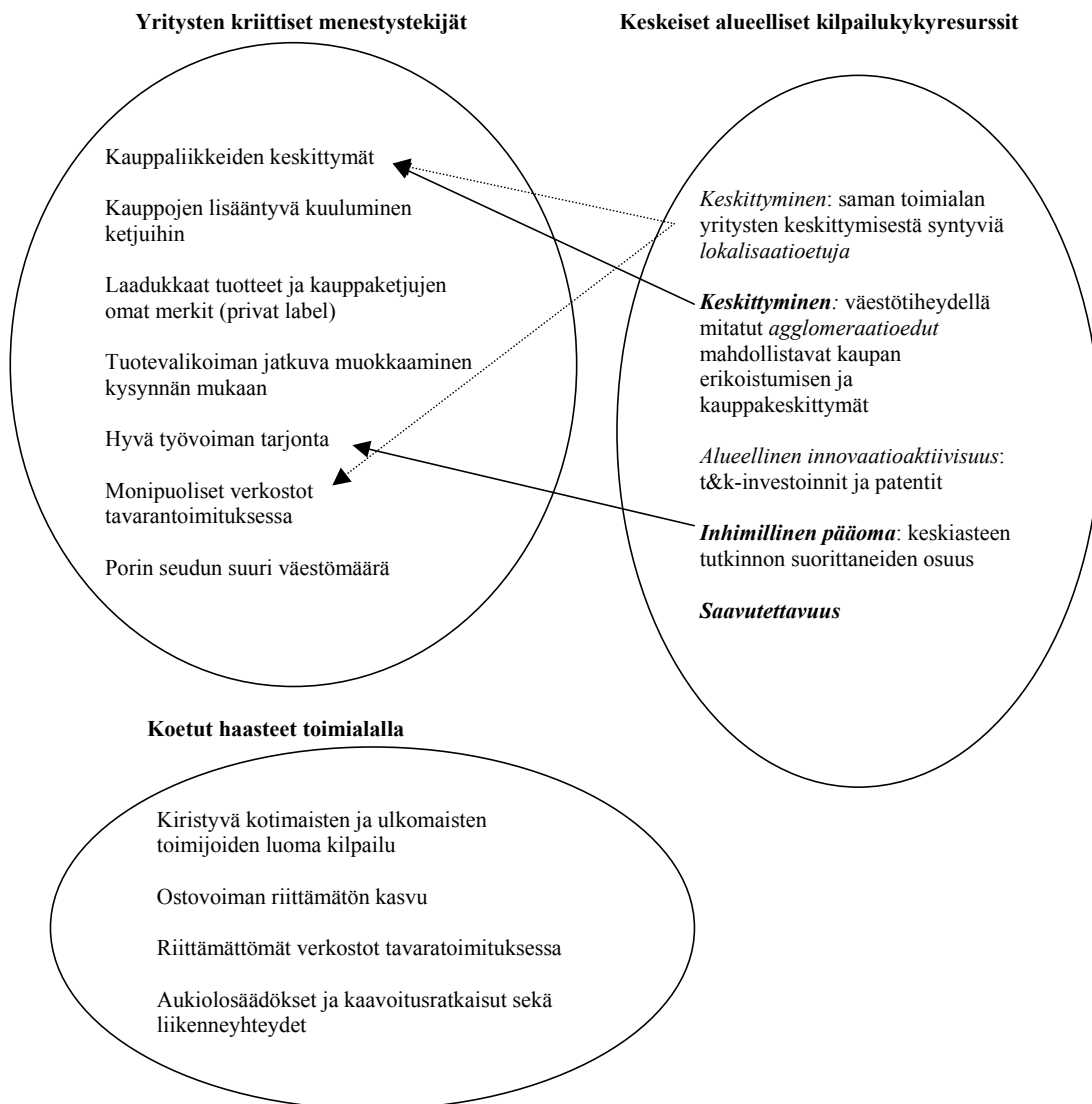
Kuvio 26.9. Rakentaminen Satakunnassa

Johtopäätöksiä

- Alan menestystekijät ovat toisaalta paikallisia kysyntätekijöitä (isot rakennusprojektit ja muun taloudellisen toimeliaisuuden pysyminen korkealla tasolla), joihin tässä tutkimuksessa mitatuilla alueellisilla tarjontapuolen resurssitekiöillä ei juurikaan ole vaikutusta.
- Orastavaan työvoimapulaan sen sijaan Satakunnan suhteellisenä vahvuutena olevalla keskiasteen tutkinnon suorittaneiden suurella osuudella voidaan olettaa olevan positiivinen sopeutumisvaikutus.

Kuvio 26.10. Vähittäiskauppa Satakunnassa

Johtopäätöksiä

- Kaupan menestystekijät ovat merkittävässä määrin riippuvia alueen kysyntäpotentiaalista: ostovoiman kehityksestä, joka puolestaan riippuu väestökehityksestä ja muiden toimialojen kehityksestä, ja alueellisen kysynnän muutosten seuraamisesta. Tässä tarkastelluilla alueellisilla tarjontaperusteisilla resurssitekijöillä ei ole merkittävää suoraa roolia tässä suhteessa.
- Väestön keskittyminen sen sijaan tukee kauppakeskusten ja erikoisliikkeiden syntymistä.

Julkaisusarja A - Turun kauppakorkeakoulu Porin yksikkö

- Nro 1/2002 Hookana Heli, Naisyrittäjyys Satakunnassa: Miksi aloitan? Miksi jatkan? Miksi lopetan?
- Nro 2/2002 Westman Riikka, Sosiaali- ja terveystalouden palveluyritykset osana Satakunnan hyvinvointiklusteria: yritysten taloudelliset toimintaedellytykset ja kriittiset menestystekijät
- Nro 3/2003 Isolähteenmäki Timo, Satakunnan yrityspalvelujen palveluaukkoselvitys
- Nro 4/2003 Satopää Rauno, Suomalainen hyvä tilintarkastustapa pienyritysten tarkastuksissa - odotukset, sääntely, käytäntö
- Nro 5/2004 Poijärvi-Miikkulainen Jytta, Porin yliopistokeskuksen alueellinen vaikuttavuus
- Nro 6/2004 Poijärvi-Miikkulainen Jytta, Ammattikorkeakoulut alueellisena toimijana - selvitys Hämeen, Kemi-Tornion, Keski-Pohjanmaan, Kymenlaakson, Lahden ja Satakunnan ammattikorkeakouluista
- Nro 7/2004 Länsiluoto Aapo, Macroeconomic Environment Analysis Methods in Finnish Public Companies
- Nro 8/2004 Mattila Eevaleena, Hyvinvointialan yksityinen palvelujärjestelmä Satakunnassa - Sosiaali- ja terveystalouden toimijoiden liiketoimintaosaamisen tutkimus- ja kehittämistarpeita kartoittava selvitys
- Nro 9/2005 Rantala Heikki, Villilän elokuvakeskuksen alueelliset vaikutukset - esiselvitys
- Nro 10/2005 Mattila Eevaleena, YRITTÄJYYTEEN ASKEL KERRALLAAN – Yrittäjyysmotivaatiota tukevat ja edistävät tekijät hyvinvointialalla Satakunnassa
- Nro 11/2005 Väkiparta Maria, Satakunta – yksityisten sosiaalipalvelujen kehto vai hauta? Toimintaympäristön asettamat rajoitteet
- Nro 12/2006 Vähäsantanen Saku, Karppinen Ari, Laamanen Jani-Petri, Pernell Jenita, Aalto-Setälä Ville, Porin yliopistokeskuksen toiminnan kehitys ja aluetaloudelliset vaikutukset
- Nro 13/2006 Hookana Heli (toim.), Satakuntalaisten yritysten taloudelliset toimintaedellytykset ja kriittiset menestystekijät 2000-luvun alussa; tietojenkäsittelypalvelut, meritekninen teollisuus, automaatioala, mainospalvelut, vaate- ja kenkäkauppa
- Nro 14/2006 Hookana Heli (toim.), Satakuntalaisten yritysten taloudelliset toimintaedellytykset ja kriittiset menestystekijät – terveydenhuoltopalvelut, kodinkoneliikkeet, metallituotteiden valmistus, puutuoteteollisuus
- Nro 15/2006 Tevameri Terhi, Matriisiorganisaatorakenne ja johtamisen haasteet terveydenhuollon organisaatiossa - Mission Possible?

- Nro 16/2006 Laitinen Katja, Ennakointi ja aluekehittäminen Satakunnassa –
tiedonhallinnan lähtökohtia
- Nro 17/2007 Kaivo-oja Jari ja Laitinen Katja, Alueellisen ennakkoinnin haasteet ja
toimintamallit – Case SataEnnakointi
- Nro 18/2007 Vähäsantanen Saku, Karppinen Ari, Laamanen Jani-Petri,
Satakunnan alueelliset kilpailukykyresurssit ja yritysten kilpailukyky